

פרשת השבוע

וירא

~ תשפ"ד ~

הלכות, זוה"ק, מאמרים, פרפראות,
מעשיות וחידושי תורה נלהבים
מתוך שיעורו השבועי
של מז"ר ועט"ר הגאון המקובל
רבינו בניהו שמואל'י שליט"א
ראש ישיבת המקובלים נהר שלום
ונשיא ישיבתינו הקדושה

יו"ל ע"י ישיבת המייש"ר

רח' אורט ישראל 4 (כניסה ב' רח' יוספטל 80) בית ים

טלפון: 03-5520004

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

או בחנות הישיבה "הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש' בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

בס"ד

מלאכה של גאונים קדושים
וגבאים המיומנים

תחת פיקוחו והשגחתו של המקובל הרה"ג בניהו שמואלי שליט"א

דברים שאתה חייב לדעת לפני רכישת התפילין שלך

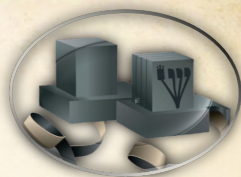
אל תחפש לקנות בזול 'קניית בזול זה יעלה לך ביוקר'

מאחרי כל זוג תפילין עומדות בין 20 ל-30 שעות עבודה מקצועיות אז אם קנית או תכנת לקנות בזול תהיה חייב לקחת בחשבון אחד מן השתיים או שהושקעו כאן שעות עבודה לא מקצועיות או שחומרי הגלם הינם ברמה ירודה ובוודאי שלא היית שמח להיות במקום כזה.

למה? בתפילין מתעסקות כ-10 ידיים משלב הכנת הבתים ועד מסירתם ללקוח וכל אחד מהמתעסקים יכול להפוך את התפילין מכשרות לפסולות הפיקוח הרבני נותן לך את השקט והרוגע הנפשי שכל תהליך עשיית התפילין נעשה בכשרות ע"י אנשים יראי שמים

הקפד לקנות במקום שיש פיקוח רבני.

ודא שיש לך לאן לחזור במקרה של חוסר התאמה ובעיות שנהוגות לצוץ

מכון הסת"ם הידור מצוה

בפיקוחו של המקובל הרב בניהו שמואלי שליט"א

מזמין גם אותך להגיע לבדוק את התפילין שלך

ולהיות שקט ורגוע שהתפילין שאתה מניח יום יום הינם כשרות

עלות הבדיקה 180 ₪

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות תפילין

מצות עשה דאורייתא להניח תפילין שנאמר (דברים ו, ח) "וקשרתם לאות על ירך והיו למוטפת בין עיניך" א. ולדעת הרמב"ם בספר המצוות (עשה יב ג) תפילין של יד זו מצות עשה בפני עצמה, ותפיליו של ראש זו עוד מצות עשה בפני עצמה.

עיונים והארות

הרי לנו את גודל מעלת מצות תפילין, כי מצות תפילין מהווה עבורנו אות וזכרון, ובאמצעותה אנו מחזירים ללבנו את יסודות האמונה הכתובים בפרשיותיה ואת זכרון יציאת מצרים.

איתא ברא"ש (הלכות קטנות להרא"ש) וז"ל: אמר רבא כל המניח תפילין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב. אמר אבוי מערב אני בו שאין גהנם שולטת בו. ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלין לו וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (ברכות יד:). אמר ר' יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזה תיקון חכמים וזה תיקון היוצר. ומודים חכמים לר' יוחנן. ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקוראי ק"ש ומתפללין באימה, ע"כ.

ב. ועיין לרבנו הרמב"ן על ספר המצוות להרמב"ם (שורש יא) שהביא שדעת הרב בעל ההלכות שתפילין של יד ושל ראש מצוה אחת הם, ושם כתב לבאר סברת הרמב"ם שחילק את זה לשתי מצוות.

א. כתב בספר החינוך (מצוה תכא) משרשי המצוה לפי שהאדם בהיותו בעל חומר, ימשך בהכרח אחר התאוה, כי כן טבע החומר לבקש כל ההנאות אליו, אם לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ, ורחוקה מגבולה שהוא השמים לא תוכל לו, יגבר כחו עליה תמיד, לכן היא צריכה להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגה אחרי היותה בגבולו ותחת ידו. ורצה הקב"ה לזכותינו אנחנו עם הקודש, וציונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה, לתת התפילין בידינו ובראשינו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושק ידינו ולא נתור אחר עינינו ואחר יצר מחשבות לבנו, ולכן נצטוונו עליהם לבל נסיח מהן דעתינו. ע"כ.

במדריש (תהלים א) נאמר: אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, אנו רוצין להיות יגיעים בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים בתורה לילה ויום, ע"כ.

א. לאחר שהתעטף בטלית יניח תפילין שמעלין בקודש ג, ויכוין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנוכח נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור האדם את הבורא יתברך וימעיט האדם את הנאותיו ד. וטוב שיאמר נוסח זה בתוך

עיונים והארות

וכן כתב עולת תמיד (אות א), ברכ"י (אות ד) ובספרו קשר גודל (סי' ג אות א), שלמי צבור (דף לו ע"ב), סידור בית עובד (בדיני מקום הנחת תפילין אות א') חסד לאלפים (אות א), בא"ח (ש"א פר' וירא אות ג). עכ"ל.

ד. לשון השו"ע (שם סעי' ה). וכתב המשנ"ב (ס"ק טו) כתב הב"ח (בסי' ח) טעם לזה מדכתיב והיה לך לאות על ירך וגו' למען תהיה תורת ד' בפין כי ביד חזקה הוציאך וגו' יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכונה שיכוין בשעת קיום המצוה. וכתב הפמ"ג דמ"מ בדיעבד אפילו אם לא כיון רק לשם מצוה בלבד יצא.

וכתב עוד (ס"ק טז) ויש נוהגים מחמת זה לקרות הארבע פרשיות לאחר הנחת תפילין היינו קדש, והיה כי יביאך, דשמע ווהיה אם שמוע בלא"ה קורין כל ישראל בשעת ק"ש. ובתפילין דר"ת יאמר כל הד' פרשיות. ומנהג יפה הוא [ארה"ח]. ודעת השו"ע (סי' לד סעי' ב) שקורין בהם רק שמע והיה אם שמוע.

ומובא בילקוט מעם לועז (פרשת עקב אות רנא): כל אדם המעוטר בתפילין בורחים ממנו כל מלאכי חבלה ואין להם כח להתקרב אליו, כיון ששמו של הקדוש ברוך הוא מונח על ראשו, כמו

ג. שו"ע (סי' כה סעי' א וסעי' ה) אחר שלבש טלית מצויין יניח תפילין שמעלין בקודש. וכתב הכה"ח (ס"ק א) ובנמוק"י הלכות ציצית כתב וז"ל: דמצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות ראוי להקדים, ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויום טוב, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם עכ"ל, והביא הב"י והלבוש יעו"ש. והאר"י ז"ל נתן טעם בסוד שצריך ללבוש הטלית דוקא קודם התפילין בין טלית קטן בין טלית גדול, והטלית קטן ילבש קודם טלית גדול, וז"ל בשעה"כ (בדרושי הציצית דרוש ב) ולהיות כי הציצית הם ממוחין דקטנות אשר קדמו אל המוחין דגדלות לכן צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף לסיבה הנזכרת, היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית הקטן, ומכל שכן שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינת הציצית ומי שיעיין בספר הזוהר ימצא האמת כדברינו, עכ"ל. וכן כתב בדרוש ה' דציצית ובדרוש ג' דתפילת השחר ויעו"ש סודם של הדברים. וכן כתב בפע"ח (שער הציצית פרק ג) ובשער התפילה (פרק ז ד"ה סדר עליות התפלות בחול וכו') יעו"ש, וכן כתב נגיד ומצוה (בסוף דרושי ציצית),

עיונים והארות

טעם לשבת, דלמה תפילין של ראש יש להם ארבעה בתים, ותפילין של יד בית אחד. והוא כי חמשה חושים יש באדם: ראייה, שמיעה, ריח, דיבור, ומישוש. הארבעה חושים הם בראש, והאחד הוא ביד דהיינו חוש המישוש לבד. ולזה ד' בתים בתפילין שבראש כדי להגן על ארבע חושים שבראש. ובית אחד ביד להגן על חוש המישוש שביד. ע"כ.

ואם כן בכח התפילין לשעבד לקדוש ברוך הוא הנשמה שהיא במוח על ידי תפילין שבראש, וגם הלב שבו התאוות על ידי תפילין שביד, ואז זוכה להיות עבד נאמן לקדוש ברוך הוא. אמן.

ולפי הסוד צריך לכוין שיש בארבע פרשיות כ"א אזכרות כנגד שם אהי"ה גי' כ"א, ויש ד' פרשיות כנגד שם הוי"ה ב"ה, ויש ארבע בתים כנגד שם אהי"ה וכן בתפילין של יד יש כ"א אזכרות כנגד שם אהי"ה גי' כ"א, וארבעה פרשיות כנגד שם הוי"ה, ובית אחד כנגד שם אדנות א"כ סדר הכוונה הוא:

לדעת רש"י

כ"א אזכרות ד' פרשיות ד' בתים

ראש- אהי"ה יהו"ה אהי"ה גימ' חיי"ם

כ"א אזכרות ד' פרשיות בית של יד

יד- אהי"ה יהו"ה ארנ"י גימ' יב"ק

וכן תצייר את ר"ת אלא שאת ההוי"ה תצייר יהו"ה

שכתוב: 'כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'. וכן מצינו ביעקב אבינו שבשעה שנאבק עם המלאך שרו של עשיו, והיה המלאך רוצה להורגו, לא יכל לו, כיון שראה את יעקב אבינו מעוטר בתפילין של יד ושל ראש, וזה שכתוב 'וירא כי לא יכול לו' שראה המלאך את התפילין, הבין שלא יוכל לו כי ראה ששם ה' נקרא עליו.

וכן אחר כך כאשר נפגש יעקב עם עשיו, גם כן היה יעקב אבינו מעוטר בתפילין שיש עליהם ב' שינין, שיש בהן שבעה זיינין, וכל אות אחת מהם הורידה לכוחות הטומאה שהלכו עם עשיו ראש אחד של טומאה על ידי הזיינין, ועל ידי ההשתחויות שעשה יעקב כנודע. ולכן הס"מ שרו של עשיו וגם עשיו בעצמו לא הצליחו על יעקב אבינו.

ובידוע, שהתורה והתפילין סגולה אחת להם לגרש יצר הרע, והרמז הוא: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" - שעל ידי שיניח תפילין ויקרא בתורה אז "ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" - מיד הצר הצורר הוא ס"מ הוא השטן הוא יצר הרע.

כי על ידי שמניח תפילין על הראש ועל המוח שהוא נגד העיניים הוא מבטל המחשבות הבאות מן המוח ועוצם עיניו לראות ברע. ועל ידי תפילין של יד שהוא כנגד הלב מבטל התאוה הבאה מן הלב כאומרם ז"ל, עין רואה ולב חומד, ועינא וליבא תרי סרסורי דעבירה נינהו.

והרב אהבת עולם, הביא דברי הרא"ש שנתן

ה"לשם יחוד" קודם שמברך על התפילין.

ב. זמן הנחתם בבוקר משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו. וטוב לאחר ולא להקדים. והוא שעה קודם הנץ החמה. והמדקדקים נהגו להמתין מלברך על ציצית ותפילין חמשים דקות קודם הנץ החמה.

ג. סדר הנחת תפילין, בתחלה יקשור תש"י בזרוע השמאלית על הקיבורת, שהוא מקום בשר הגבוה התפוח הנקרא קיבורת, ויכסה זרועו בטלית כדי שתהיה הנחת תש"י בהצנע, ויש סוד בדבר. וסדר הקשירה כך הוא, אחר שיברך יהדק היטב ויעביר הרצועה סביב הבית כדי שיקשור היו"ד ברצועה עם התפילין, ואף על פי שבלא"ה היו"ד קשורה בחוט של גיד עם הבית, משום דאין להפריד היתורא לעולם, עכ"ז יש סוד בדבר לקשור היו"ד ברצועה לכוין להמשיך ליו"ד ש"ע נהורין כמנין רצועה, שהיא מספר ש"ע עם הכולל. ואחר שקשר היו"ד ימשוך הרצועה מיד לזרוע בלי

עיונים והארות

כתנאי ידכה בה"י זו שמאל וכו', ע"כ.

ז. כ"ב הכה"ח (סי' כה ס"ק סז) וז"ל: כתבו משם הרב המקובל מהר"ר יעקב צמח שהרב מהר"ר שמאל ויטאל העיד שאביו מהרח"ו זצ"ל כשהיה מעביר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפילה וממשיך הרצועה אצל הזרוע לעשות הכריכות אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל ואמר מהרח"ו שכך נהג רבנו האר"י זצ"ל, ומהר"י צמח הוכיח כן מדברי הפוסקים ומדברי קבלה, וכן נהגנו.

ובן משמע משעה"כ (דרוש ה' דתפילין דף י' ע"ב ד"ה סדר הנחת תפילין) שכתב וז"ל: בתחילה יקשור תפילה של יד בזרועו השמאלית על הקבורת ויכסה זרועו בטלית כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע ואחר כך יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות כנגד ז' נערות הראויות לתת לה עכ"ל,

ה. שו"ע (סי' ל סעי' א), בא"ח (ש"א פר' וירא אות יא. חיי שרה אות ח). וכן פסק מו"ר האול"צ (ח"ב פ"ג תשובה ד' בעיונים) וז"ל: ואולם למעשה המנהג לברך על הציצית והתפילין שעה לפני הנץ, וכמו שהביא בכה"ח (סי' יח ס"ק יח) שכן היה המנהג בירושלים עיה"ק וכן עיקר. אלא שהמדקדקים נהגו להמתין ולברך על הציצית והתפילין רק חמישים דקות לפני הנץ החמה, וכן טוב לנהוג. ע"ש.

ו. איתא בגמ' (מנחות לו:) ת"ר ירך זו שמאל, אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין תלמוד לומר "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" וכו' ר' נתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר "וקשרתם" וכתבתם" מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל היא וכו' רב אשי אמר מ"דכה" כתיב בה"י כהה א"ל ר' אבא לרב אשי ואימא ירך שבכח א"ל מי כתיב בחי"ת

לכרוך כלל על חלק העליון שבזרוע מעל המרפק. אלא שמי שהתפילין נשמטות לו ממקומן בלי שיכרוך הרצועה סביב הזרוע, יכול לכרוך את הרצועה סביב הזרוע למעלה. וכרוך אותה סביב הזרוע שמתחת המרפק שבע כריכות שלימות ח. ואחר

עיונים והארות

היו"ד שהיא קשר תפילה של יד.

ומשמע מהזוה"ק (פר' פנחס דף רלו) שאפי' בשעה שמונחים התפילין בכיס שלהם, צריך שהיו"ד תהיה קשורה לבית, וז"ל: יו"ד דא אצטריך דלא יעדי כלל מגו תפילה דיד דלא יעביד פירודא וכו', ומאן דרחיק לה מאתר דא רחיק מעידונא דעלמא דאתי וכו' עכ"ל, והביאו ב"י, (סי' כז). וכן כתב מהר"י צמח ז"ל בספרו זר זהב ובעולת תמיד (דף נז ע"א הנדפס מחדש), והביאו החיד"א בספר קשר גודל (סי' ג אות יג)

ח. בא"ח (שם אות טו). ועיין בב"י (סי' כז) שכתב וז"ל: ולא נזכר בדברי הפוסקים כמה פעמים צריך לכרוך הרצועה על הזרוע והעולם נוהגים לכרוך שש או שבע כריכות עכ"ל. וכ"כ בשו"ע שפסק כך ומשמע מדבריו דאין קפידא במספר הכריכות. אולם בשולחן גבוה (שם ס"ק יד) כתב וז"ל: ועכשיו אין נוהגים לכרוך שש אלא שבע או תשע ובספר הכוונות כתב שבע וסימנך "ואת ז' הנערות הראויות לתת מבית המלך". וכן אני נוהג. וכל יודע דת ע"פ הקבלה דז' כריכות כנגד ז' ספירות מחסד עד מלכות ומלכות בכלל שמקבלת שפע מז' ספירות אלה מבית המלכות מלכא עילאה שתפילה של יד רומזת למלכות עלמא תתאה ושל ראש לעלמא עילאה. ולכן זה [תש"י מניחים] בישיבה ושל ראש בעמידה. עכ"ל.

משמע שאין לעשות שום כריכה על הקבורת רק ז' כריכות על הזרוע, וכמו שכתב השלמי צבור שם בשם מהר"י צמח שראה להרב בחלום ואמר לו שזה מה שכתוב בכוונות ראייה ברורה נכונה וחזקה היא, וכן משמע עוד בשעה"כ (דרוש ו דתפילין) בענין הנחת תפילין רש"י ור"ת שלא כתב כי אם קשר על הקבורת וז' כריכות על הזרוע יעו"ש, וכן בספר משנת חסידים (פ"ב מהנחת תפילין אות ד ופ"ג אות ב) לא כתב כי אם קשירה על הקבורת וז' כריכות על הזרוע יעו"ש, ודלא כמו שכתוב בפע"ח (שער התפילין פרק י) ובעולת תמיד (דף לד ע"ב) ובמצת שמורים (הלכות תפילין בענין סדר קשירת שני זוגות תפילין של יד) דיעשה על הקבורת ג' כריכות כעין שין דליתא אלא מה שכתוב בשעה"כ הוא העיקר וכמו שהוכיח מהר"י צמח, וכן כתבו האחרונים. עכ"ל הכה"ח.

עוד כתב הכה"ח (סי' כז ס"ק יג) וז"ל: וכן כתב בסידור הגר"א בכוונות תפילין (דף כד ע"א) וז"ל והרצועה ו' ז"א, כובש הנוק' על ידי אות יו"ד שהוא קשר של יד ואז הוא גם כן כבוש וקשור עמה על ידי היו"ד, כי ו' עם יו"ד קשור תמיד גוף וברית, וכשהברית מתיוחד הוא גם כן קשור עמה דכל חמודותיה ביה עכ"ל, וכן כתב בביאורו על הקדמת התיקונים (דף י ע"ב) על תיבות ות"ת איהו כבוש באות יו"ד עם ה' תתאה וכו' יעו"ש, הרי מוכח בהדיא שצריך לקשור הרצועה שהיא ו' עם

שיכרוך השבע כריכות יעמוד ויניח תש"ר מעומד, דאין להניח תש"ר אלא רק אחר שבע הכריכות ט. ואחר שכבר הניח התפילין של ראש, אז יתן קידושין, שהוא סדר כריכות הרצועה סביב האצבע האמצעית הנקרא אמה. וצריך לכרוך שם ג' כריכות, והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע, וב' כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד. אח"כ יכניס סופי הרצועות של תפילין של ראש בתוך אבנטו, באופן שהרצועות (של רש"י ור"ת) שמאל יגיע עד ליבו, ויכול לקפלו ולהדקו עם גומי או להניח בכיס הקטן שבצד שמאל, ורצועות של ימין יניח למעלה בחגור יא.

ד. הנחת תפילין של יד בזרוע הסמוך לכתף, בבשר הגבוה הנקרא קיבורת. ולא יניחנו

עיונים והארות

לא נתכוון לכך. ומ"מ העיקר הוא כפי מה שכתבנו וכ"פ בכה"ח (סי' כז סס"ק ל"ד).

יא. כה"ח (סי' כה ס"ק סט) וז"ל: כן משמע בפע"ח (שם), ובעולת תמיד (שם), ובספר מצת שמורים, וכן הוא בהדיא במשנת חסידים (פ"ג מהנחת תפילין אות ט) יעו"ש. ורצועת השמאל יכניס אותה בקצה העליון של האבנט ויכניס אותה כולה בתוך האבנט כדי שלא תהיה משולשלת למטה מן החזה ורצועת הימין יכניס אותה בקצה התחתון של האבנט כדי שתהא עד הטיבור ולא יותר, כמ"ש בזוהר הקדוש פרשת פנחס ברעיא מהימנא (דף רכח ע"ב) ושיעור רצועתהון אינון עד לבא לשמאלא ועד טיבורא לימינא, וכתב הרב בעץ חיים (שער כט פרק ט) דעל המניח קאמר יעו"ש, ועיין בהגהות השמ"ש (שם) מה שכתב על זה. וכן בספרו הטהור נהר שלום (דף כו ע"ב) הנדפס מחדש יעו"ש. ואם כן כיון שיש סוד בדבר ראוי הוא שלא יהיו משולשלין יותר מזה השיעור.

ט. בא"ח (שם אות טו).

י. אע"פ שיש שנהגו אחרת. מ"מ העיקר הוא כדעת האריז"ל דיש לכרוך ג' כריכות ובסדר הנזכר. ויש סוד בדבר זכריכה הראשונה היא כנגד הכתר ושתי הכריכות האחרות הם כנגד חכמה ובינה, וכ"כ המג"א (בסי' כז ס"ק יב) וז"ל: והעולם נהגו בדרכים אחרות ואין להן עיקר בגמ' ובפוסקים, ע"כ. ועיין בדברי האריז"ל (שעה"כ דף י ע"ג) שכתב והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזאת, משמע שצריך לכרוך פעם אחת בפרק האמצעי ואח"כ ב' כריכות בפרק התחתון, וכ"כ בפע"ח (דף כד ע"א) בשם החברים וכן כתב מהר"מ פאפירש באור צדיקים (סי' ח אות ג).

אולם עי' במג"א (שם) שכתב, ב' בפרק התחתון וא' בפרק העליון (כוונות, של"ה). משמע לכאורה שסובר בדעת האריז"ל שקודם עושה הב' כריכות ואח"כ כורך בפרק העליון וצ"ב ושמא

למטה מהקיבורת, דבעינן שימה כנגד הלב, והקיבורת מכוון כנגד הלב. ולכך צריך שיטה התפילין של יד לצד הגוף מעט, בענין דכאשר יכוף הזרוע למטה יהא התפילין של יד מכוון כנגד לבו ממש. ואפילו בפרק העליון הנז' יזהר שלא יניחנו בחצי העליון של הפרק הנז' הסמוך לבית השחי אף על פי שנמשך שם בשר הגבוה, אלא יניחו בחצי הסמוך לפרק האמצעי במקום בשר הגבוה שבו.

עיונים והארות

המרפק ויברך עליהם, שהרי הם במקומם הנכון לדעת מרן השו"ע, ולמעלה מהם יניח של רבנו תם. וכ"כ להדיא המהרח"ו בעולת תמיד (דף לה) וז"ל: אופן הנחת שני הזוגות הוא באופן זה, שתקח שתי התפלות של יד דרש"י ודר"ת ביחד, ותכניסם בזרוע ותשים תפילה של יד אותה של רש"י על מקום הקיבורת, אלא שתהיה על גבי התפילה של רש"י יתר למעלה מעט סמוך אליה לצד הכתף. ואח"כ יכרוך שתי הרצועות יחד ע"כ. והגאון הגדול ר' מאיר מאזוז שליט"א אמר ליישב, דהכא איכא ארבעה ספיקי, שמא תפילין דרבנו תם עיקר, ושמא כדעת הרמב"ם ופשטא דגמרא שכל הקיבורת כשרה לתפילין, ושמא כדעת הגר"א אליבא דשימושא רבא דפלג זרוע היינו כל הקיבורת, ואם תמצא לומר כהבנת מרן הש"ע דהיינו חצי הקיבורת, שמא השימושא רבא לאו לעיכובא קאמר, וכמו אצבעיים על אצבעיים.

ועיין להגאון הרב הנאמ"ן שליט"א בספר מקור נאמן (סי' יא) שכתב שכל הקיבורת כשרה להנחת תפילין וכתב שכל הראשונים כותבים כך חוץ מהסמ"ג, וכן במה שכתב בזה בני הרה"ג ר' דוד שמואלי שליט"א תשובה ארוכה שכל הקיבורת כשרה להניח תפילין ובכל זאת לכתחילה לא יעשה כך. ואמנם עיין מה שכתב מו"ר הגאון הגדול מעוז ומגדול כמוה"ר

יב. שו"ע (סי' כז סעי' א) מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל, בבשר התפוח שבעצם שבין הקובד"ו ובית השחי, ויטה התפילה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה תהיה כנגד לבו, ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך (דברים ו, י).

והנה בבא"ח (ש"א פר' חיי שרה אות ו) כתב, שאם התפילין גדולות קצת ויוצאין חוץ לחצי הפרק התחתון, יש לסמוך על דעת הגר"א היכא דלא אפשר דסבירא ליה דכל בשר הקיבורת ראוי להניח בו תפילין. ע"כ. ובשו"ת יביע אומר (ח"א חאו"ח סי' ג אות כא) כתב על דבריו, ובמחכ"ת דבריו תמוהים מאד, שאין אפשר לעזוב דברי הפוסקים שאנחנו הולכים בעקבותיהם, לסמוך על דעת יחידאה, ולברך ברכות, שיש לחוש דהו ברכה לבטלה, וקרקפתא דלא מנח תפילין, בשביל להניח שתיהן [של רש"י ושל ר"ת ביחד] והרי אף המקובלים לא חלקו על דברי הפוסקים בשיעור מקום הנחתן. ואם כי הגר"א גדול כבודו כחד מן קמיא ועמו עוז ותושיה, ומ"מ אין לנו להניח דברי כל הפוסקים המפורסמים בשביל דברי הגר"א. ואין זה מדרכי ההוראה. ע"ש. ובספר אבן חי על הבא"ח, כתב ליישב את דברי הבא"ח על פי מה שכתב הט"ז (סי' לד סק"ב) דצריך להניח דוקא של רש"י למטה, ולמעלה מהם של רבנו תם. ע"ש. והיינו שיניח של רש"י למטה בחצי הזרוע שלצד

ה. קודם הנחת תש"ר בראשו, יסתכל בשבעה זייני"ן שיש בשני שיני"ן, דאית בהו רזין סתימין עמיקין יג. ויש להסתכל בשין של ד' ראשים תחלה ואח"כ בשין של ג' ראשים יד.

עיונים והארות

המצח, דהא ילפינן במנחות (לז): גזרה שוה גובה שביד מגובה שבראש. ע"ש. וכן מבואר בהליכות עולם (ח"א עמוד כז).

יג. בא"ח (ש"א פר' וירא שם אות יח).

יד. כ"כ בכה"ח (סי' כה ס"ק לה) וכתב שכן משמע משער ההקדמות (דף נא ע"א) שכתב דשין של ד' ראשים כנגד בחי' ד' אורות קודם הכנסתם תוך נה"י דאמא, ושין של ג' ראשים אחר הכנסתם תוך נה"י דאמא יעו"ש. וכ"כ בע"ח (שער הכללים סוף פ"ה). וא"כ כיון ששין של ד' ראשים היא כנגד ד' אורות קודם שיכנסו תוך נה"י דאמא, צריך להסתכל בה קודם, כדי שיהיה כוונת ההסתכלות על הסדר. ועיין שעה"כ דרוש ד' תפילין.

ומובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף רעד) שלפני שיני"ן תפילין של ראש יסתכל בצורת השני שיני"ן, בשי"ן של ארבע ראשים תחילה, ואח"כ בשי"ן של שלוש ראשים, שכן יש בהם סודות עצומים, והשפע שמקבל האדם בזכות התפילין הוא שפע פנימי ועליון במוחין שלו, ועל ידי זה יש לו כח להשפיע בכל גופו ומדותיו.

וכתב הגאון רבנו יוסף חיים בבן יהוידע על שבת (דף קל) כי הקליפה צר לה מן התפילין של ראש יותר משל יד מחמת ב' השיני"ן החקוקים בשם, שהם עוזרים לעם

הראשל"צ רבי יצחק יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (סי' כז דף תז) דס"ל שצריך להניח רק בחצי ולא בהכל, וז"ל: מקום הנחת תפילין של יד צריך להיות על הזרוע במקום הקיבורת, שהוא הבשר התפוח שביד (בחלק שבין האציל לכתף), ויהדק הרצועה היטב כדי שהתפילין לא יזוזו ממקומן בכל משר זמן התפילה. וצריך שיהיו התפילין כולן עם התיטורא שלהן על הקיבורת בחצי המרפק התחתון של הזרוע, דהיינו בצד הסמוך לאציל [מרפק] היד [למטה], ולא למעלה מזה בצד הסמוך לכתף. ואסור שיהיו התפילין למעלה מהחצי התחתון של הזרוע אפילו כל שהוא. ויהיו התפילין של יד נוטים לצד הלב, וכמו שנאמר, ושמתם את דברי אלה על לבבכם, עכ"ל. ושם בהערה כתב, וכתב הב"י בבדק הבית, דאין לסמוך על זה להניח על כל חצי הפרק התחתון אלא דוקא במקום התפוחים, שהוא הקיבורת, וכמו שכתבו הרמב"ם והטור. ע"כ. וראה עוד בביאור הלכה (ר"ס כז), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קיד אות ב), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב עמוד כ), ובשו"ת יחוה דעת (ח"ה סי' א). ע"ש.

ועב"פ למה לא נחוש לביטול מצות תפילין, שהוא בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין.

וגם יש כאן חשש ברכה לבטלה. וכיוצא בזה הזהיר בביאור הלכה (סי' כז), דצריך ליזהר שלא יהיה קצה התפילין למטה מבשר התפוח, כמו בשל ראש שצריך ליזהר שלא יהיה קצהו על

ו. יש להחמיר שלא להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, אפי' בנתינת צדקה לעני, שיש בזה היסח הדעת. וכן אין להוריד שרוולו בידו על ידו השמאלית טו. ומ"מ בודאי אין לברך על מצות תפילין של ראש, אא"כ הפסיק בדיבור ממש. ואפילו אם שמע קדיש וברכו וקדושה לא יפסיק לענות, אלא שותק ושומע ומכוין למה שהצבור אומרים. ואם שכח וענה, אפ"ה לא יברך על תש"ר טז.

ז. מקום הנחת תפילין של ראש הוא מתחילת עיקרי השערות, ואסור שיהיה אפילו חלק קטן מאד מהתפילין על המצח, אלא כולן יהיו מונחות במקום השער, ומכוונות בין העינים. ומי שנשירו שערותיו ידקדק ג"כ מאד בזה שיניח אותן במקום שהיה לו שער מקודם יז.

עיונים והארות

שבעה קני המנורה, שעל ידם מתקדש האדם ונדבק בקב"ה.

ה' יזכה אותנו תמיד להתקדש ולקבל את האור והשפע הנמשך על ידי התפילין, ולעשות נחת רוח לפניו, אמן כן יהי רצון.

טו. יביע אומר (ח"ה סי' ד).

טז. בא"ח (שם אות י).

יז. שו"ע (סי' כז סעי' ט) וז"ל: מקום הנחת תפילה של ראש מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. ע"כ. וכתב במשנ"ב (ס"ק ג) דאם כמלא נימא מהתפילין אינו על ראשו אלא על מצחו, אינו יוצא ידי חובת תפילין. וראה עוד בשו"ת יחווה דעת (ח"ה סי' ג), ובשו"ת יביע אומר (ח"א סי' ג אותיות כ - כא). ועיין בכה"ח (ס"ק מ) שכתב וז"ל: תפילין שהניח למטה מצמיחת השערות וכן הקשר שהניח למטה מצמיחת השערות על הצואר לא די שלא קיים המצוה אלא שמברך ברכה לבטלה. (בא"ח).

ישראל להנצל מיצר הרע, כי אות ש' גי' יצ"ר, ושני השיני"ן יש להם שבעה ראשים שהם עוזרים מאד לעם ישראל להלחם נגד היצה"ר שנלחם בשבעה ראשים שיש לו, שהם שבעה כוחות טומאה, וכנגדם יש שבעה שמות ליצר הרע.

ובזוהר הקדוש (חלק ג' דף רנ"ד) כתב כי המנורה יש לה שבעה קנים כגד ב' השיני"ן של התפילין שיש בהם שבעה ראשים.

ואפשר לקשר זה למה שכתב מהרח"ו על הפסוק, שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך, שצריך ליתן שופטים ושוטרים על האברים העקריים שהם כנגד שבעה קני המנורה הטהורה, שהם ב' אוזנים, ב' עינים, ב' נחיריים, ופה. שהם עומדים בפרצוף האדם בצורת המנורה, כי ע"י שהאדם יקדש אותם, תשרה בו השכינה הקדושה, והם הם השבעה זייני"ן שיש בשני השיני"ן של תפילין דראש שהם כנגד

ח. צריך לכוון התפילין של ראש שתהא הקציצה באמצע רוחב הראש, כדי שתהא בין העינים. וכן צריך שיהיה הקשר ג"כ באמצע העורף, לא יטה לכאן או לכאן. גם המקום שבקשר שנראה כעין דל"ת יהיה לצד חוץ ולא כלפי העורף יח.

ט. לא יהיה דבר חוצץ בין תפילין לבשרו הן בבתים הן ברצועות. ואם יש לכלוך צריך לרחצו יט.

י. אין לחלוץ התפילין עד לאחר עלינו לשבת, וטוב להמתין מלחלוץ עד שילמוד בהם תחלה, אחד המורה ואחד הממעיט, כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי נר"ן אא"כ לומד בתפילין, וביותר אם לומד בתפילין דר"ת ב.

עיונים והארות

בדעת רבנו האריז"ל שצריכים התפילין להיות מכוסים לגמרי. ולאפוקי מדעת המחצית השקל (שם ס"ק ג) שיצא לפרש שמה שכתב מג"א שעכ"פ לא יכסה לגמרי הטלית את התפילין, היינו שיהיה הטלית כעין גג על התפילין אבל מ"מ יהיה נראין מלפניו משום דכתיב וראו כל עמי הארץ וכו', עת"ד. והרב יפה ללב יצא להצדיק את מנהג רבנו האריז"ל דגם עליו אפשר לומר שמתקיים בו הפסוק "וראו כל עמי הארץ" כיון דסוף סוף בולטים התפילין ונראים לעין.

וב"ב הגאון הגדול הנאמ"ן ר' מאיר מאזוז ר"י כסא רחמים (בהערות איש מצליח למשנ"ב סי' כז סעי' יא) שצריך לכסות ושכן העלה אביו הגאון ר' מצליח מאזוז בספרו איש מצליח (ח"א או"ח סי' ט במילואים) והביא דברי שו"ת הרשב"ץ (ח"ב סי' ו) שגם לפי הפשט מותר לכסות התפילין ומ"ש "וראו כל עמי הארץ" היינו שמיעה, עיי"ש.

כ. בן כתב בשעה"כ (סוף דרוש ה מתפילין דף י ע"ד) שצריך להתפלל כל התפילה אחר שהניח תפילין ואין לחולצו כי אם אחר על כן נקוה לך,

וז"ל החסד לאלפים אות ז' והן בעוון עינינו הרואות כי הרבה נכשלים בזה ומניחים התפילין ממש על מצחן ואף שלפעמים מוחין בהם הרואים והוא נותנן למעלה לא הועילו בזה שחוזרין ונופלין, ה' הטוב יכפר בעד, וראוי ליראי ה' ולחושבי שמו לעמוד בפרץ וליקח התפילין ולקצר הקשר באופן שיהיו מונחים במקומן עכ"ל.

יח. שו"ע (סי' כז סעי' י), בא"ח (ש"א פר' חיי שרה אות ג).

יט. שו"ע (שם סעי' ד), בא"ח (שם אות ה).

ובענין אם צריך לכסות התפילין של ראש בטלית.

הנה מרן כתב (סי' כז סעי' יא) דתפילין של ראש טוב להיותם גלויים ונראים. ע"כ. מ"מ אין הדבר כן ע"פ הסוד ועיין בשעה"כ (סוף דרוש ו מדרושי הציצית דף ז' ע"ב) וז"ל: צריך לכסות התפילין שבראש בטלית עכ"ל. והבא"ח (פרשת וירא אות יח) כתב שצריך להוריד הטלית עד סוף המצח. גם כה"ח (סי' ח ס"ק יא) הביא בשם מצת שימורים

יא. ירא שמים יזהר להניח גם תפילין דרבנו תם, ואם יכול להניחם ביחד טוב מאד, ואם לאו יניחם בזה אחר זה בא. וסדר הנחתם ביחד הוא באופן זה: תחלה יניס בזרועו

עינים והאזרות

הווי"ת באמצע דהיינו, קדש והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, שמע. וכתבו הסמ"ג והמרדכי (הביאם ב"י סי' לד אות ב ד"ה ומ"ש רבנו בשם הרא"ש) ששלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר הרמב"ם ורש"י ורשב"א ע"כ. והביא דבריהם גם מו"ר הרי"ח הטו"ב (בבא"ח פר' וירא אות כא) וכתב עוד וז"ל: והנה בתחילה היו חושבין מחלוקת זו כשאר מחלוקת שסברה אחת בטלה אך בא רבנו האריז"ל והגיד בקבלה מפי אליהו זכור לטוב ששתי הסברות אמת וצריך למעבד תרוויה ומימות משה רבנו ע"ה ועד הגאונים היו מניחים שני זוגות. וכן איתא בזוהר חדש (דף עז ע"ב) על קצת בני אדם דמניחין שני זוגות מספק דלא ידעין ברזא דא דתרוויהו איצטריכו, עכ"ל.

וכתב בכה"ח (סי' לד ס"ק ז) בשם הגאון חיד"א וז"ל: כתבתי בענייני אחר ראיתי כל דברי האחרונים דקושטא דמילתא דלא כתב מרן דלא יניחם אלא המוחזק בחסידות אלא לפי מה שכתבו הפוסקים דאינו אלא ספק ומאחר דפשטא הוראה כרש"י והרמב"ם הבא לחוש מספק לדעת ר"ת צריך שיהיה מפורסם בחסידות. לא כן עתה שגילה רבנו האריז"ל דתרוויהו צריכין, הגם שאינו מפורסם בחסידות יכול להניחם כי תאוה נפשו לקיים המצוה כראוי וכבר בארץ הצב"י זה שנים רבות דרוב החכמים ותלמידיהם מניחים ב' זוגות וגם בעלי מקרא ומשנה יש מהם דמניחים ב' זוגות, עכ"ל.

וכן הוא בשעה"כ (דף א ע"ג ודרוש ו דציצית), והביאו מג"א (סי' כה ס"ק כח). וכתב בספר אור צדיקים (דף י ע"ד) אין לחלוץ התפילין עד שילמוד בהן תחילה אחד המורבה ואחד הממעיט כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי הנשמה נר"ן אלא אם כן ילמוד בתפילין כמו שכתב בראשית חכמה שער הקדושה וביותר אם לומד בתפילין דר"ת, עכ"ל. וכ"כ המחזיק ברכה (אות יז), ובספרו צפורן שמיר (סי' ב אות ח), והשלמי צבור (דף מא ע"ב), חסד לאלפים (אות יג). וכן כתב הבית יעקב (סי' קצז) בשם רבנו האריז"ל דכל ההשפעה היורדת מלמעלה על ידי תפלת צבור הנה כל מה שעוסק אדם בתורה אחר התפילה קודם שיצא מבית הכנסת היא נכללת תוך אותה ההשפעה ועולה עמו, זה תוכן דבריו, והביאו כה"ח (פאלג' סי' י אות מג).

וכתב החיד"א בספר מורה באצבע (אות ה) כשילמוד בטלית ותפילין יכין ליחד השם המיוחד באופן זה, יעורר היראה ליראה מה' מאות י' והאהבה לה' מאות ה' ראשונה והתורה מאות ו' והמצוה של תפילין מאות ה' אחרונה ויחד השם המיוחד ביחודא שלים עכ"ל, והוא משעה"כ (סוף דרוש הלילה שהביאו מהרש"ו ז"ל משער רוח הקודש יעו"ש), והביאו החסד לאלפים (אות יג), כה"ח פאלג' (שם). בא"ח (שם אות יא).

כא. הנה נודע כי ארבע פרשיות יש בתפילין: קדש, והיה כי יביאך, שמע והיה אם שמוע, וזה סדרן לסברת רש"י. אך סברת רבנו תם הוא:

תפילין של יד דרש"י, ואח"כ תפילין של יד דר"ת, ושניהם יניחם במקום הנקרא קיבורת של פרק העליון שבזרוע השמאלי. ודרש"י יהיה למעלה סמוך כלפי צד הכתף, ודר"ת סמוך לפרק אמצעי. וכן בתפילין של ראש יניח בתחילה דרש"י ואח"כ יניח דר"ת למעלה מדרש"י, ובהקשר של התפילין דרש"י יניח בעורף יותר למטה מן הקשר תפילין של ראש דר"ת. וכשאתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה דר"ת תחת הרצועה דרש"י באופן שלא תתגלה הרצועה דר"ת כב. וכן נהגו בק"ק חסידים בית - אל כסדר הזה.

יב. לנוהגים להניח רש"י ור"ת בזא"ז אם אין לו זמן, יוכל להניח תפילין דר"ת בין לחש לחזרה באופן שהציבור מאריכין בתפלת הלחש. והנוהגים להניח באמצע חזרת

עיונים והארות

שמתפלל בציבור המתפללים בנוסח אשכנז, לא יניח שניהם יחד, אלא יניח תפילין של רש"י, ותפילין של רבנו תם יניח בביתו, אבל אם מתפלל עם בני ספרד, או עם בני אשכנז המתפללים בנוסח ספרד, שהם נוהגים להניח תפילין של רבנו תם, יניח שניהם יחד. וכל המניח שני תפילין יש לו להתנות קודם שיניח ויאמר, אם אמת כהקבלה, הריני מניח שני הזוגות לשם מצוה, ואם אמת כהפשט, באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר כרצועות בעלמא. ודי שיתנה פעם אחת תנאי זה, ואין צורך להתנות בכל יום. והמניח תפילין בזה אחר זה יניח תפילין של רבנו תם לאחר ובא לציון. עכ"ל. ומנהג מו"ר מופת הדור היה להניחם לפני אשרי, כדי שיאמר קדושת ובא לציון עם תפילין דר"ת. וכן היה מנהגו של החת"ס והובא בילקוט יוסף (ס' לד סע' ז).

כב. שעה"כ (דף י"ע ד).

עוד כתב החיד"א (בברכ"י ס' לד אות א) וז"ל: ובמקומותינו רוב תופסי התורה וקצת בעלי התורה מניחין שני זוגות ולא מיחזי כיוהרא, עכ"ל. ועיין כה"ח (קול יעקב ס' לד ס"ק ז) שכתב שאילו היתה כוונת הגמ' שיניחם בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות וא"כ מוכרח להסביר שכוונת הגמ' שיש להניחם ביחד כדעת רבנו האריז"ל, עכת"ד.

וב"כ הגאון הגדול כמוה"ר האול"צ (ח"ב פ"ג תשובה ח) וז"ל: יש להניחם שניהם יחד, אלא אם כן ראשו קטן שאין מקום בראשו לשני תפילין קטנים. ויבדוק עצמו על ידי שיניחם ביחד, ואם יראה ששניהם מתהדקים על ראשו יכול להניחם יחד, ודי שהם מהודקים אפילו במקצת, ואם אין השני מתהדק כלל, יניחם בזה אחר זה. וכן בתפילין של יד, יראה שיהיו שניהם בבשר התפוח בחצי הזרוע הקרוב למרפק, ושלא יעברו את החצי. ומי שמתפלל בבית כנסת שאין רגילים כלל להניח שם תפילין של רבנו תם, כגון

הש"ץ לא יפה הם עושים, כיון שיש מחמירים שאין לענות אמן דברכות באמצע הנחת תפילין דר"ת, וראוי שלא יביא את עצמו לכתחילה לידי כך. הניח תפילין דר"ת ושמע קדיש או קדושה יכול לענות בין תש"י לתש"ר בג.

עיונים והארות

בג. מו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ג לציון בספרו ילקוט יוסף (סי' לד סעי' ה).
סי' ד). וכן כתב בנו מורנו ורבינו הראשון

מאמרי הזוה"ק

יִקַּח נָא מֵעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ:

ח"א ק"ב ע"ב

תָּא חַוִּי בֹא וְרֵא, אֵילָנָא נָטַע אַבְרָהָם בְּכָל אֶתְרֵי דְדִינִירָה תַּמָּן

אילן נטע א"א ע"ה בכל מקום ומקום שהיה גר שם. ופירש המק"מ שהיה א"א עוסק בספר

יצירה כמו שכתבו הקדמונים על הפסוק ובן הבקר אשר עשה – ע"י שמות הקודש [א], וְלֹא

הָיָה סָלִיק בְּכָל אֶתְרֵי בְּדָקָא יָאוּת וְלֹא הִיָּה עוֹלָה הָאֵילָן בְּכָל מְקוֹם כְּמוֹ

שצריך, בְּרֵשׁעֵתָא דְדִינִירָה בְּאַרְעָא דְכְּנָעַן חוץ משעה שהיתה דירתו

בארץ כנען, שאז עלה האילן יפה מכיון שא"י מכוונת כנגד א"י העליונה-בחי' המלכות. נמצא

עיונים והארות

כד אתא אברהם וכו' דהיינו אדם הראשון שנתגלגל באברהם לתקן את אשר עיוות כנזכר בפרשת בהר סיני בר"מ שבאותו עון היה ע"ז וג"ע וש"ד ולכן תיקן אברהם את אשר עיוות אדה"ר בעה"ז. לתקנו במקבילו עשה עץ שהוא דוגמת עץ החיים לאפוקי אילנא אחרא דאדה"ר עץ הדעת ט"ו, דהיינו השכלת עניני דרושי הנהגותיהם של החיצונים. ואדם הראשון ירד לחקור וסחטה לו ענבים כנ"ל עד שבא ונתגלגל באברהם. והפך ממה שנכשל באל זר, שבר את הפסילים של תרח אביו והודיע אלהותו בעולם וכו'. (מהרא"ג)

א. אֵילָנָא נטע אברהם וכו'. ממסקנא דמלתא משמע שלא היה זה אילן ממש, אלא שכל מה שנאמר הוא רמז לקב"ה. וענין העץ והמים היו דרושים שהיה אברהם דורש לכל באי שער עירו, וצריך לבאר הנמשל. וכך היא הגרסא בכמה ספרים. וממשיך שאפשר לפרש שהענין ממש כמשמעו עץ ממש, ועינא דמיא ממש ר"ל שאברהם אכן נטע אילן ועשה תחתיו מעין של מים, וכיוון כנגד הקב"ה לעשות רמז לעץ החיים ולמעין המים העליונים המטהרים את הטמאים. ומש"כ לקמן ות"ח כד חב וכו' שם נותן טעם למה היה הרמז בעץ ולא בדמיונים אחרים. ותיריך שהוא הפך עץ הדעת טוב ורע כדמפרש.

א"כ שהאילן של א"א ע"ה היה בבחינת עץ החיים כמ"ש לקמן [ב], וּבְהָהוּא אֵילָנָא
הָהוּא יָדַע מֵאֵן דְּאִתְאַחֵיד בֵּיהּ בְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּמֵאֵן
דְּאִתְאַחֵיד בְּעִבּוּדָה זָרָה ובאותו אילן היה יודע מי שאחוז וקשור בקב"ה ומי שאחוז
בעבודה זרה.

מֵאֵן דְּאִתְאַחֵיד בְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מי שנתאחד ונקשר בקב"ה, אֵילָנָא
הָהוּא פִּרְיֵשׁ עֲנָפָיו וְחָפִי עַל רִישִׁיהּ וְעֶבֶד עָלֶיהָ צִלָּא יָאָה
האילן היה פורש ענפיו ומכסה על ראשו ועושה עליו צל נאה, וּמֵאֵן דְּאִתְאַחֵיד
בְּסִטְרָא דְּעִבּוּדָה זָרָה הֵהוּא אֵילָנָא הָהוּא אִסְתַּלַּק ומי שנתאחד ונקשר
בצד של עבודה זרה אותו האילן היה מסתלק מעליו וְעֲנָפָיו הָווּ סְלִיקִין לְעִילָא
וענפיו היו עולים למעלה ולא היו מצלים עליו, להודיע שאינו אחוז בצילא דמהמנותא. בְּרִיךְ
הָהוּא יָדַע אֲכַרְהֶם וְאַזְהִיר לֵיהּ ואז היה יודע א"א ע"ה והיה מזהיר אותו שיעזוב
את הע"ז [ג], וְלֹא אֶעֱדִי מִתַּמֶּן עַד דְּאִתְאַחֵיד בְּמַהִימְנוּתָא דְּקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא ולא זו משם אותו אדם עד שנתאחד ונקשר באמונת הקב"ה, וְהָכִי מֵאֵן

עיונים והארות

או בנידה, המים נתייבשו, ומי שהיה טמא בקרי
המים כביכול עלו לקראתו לרמוז שאינו צריך
לחכות ז' ימים אלא יטבול ויטהר מיד. ומי שעבד
ע"ז המים היו נשאים במקומם ולא חל בהם
שינוי ואז ידע אברהם והזהירו ולא עזבו עד
שנקשר באמונה של הקב"ה. ובנזר ישראל כתב,
כי האילן שנטע אברהם היה בחי' עץ החיים
כדלהלן, והוא בחי' ת"ת שגדל במלכות שהיא
בחי' ארץ ישראל ולכן לא היה אותו עץ עולה
בכל מקום רק בארץ ישראל.

ב. כאשר גר בארץ כנען, היא ארץ ישראל, שם
היה אור השפע עליו גדול והמשיך אור מע"ה
שבת"ת דזעיר ששם ב' יסודות או"א כי סתם עץ
הוא ת"ת המסתעף בפארותיו גם אותיות יהו"ה
בהכאה י"פ ה' עולה נ'. ה"פ י' עולה נ'. ו"פ ה'
עולה ל'. ה"פ ו' עולה ל'. ביחד עולה ע"ץ. (ע"כ
מהמקדש מלך מתוך הרמ"ז)

ג. כתב במק"מ, בין עכו"ם ובין טמא זיבה, כולם
כשהיו יושבים תחת העץ היו הענפים עולים
לעשות צל. והחילוק היה כי מי שהיה טמא בזיבה

דַּאִיהוּ (ד"א ל"ג הָכִי) **דְּבָיָא מְקַבֵּל לִיָּה אֵילָנָא** וכמו כן מי שהוא טהור היה מקבל אותו האילן ועושה עליו צל נאה. **מֵאן דַּאִיהוּ מְסַאָב לָא מְקַבֵּל לִיָּה** ומי שהוא טמא האילן לא היה מקבל אותו. **בְּדִין יָדַע אַבְרָהָם וּמִדְּבִי לֹון בְּמִיָּא** ואז ידע א"א ע"ה ומטהר אותם במים.

וּמַעֲיִינָא דְּמִיָּא הָוָה תְּחֻזָּתָהּ הָוָה אֵילָנָא ומעין של מים היה תחת אותו אילן כמו המקוה העליון של המלכות מאימא עילאה דוגמת מה שעושה השכינה טבילה בשבועות, **וּמֵאן דְּצָרִיךְ טְבִילָה מִיָּד מִיָּין סְלָקִין לְגַבִּיהָ** ומי שהיה צריך טבילה מיד המים היו עולים אליו, **וְאֵילָנָא אֶסְתְּלָקִין עֲנַפּוֹי** וענפי האילן היו מסתלקים, **בְּדִין יָדַע אַבְרָהָם דַּאִיהוּ מְסַאָבָא וּבְעֵי טְבִילָה מִיָּד** ואז ידע א"א ע"ה שהוא טמא וצריך טבילה מיד בלא להמתין ז' ימים כי טומאתו קלה, **וְאִם לָאוּ מִיָּא נְגִיבִין בְּדִין יָדַע דְּבְעֵי לְאַסְתְּאָבָא וּלְאַסְתְּמָרָא שְׂבַעָה יוֹמִין** ואם אינו טמא טומאה קלה אלא חמורה וצריך שבעה ימים לטהרתו, היו המים מתייבשים ואז ידע א"א שצריך עדיין להשאר טמא ולשמור שבעה ימים לטהרתו [ד].

עיונים והארות

מדבר עמו בתבונה. כל דבריו שקולים ומדודים וכל מי שנפגש עמו היה מתרפא מכל התאוות ששקוע בהם (ספר העקידה דברים ד' על הפסוק וידעת היום).

ובך היו דבריו, כשהיה רואה אדם שמשתחוה למנורה, אומר לו: התבונן וראה שאתה בגיל ששים, והמנורה הזאת בסך הכל לפני שנה יצרו אותה. אם כן כיצד תעבוד לדבר שיצרו אותו אחרך

ד. **וכתב** הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק א' הלכה ג') אברהם אבינו החזיר אלפים ורבבות לאבינו שבשמים. ואמרו בתלמוד (בבא בתרא טז:): מרגלית היתה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא. ופרשו המפרשים שלאברהם אבינו היתה מרגלית שאף דבר בעולם לא ישווה לה, וזהו הדיבור שהיה מונח בצוארו (בגרונד). כשהיה פוגש אדם מרוחק מהאמונה היה

תָּא חַוִּי בא וראה, **דְּאִפִּילוּ בְּשַׁעֲתָא דְּאַזְמִין לֹון לְפִלְאָכִין אָמַר**
לֹון שאפילו בשעה שהזמין את המלאכים אמר להם **וְהַשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ**
בְּגִין לְמַחְמִי וּלְמַבְדֵּךְ בְּהוּ בשביל לראות ולבדוק אותם אם הם טהורים,
וּבִתְהוּא אֵילָנָא הָהּ בְּדִיק לְכָל בְּנֵי עֲלָמָא ובאותו אילן היה בודק לכל
 בני העולם. **וְרָזָא (לְקַבֵּל) בְּגִין קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא קָא (עֲבַד)** וסוד זה בשביל
 הקב"ה עשה **אָמַר דְּאִיהוּ אֵילָנָא דְּחַיִּי לְכָלָא** אמר א"א לכל אחד להשען תחת
 העץ כי הוא אילן החיים לכל אחד ואחד כי הוא עץ החיים וממנו נמשכים החיים, **וּבְגִין**
כְּדִי וְהַשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ וְלֹא תַּחַת עֲבוּדָה זָרָה ומשום כך אמר שמהיום
 והלאה ישענו תחת עץ החיים ולא ילכו ולא יחסו תחת אילן העבודה זרה.

וְתָא חַוִּי ובא וראה, **כְּדִי חָב אָדָם, בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע חָב** כאשר
 חטא אדה"ר, בעץ הדעת טוב ורע חטא, **דְּכַתִּיב כַּמִּשְׁכָּח וַיַּעַץ הַדַּעַת וְגו'**
וְאִיהוּ בֵּיה חָב וְגֵרָם מוֹתָא לְעֲלָמָא והוא בו חטא, וגרם מיתה לכל העולם.
מַה כְּתִיב מַה כָּתוּב בּוּ וְעֵתָה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים

עיונים והארות

לילה המאוחרות והגיע בדרכו ליער, משכן זאבים
 ונמרים. אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: מדוע
 שלחת את האדם הזה, אני מחכה לו כבר תשעים
 שנה, לך אין סבלנות לחכות עוד שלוש שעות,
 אברהם הבין את הרמז, רץ לאותו אדם ואמר לו:
 אנא, חזור לביתי, תנוח ותאכל. לאחר שאכל ושתה,
 המושיך אברהם להשפיע עליו, ובשעה שלישית
 נתרכך לבו של הזקן וזעק "ה' אלהי אברהם אחד
 ושמו אחד" (ספר הישר).

וכן על זה הדרך על כל עבודה זרה היה מוכיח
 לאדם במתק שפתיו שהוא טועה, ובכך היה מתרכך
 לבו ומתאחד עם הקדוש ברוך הוא.

ופעם נכנס אליו זקן בגיל תשעים שנה והיתה לו
 עבודה זרה בכיסו, והרבה אברהם אבינו
 לדבר עמו בדרכי נועם שיחזור בו, אך הזקן נשאר
 איתן בדעתו. כשראה אברהם שהוא לא יכול
 לשכנע אותו שלחו לדרכו. הזקן הלך לדרכו בשעות

וְגו' (וְגֵרָם מוֹתָא לְכָל בְּנֵי עֲלָמָא) ואכל וחי לעולם, וא"כ בגלל עץ החיים שלח אותו מג"ע.
 וְכִד אַתָּא אֲבָרְהָם בְּאֵילָנָא אַחֲרָא אֲתִקִּין עֲלָמָא וכאשר בא א"א ע"ה
 שהוא גלגול של אדה"ר כידוע באילן אחר שהוא עץ החיים תיקן את העולם שהוא תשובת
 המשקל נגד מה שחטא בעץ הדעת וְהוּא אֵילָנָא דְחַיִּי וְאוֹדַע מְהִימְנוּתָא
 לְכָל בְּנֵי עֲלָמָא שהוא אילן החיים והודיע האמונה של השי"ת לכל בני העולם:

אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא אָמַר רַב אִי הוּיָנָא מְסַתְּפִלִין בְּפִרְשֵׁתָא דָּא
 נְסַתְּפִל בְּחֻכְמָתָא אם היינו מתבוננים בפרשה זו נתבונן בסודות שיש בה
 שהם החכמה שבתורה, אִי עֲנִינָא דְנִשְׁמָתָא הִיא לָאו רִישָׁא סוּפָא
 וְלָאו סוּפָא רִישָׁא אם פרשה זו בעניני הנשמה היא מדברת ורומזת, לא ראש הענין
 של יוקח נא מעט מים וכו' דומה לסופו ולא סוף הפרשה דומה לראשה, (דף ק ע"א) וְאִי
 עֲנִינָא לְפִטִּירַת אִינִישׁ מִעֲלָמָא הִיא ואם פרשה זו ענינה הוא על פטירת
 האדם מן העולם, נְסַתְּוֹר כָּל פִּרְשֵׁתָא אוֹ נֹקִים פִּרְשֵׁתָא בְּהִיא אוֹ
 בְּהִיא ואז נצטרך לסתור ולחלק כל הפרשה הזו או שנעמיד פרשה זו בזה האופן בעניני
 הנשמה או בזה שהוא פטירת האדם מן העולם, ומפרש, צריך להבין. מִהוּ יִקַּח נָא מִעֵט
 מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְגו' וְאִקְחָה פֶת לָחֶם וְגו' וַיִּמָּהַר אֲבָרְהָם
 הָאֵלֶּה אֶל שָׂרָה וְגו' וְאֵל הַבָּקָר רָץ אֲבָרְהָם וְגו' וַיִּקַּח חֲמָאָה
 וְחָלָב וְגו' בכל אלה הפסוקים צריך להתבונן ולדעת סודם.

כִּד אָתָא רַב דִּימֵי אָמַר כאשר בא רב דימי אמר צריך לפרש זה על ענין הנשמה
בג"ע **לֹא מִצָּאָה הַנִּשְׁמָה תוֹעֵלַת לְגוֹף אֱלֻמָּלָא מַה שְּׂרָמִז**

בְּכָאן רָמִז הַקֶּרְבָּנוֹת לא מצאה הנשמה תועלת לכפרת העוונות של הגוף אם לא מה
שרמזו כאן בפסוקים אלה רמז על הקרבנות וכפי שיבאר לקמן. ואע"פ שעתה **בְּטָלוּ**
הַקֶּרְבָּנוֹת לֹא בְּטָלָה הַתּוֹרָה, הָאִי דִּלָּא אַעֲסֵק בְּקֶרְבָּנוֹת
לְיַעֲסֵק בַּתּוֹרָה וְיִתְּנִי לִיהַ יִתִּיר בטלו הקרבנות כי אין ביהמ"ק, בכ"ז לא בטלה

התורה, ולכן זה שלא עוסק בקרבנות כיון שאי אפשר לו, יעסוק בתורה הקדושה ויועיל לו יותר
כמ"ש זאת התורה לעולה למנחה וכו', **דָּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁפֶרֶשׁ הַקְדוּשׁ**
בְּרוּךְ הוּא הַקֶּרְבָּנוֹת ולימד אותם **אָמַר מֹשֶׁה רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם תִּינַח**
בְּזִמְנָן שִׁיחִיו יִשְׂרָאֵל עַל אֲדָמָתָם, בִּיּוֹן שִׁיגְלוּ מֵעַל אֲדָמָתָם מַה
יַעֲשׂוּ, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, יַעֲסִקוּ בַּתּוֹרָה וְאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם בְּשִׁבִּילָהּ
יִוְתֵר מִכָּל הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁעוֹלָם שְׁנֵאָמַר (ויקרא ז) **זֹאת הַתּוֹרָה**
לַעֲוֹלָה לַמִּנְחָה וְגו'. בְּלוֹמַר זֹאת הַתּוֹרָה מוֹעִילָה וטובה **בְּשִׁבִּיל**
עוֹלָה בְּשִׁבִּיל מִנְחָה בְּשִׁבִּיל חֲטָאת בְּשִׁבִּיל אֲשָׁם.

אָמַר רַבִּי בְּרוּסְפָּדָאִי הָאִי מֵאֵן דְּמַדְבֵּר בְּפּוּמִיָּה בְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת
וּבְבִתִּי מִדְרָשׁוֹת עֲנִינָא דְּקֶרְבָּנִיא וְתַקְרוּבָתָא וִיכּוּן בְּהוּ

זה מי שמזכיר בפיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניני הקרבנות ועניני המנחות שזה תקרובת
ויודע לכון בהם, בְּרִית בְּרוּתָהּ הוּא דְּאֵנוּן מְלָאכְיָא דְּמַדְבְּרִין חוּבִיָּה

לְאִבְרָאָה לֵיהּ דִּלָּא יִבְלִין לְמַעַבְדַּ לֵיהּ אֱלֹמֵלָא טִיבָּו יֵשׁ בְּרִית
 שְׁנִכְרַתָּה עַל זֶה כְּבַר שְׁאוֹתָם מִלֵּאכִים שְׁמֻמוֹנִים לְחֻזְכִּיר עֲוֹנוֹת הָאָדָם לְהִרְעָ לּוֹ שְׁלֵא יִכּוּלִים
 לַעֲשׂוֹת לּוֹ שׁוּם רַע אֲלֵא אֵךְ וּרְק טוֹב. וַיֵּמָאן יוֹכָח הָאִי פְּרָשְׁתָּא יוֹכָח וּמִי
 מוֹכִיחַ, פְּרַשָּׁה זֹו תוֹכִיחַ עַל זֶה, דְּכִיּוֹן דְּאָמַר שְׁכִיּוֹן שְׁאֵמַר וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה אַנְשִׁים
 נִצָּבִים עָלָיו שְׁהֵם הִג' מִלֵּאכִים הִמְמוֹנִים לְחֻזְכִּיר עֲוֹנוֹת הָאָדָם, מַהוּ עָלָיו מַה פִּירוּשׁ
 עָלָיו הִרִי הִיוּ עַל יָדוֹ וְלֹא עָלָיו מִמֶּשׁ, אֲלֵא עָלָיו הַכּוֹנֵה, לְעֵינֵי בְּרִינִיָּה לְעֵינֵי וּלְבִדּוּק
 בְּדִינוֹ, כִּיּוֹן (דָּף ק ע"ב) דְּחֻמָּא נִשְׁמַתָּא דְּצִדִּיקָא כָּךְ, מַה כְּתִיב
 וַיִּמָּהֵר אֲבָרָהָם הָאֱהֱלָה וְגו' כִּיּוֹן שְׁרֻאָה נִשְׁמַתוֹ שֶׁל הַצִּדִּיק כֵּךְ, מַה כְּתוּב וַיִּמָּהֵר
 אֲבָרָהָם שְׁהִיא הִנְשְׁמָה שְׁכּוּלָלָה מִרַמ"ח אֲבָרִים וּמִפְרָשׁ. מַהוּ הָאֱהֱלָה מִי זֶה הָאוֹהֵל, זֶה
 בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְמַהוּ אוֹמַר מַהֲרִי [ה] שְׁלֹשׁ סָאִים, עֲנִין הַקְּרָפְנוֹת

עיונים והארות

ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם, רבי יהושע בן
 קרחא אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות
 בא וראה מאלישע בן שפט שלא היתה אשה
 יכולה להסתכל בפניו שלא תמות והיה מהלך
 מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם
 וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול אחותה של
 אבישג השונמית אמו של עדו הנביא, אמרה
 האשה לבעלה הנה איש האלהים הלזה אין אשה
 יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות אלא נעשה
 נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן
 יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו,
 ולאחר ימים היה עובר אל שונם ויסר אל העליה
 וישכב שמה קרא לשונמית ולמה עמדה בפתח
 אלא שלא היתה יכולה להסתכל בפניו, אמר לה

ה. וּמַעֲשֶׂה דְּשׁוֹנְמִית [מלכים ב' ד' ח' ועיין שם]
 יוֹכִיחַ שְׁהִיא הִיתָה נִזְהָרָת בְּמִצְוָה זֹו כְּמוֹ
 שְׁכְּתוּב בְּזוֹהַר הַקִּדּוּשׁ [ב' מ"ד א'] עַל פְּסוּק אִשָּׁה
 גְּדוּלָּה עַל שָׂאֵר נְשֵׁי עֵלְמָא, דְּהָא שָׂאֵר נְשֵׁי עֵלְמָא
 כַּד חִמָּאן אוֹשְׁפִיזָא בְּבֵית מִצְטַעְרִין בִּיהּ וְדַחֲקִין
 בִּיהּ כָּל שַׁכֵּן לֹאֲפַקָא עֲלֶיהָ מִמוּנָא וְהִיא חֲדַת בִּיהּ
 בְּאוֹשְׁפִיזָא וְלֹאֲפַקָא עֲלֶיהָ מִמוּנָא. וְעֵינֵי יִלְקוּט
 שְׁמַעוֹנִי שֶׁם רִמְזוּ רַכ"ח שְׁכְּתָב אִמְרֵי רַבִּי אַבָּא
 אֱלֵמְלָא זְכוּת אִשְׁתּוּי שֶׁל עוֹבְדִיָּה הִיוּ כְּבַר יִשְׂרָאֵל
 אֲבוּדִין חֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁנֹאֲמַר וְאִשָּׁה
 אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים וְגו' וַיַּעֲמֹד הַשִּׁמּוֹן
 שְׁהוֹקִיר וּבֹא לְשֹׂאֹל לּוֹ אִם תִּמְכּוֹר אִם לֹא תִמְכּוֹר
 וְהִבְרַכָּה הָאַחֲרוֹנָה הִיתָה גְּדוּלָּה מִן הָרִאשׁוֹנָה
 שְׁנֹאֲמַר וְאֵת וּבְנִיךָ תַּחֲיִי בְּנוֹתָ עַד שִׁיחֵיו מֵתִים.

עיונים והארות

הציעה לו המטה בשעה שהוא שוכב בלילה ובשעה שהוא קם בבוקר ופירוש שהציעה סדינין לבנים על מטתו כך היה ובזה ידעה דרך העולם דכיון שהאדם קם ממטתו הסדין שקם ממנו יש ממנו ריח ניוול ואצל אלישע בשעה שקם ממטתו היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן, אמרה השונמית אם לא שקדוש הוא וקדושתו של רבו עליו לא היה יוצא ריח קדושה כזו ולכן רצה לפרוש מהבית שאדם לא נזהר כל כך בביתו.

ויהי היום ויבא שמה, היום ההוא היה יום ראש השנה שנפקדו בו עקרות ונזכרים בו בני העולם, היש לך לדבר אל המלך מלכו של עולם, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר אני רוצה להפקד ביחד עם כלל ישראל וזכות הרבים תעמוד לי מה שאין כן שאתה מתפלל עלי לחוד יפתחו את דיני לבד ומי יודע אם אני ראויה לכך. ויאמר גחזי אבל בן אין לה ויאמר למועד את חובקת בן, ותהר האשה ותלד בן למועד אשר דבר אליה אלישע, ולמה מת אחר כך אלא בשביל שאלישע נתן לה ולא לבעלה ומאחר שלא ניתן לבעלה נזדמנה לו מיתה שהרי כתוב את חובקת בן את ולא בעלך, ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים בגלל ששם ראתה קדושה נעלה מאוד ויאמר לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד, מכאן שהיא עיקר הבית, ועוד שהיא הולכת אחריו ולא בעלה.

וה' העלים ממני, ובכל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו, ולמה לא ידע אלישע אלא אמר הקדוש ברוך הוא מה אומר לאלישע הלא הוא היה צריך למות ויאמר לגחזי חגור מתניך וקח משענתי ולך ותאמר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך, ולמה אמרה כך כיון שהכירה את דרכיו של גחזי שאינו ראוי שיהיה נס על ידו, ויזורר הנער עד

למועד הזה את חובקת בן, אמרה לו אדוני זקן מאוד וחדל ממני אורח הנשים אל תכזב בשפחתך, רבי זכריה אומר רצון יראיו יעשה והרת וילדה וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים וקרהו אסון ומת שנאמר ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו', הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה אמרה לו הלואי נשאר כלי ריקם אלא שנתמלא ונשפך, אמר הנביא כל דבר הקדוש ברוך הוא מגיד לי וזה לא הגיד לי, מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו אל תדבר בפיו כל דבר מאומה רע או טוב עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער, וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו התאמץ שהמטה הזה מחיה את המתים, לפיכך לא עלתה בידו, עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו אל פיו והתחיל מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואומר רבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת כן יחיה הנער הזה, ויפקח את עיניו.

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא, אמר רבי יוסי בר חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש, איש אלהים קדוש מנא ידעה, רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זבוב על שלחנו וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם. ועיין בזוהר הקדוש שם בפרשת בשלח במה ידעה שהוא קדוש שלא ראתה קרי על סדינו, ואמר שם הזוהר הני מילי קשיין אי תימא דלא חמת ביה קרי הא סגי אין אינון בני נשא הכי בעלמא מאי שנויא הכא, כלומר המבחן שלה שלא ראתה קרי על סדינו אינו מבחן לאיש קדוש כאלישע הנביא שהרי הרבה אנשים פחותין יותר ממנו אינם נכשלין בקרי, אלא שפיר אמרה שהנה נא ידעתי שהיא ידעה ולא אחר מאחר והיא

ומה הוא אומר לשרה שהיא הגוף מהרי שלש סאים ענין הקרבנות ובהם צריך לעסוק,
וְנִשְׁמָתָא מְתִכּוּנָתָא בְּהוּ והנשמה מכוונת בהם, **הָדָא הוּא דְּכֵתִיב** וזה
מִשׁ"כ **וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם** לעסוק בדיני הקרבנות. **וּבְדִין נִיּוּחָא לְהוּ**
וְלֹא יִבְלִין לְאַבְרָם לִיה ואז נוח להם למלאכים הממונים ולא יכולים להרע לו.

עיונים והארות

וזו שאמר תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות
 (חבקוק א' א') ה' פעלך בקרב שנים חייהו
 איזו פעולה זו הפעולה שבה נולד חבקוק ה'
 שמעתי שמעך יראתי תן לו חיים שלא ימות כמו
 בתחילה"

שבע פעמים ולא יותר לפי שנאמר ימי שנותינו
 בהם שבעים שנה (תהלים צ' י') וילד זה היה
 חבקוק ולמה קראו חבקוק שהרי כתוב את
 חובקת בן אם כן היה צריך לקרותו חבוק, אלא
 שני חיבוקים אחד של אמו ואחד של אלישע.

מאמרי הפרשה

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלָיו מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָהָאֵל כַּחַם הַיּוֹם" (יח, א)

מזמן אברהם אבינו התחילו ב' אלפים תורה

הכנת העולם לגאולה החלה בימיו של אברהם אבינו. עד אברהם היו "שני אלפים תוהו", ומאברהם החלו "שני אלפים תורה" (ראה סנהדרין צו.). לאברהם אבינו גם ניתנה הבשורה על הגלות והגאולה בברית בין הבתרים. על-כן מן הראוי להתבונן בעבודתו המיוחדת של אברהם אבינו.

מידתו של אברהם אבינו הייתה מידת החסד והאהבה. אברהם מכונה בפסוק "אברהם אוהבי" (ישעיה מא, ח) מפני שאהבת מידת החסד הייתה הקו השולט והמכריע באישיותו ובפעולותיו.

הוא האיר את העולם באור האלוקי, לפי שעד אברהם אבינו היה העולם חשוך מבחינה רוחנית, לא האיר בו אור אלוקי כמאמר המדרש (בראשית רבה ב', ג') "עד אברהם היה העולם מתנהג באפלה, משבא אברהם התחיל להאיר".

דבר זה בא לידי ביטוי בכל מעשיו, פעולתיו, מסעותיו, כריתת הברית עם הקב"ה, פרשת אבימלך וכו'. נוסף על כך נאמר הדבר כמעט במפורש במקרא, על הפסוק ויקרא שם בשם ה' אל עולם (בראשית כא, לג) הגמרא אומרת (סוטה י): אל תקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב. כלומר, עבודתו של אברהם אבינו התבטאה בפרסום שם ה' וגילוייו בעולם.

הרמב"ם מאריך (בתחילת הלכות עבודת כוכבים) על דבר פעולתו של אברהם בפרסום שם ה' בעולם "התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה... עד שנתקבצו אליו אלפים ורובבות, והם אנשי בית אברהם". עוד נאמר בספרים (רבנו בחי, ריש יתרו, ויובא להלן) שלאברהם היה כישרון הסברה נפלא ביותר, והיה בכוחו להסביר רעיונות

עמוקים ומופשטים בלשון פשוטה, באופן שגם בני-אדם גסים ביותר, שאפילו ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם (ראה רש"י בראשית יח, ד), הבינו את דבריו.

"וַיֵּרָא אֱלֹהֵי יְהוָה בְּאַלְנֵי מְמָרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם" (יח, א)

אברי אברהם אבינו למדוהו איך להתנהג

ביום השלישי למילתו בהיותו כואב, כשהחום גדול, לאחר שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה (כבא מציעא פו:): יושב אברהם אבינו בפתח האוהל ועיניו צופות וממתינות לאורחים כדי להשקותם ולהאכילם, במטרה להודיע וללמד להם אמונת ה' יתברך (אבות דר' נתן פ"ז). והנה בעודו יושב זוכה הוא לגילוי השכינה, כמו שכתוב "וירא אליו יהוה", היש לנו מושג איזו התרוממות הרוח היא זו, לאיזו דבקות בכורא עולם זוכים בעת הנבואה, לבטול החושים לגמרי (דרך השם ח"ג פ"ג ס' ו'), איזה אור גדול קיבל אברהם באותו רגע, ובכל זאת מוכן הוא לוותר על כל ההשגה הזו, כדי לקבל אורחים ולקרב אותם לאבינו שבשמים. מהיכן ידע אברהם אבינו כי עליו לעזוב את השכינה הקדושה ולילך לקבל את האורחים, אומרים רבותינו (ראה בראשית רבה פ' ס"א אות א') שאברהם אבינו, רמ"ח אבריו היו מלמדים אותו כיצד להתנהג, כל אבר מלמד לו מצות עשה שכנגד אותו אבר. ועתה כאשר ראה את האורחים, הרגליים שלו רצו לבד ואמרו לו, קום רוץ לקבל אורחים, וכך ידע אברהם שגדולה קבלת אורחים יותר מקבלת פני שכינה.

"וַיֵּרָא אֱלֹהֵי יְהוָה" (יח, א)

"אליו" בגימטריא "אליה"

כתב הרב חיד"א בספרו חומת אנך (ריש פרשת וירא) בשם מהר"א מגרמיזא, שתיבת "אליו" בגימטריא "אליה" עם הכולל, אפשר שהוא רמז לכך שיבא אליהו ז"ל בכל ברית מילה.

"בְּאַלְנֵי מְמָרָא" (יח, א)

השלימות באה ע"י הסרת הערלה

הקדוש ברוך הוא נגלה אל אברהם ב"אלוני" ממרא, ונראה שבא לרמוז לו, מה אילן כשחותכים את הענפים היבשים, זה מוסיף כח באילן. אף ברית המילה, אם תחתוך ממנה את הערלה, תהיה יותר שלמה.

"בְּאַלְנֵי מִמְרָא" (יח, א)

כשנימול אברהם, היה הדם שותת, ונתן לו ממרא עצה על המילה, היינו אבקת "עצה" לתרופה לעצור את הדם

פירש רש"י, הוא שנתן לו "עצה" על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו. עכ"ל. דהיינו הסיבה שזכה ממרא שה' נגלה לאברהם בחלקו, היא משום שהוא יעץ לאברהם על המילה. והנה כל המפרשים ז"ל הקשו, איך יתכן לומר שצדיק גדול כאברהם, אשר עמד בעשרה נסיונות, יטול עצה אם יקיים את מצות בוראו (ראה בזה בהרחבה בפרשה קודמת).

פירוש מחודש ומפתיע כתב בספר גן רוה (ערוזאן, ריש פרשת וירא, נדפס בתרפ"ז), שהענין הוא כך, כשנימול אברהם, היה הדם שותת באין הפוגות, ונתן לו ממרא "עצה" על המילה, רצונו לומר, אבקת עפר שמתהווה מן עץ ישן שנרקב ונקראת "עצה", זאת נתן לו ממרא לתרופה לתת על המילה בכדי לעצור את הדם ולרפאות את מקום החתך, כמו שעושין כן היום שמפזרין אבקה על מקום המילה, וסימנך לשון המשנה (שבת פ"ז מ"ד) עֲצָה כמלא פי גמל, (ששם פירושה ששיעור חיוב הוצאה בשבת של "עצה", שהיא תבן של קטנית, היא בכמות הממלאת פי גמל). ובענייננו הרמז הוא עֲצָה כמלא פי גמ"ל, "עצה" היינו התרופה הנזכרת שנתן לו "כמלא פי גמל" דהיינו "למלא פי גיד-מל". כעין זה כתב החזקוני (יח, א) נתן לו עצה מן האספלנית לרפא המכה.

"וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתָם וכו' וַיֵּתֵן לַפְּנִיָּהּ וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ" (יח, ב-ח)

מתי עמד עליהם אברהם

אמר האדמו"ר ר"י מבעלז זצ"ל (הובא בשמו בספר מהרש"מ הכהן, ריש וירא עמ' פ' תשט"ז) תחילה נאמר "נצבים עליו", משמע שהם היו מ"עליו", דהיינו בדרגה גבוהה ממנו. כיוון שהתחיל במצות הכנסת אורחים, נאמר, "וירא וירץ לקראתם", דהיינו, נתעלה למדרגה שווה להם. משקיים המצוה ונתן לפניהם מאכל ומשתה, אומר הכתוב, "והוא עמד עליהם", דהיינו, נתעלה למדרגה הגבוהה מהם.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו" (יח, ב)

כיצד המלאכים נגלים לבני האדם

כתבו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט ראובני וירא ד"ה כתבו רז"ל, בשם ספר ציוני) כי ראיית המלאכים היא גילוי עיניים, אמנם במקום שהוזכרו המלאכים בשם "אנשים" (כמו שכתוב בפרשתנו

שלשה "אנשים") הוא לבוש של כבוד הנברא למלאכים, והוא סוד המלבוש שיושג לעיני זכי הנפשות. (ובני הנביאים הם במדרגה כמו המלאכים הנקראים בשם אנשים המתלבשים בצורת אנשים). ומאין למלאכים לבוש זה, אמרו המקובלים (ספר ציוני) כי לוקחים חלק מן השלג שתחת כסא הכבוד שממנו נתהווה הארץ.

"והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (יח, ב)

אנשים נצבים עליו גימטריא מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל

איתא בזוהר הקדוש (ח"א דף צ"ח ע"ב) ששלשה אנשים אלו הם, מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל. ומה מפליאים הדברים יחד עם דברי החיד"א בחומת אנך (ריש וירא סוף אות ב') בשם מהר"א מגרמיזא ז"ל שהפסוק, "אנשים נצבים עליו" עולה בגימטריא מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל.

והמגלה עמוקות (נשא דרוש ב' אות ט') כתב, "שלשה אנשים נצבים", ראשי תיבות שא"ן ראשי תיבות שור נשר אריה הם ג' רגלי המרכבה שהם המלאכים הנ"ל, ואברהם הוא דמות המרכבה וכמאמר חז"ל (מדרש רבה פרשה מ"ז סי' ו') האבות הם המרכבה.

"והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (יח, ב)

תפקידם של המלאכים

רש"י (יח, ב) על הפסוק והנה שלשה אנשים, ביאר, אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

מי היה המלאך שהציל את לוט? ממשיך רש"י ואומר, ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר, ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך (בראשית יט, יז), למדת שהאחד היה מציל.

אולם הקשה בספר להתעדן באהבתך (כאן) מדברי המדרש (בראשית רבה פרשה נ' סי' ב') שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, וכיצד אם כן המלאך רפאל גם ריפא את אברהם וגם הציל את לוט? אלא שזו אותה השליחות, שכן תפקיד רפואה והצלה זה היינו הך.

וקשה וכי חסרים מלאכים בשמים, שהוצרכו לשלוח מלאך אחד אל אברהם ואל לוט, והרי בהגר מצינו (שמות רבה פרשה ג' סי' ט"ז) שעל כל דיבור ודיבור נשלח אליה מלאך מיוחד?

וביאר זאת החפץ חיים (הובא גם בספר החפץ חיים חיו ומפעלו ח"ג עמ' תתצ"ט) על פי מעשה בהגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל שהוזמן לסנדקאות בעירו וראה שבעלי הברית אינם

מזדרזים לערוך את הברית, למרות שהמוהל נמצא. שאל, למה ממתינים? נאמר לו כי בחדר הסמוך שכוב אביו של הילד, גוסס, לא עלינו. מחכים שימות כדי לקרוא לרך הנוול על שמו.

אומר רבי שלמה קלוגר כי אם זאת הסיבה, יש לערוך את הברית מיד. ואמר, להטריח את המלאך הממונה על הרפואה שיופיע במיוחד בשביל החולה, הדבר כבד ממני, אך כשימולו את הילד הן יבוא מלאך הברית אל הרך הנימול, אבקשו איפוא באותה שעה, שיסור גם לחדר השני לרפא את החולה. וכך היה, לאחר שלושה ימים נתרפא האב מחוליו.

אומר ה"חפץ חיים", לוט כשלעצמו לא היה ראוי לכך שישלח אליו מלאך מיוחד מהשמים להצילו, אבל היות ומלאך כבר נשלח לרפא את אברהם, הוטל עליו תפקיד נוסף באותו מהלך להציל גם את לוט.

"וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם" (יח, ב)

לקראתם ולא לאחריהם לפי שהיו מלאכים ולהם מכל צד יש פנים

ביאר בספר נתיבות שלום (עזרא, פרשת וירא, עה"פ וישא, נרפס בקושטא תק"ב) ביאר על פי מה שכתב הזוהר הקדוש (ח"א דף צח ע"ב וכו') שה"אנשים" הם המלאכים מיכאל גבריאל ורפאל וכו'. לפי זה יובן המשך הכתוב "וירא וירץ לקראתם", שלכאורה היה צריך לומר "אחריהם" ולא "לקראתם"? אלא היות והיו הם מלאכים, ולמלאכים מכל צד יש פנים, כי ד' פנים להם, לכן כשמסתכלים לאחוריהם רואים פנים, ואף אל צדדיהם רואים פנים, וכמו שנאמר, ארבעה פנים לאחד (יחזקאל י, יד), לכן אמר הכתוב "וירא וירץ לקראתם" שמכל צד הוא לקראתם.

"וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם" (יח, ב)

כאשר מלאך בא לרפא, בעצם התגלות המלאך וראיתו באה הרפואה. לכן נאמר "וירא וירץ", ראה ומיד יכול היה לרוץ

מדוע המלה "וירא" כפולה בפסוק, ככתוב, "וירא" אליו וגו' וישא עיניו "וירא"? מיישב החפץ חיים (על התורה כאן) המילה "וירא" הראשונה היא כפשוטה, שראה את האורחים. אולם הראיה השניה, היתה ראייה פלאית. הן כיצד רופא מרפא? קודם כל הוא בודק את החולה, ואחר כך שם לו סממנים. ולאחר כמה ימים מרגיש החולה הטבה. אך כאשר מלאך בא לרפא, בעצם התגלות המלאך וראיתו באה הרפואה, ולכן כשהמלאך רפאל בא אל אברהם, נאמר "וירא וירץ", "ראה" ומיד יכל היה אברהם "לרוץ", כי הבריא מחוליו.

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אֲרָצָה (יח, ב)

הצדיק מגן על כל העולם

איתא במדרש (בראשית רבה וירא פרשה מח סימן ט) שאותם ג' מלאכים שהגיעו לאברהם אבינו אע"ה, הופיעו במראה שונה זה מזה, אחד היה נראה כטעיא [סוחר ישמעאלי הולך מדבריות], השני היה נראה כסדקי [סוחר תבואות] והשלישי היה נראה כרב חובל.

אולם הדבר טעון התבוננות מדוע הופיעו בג' דמויות הללו דוקא?

וביאר במעינה של תורה (פרשת וירא) שהשפעתו של אברהם אע"ה היתה על כל העולם כולו, כמו שכתוב 'ונברכו בך כל משפחות האדמה', וגם עיקר בריאת העולם כולו היתה בזכות אברהם, כמו שדרשו חז"ל (בראשית רבה פרשה יב סימן ט', ובתנחומא פרשת לך לך סימן ד') על הפסוק 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם - באברהם', והרי העולם עשוי שלישי מדבר, שלישי ים ושלישי ישוב, ועל כל שלישי ממונה מלאך מיוחד, כמבואר בדברי חז"ל (מדרש כונון, והובא בתוס' פסחים צ"ד ע"א ד"ה כל) ולפיכך הגיעו עתה המלאכים הללו הממונים על שלושת חלקי העולם לבקר את אברהם, שר של מדבר הופיע כטעיא, שר של ים הופיע כרב חובל ושר של יבשה הופיע כסוחר תבואה.

ובזה נרמז שהשפעתו של אברהם אבינו ע"ה היתה על כל חלקי העולם. וכמו שמובא בזה"ק (פרשת ויצא, דף רנה ע"ב): ר' אבא פתח ואמר (בראשית יג, יד) וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו וגו' שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך אחרריך וכי רק לפי ראייתו של אברהם ירש את הארץ ולא יותר, שהרי עד כמה יכול לראות האדם, שלש פרסאות או ארבע או חמש פרסאות ולא יותר, והקב"ה אמר כי את כל הארץ אשר אתה רואה וגו' כאילו רק שיעור קטן של ראייתו.

אלא כיון שארבעה צדדים של העולם הוא רואה כמ"ש ימה וקדמה צפונה ונגבה, א"כ את כל הארץ הוא רואה, שהרי ארבע רוחות העולם הם כללות של כל העולם לכן נקרא שרואה הכל ויורש את הארץ. עוד פירוש, כי הגביה הקב"ה את אברהם אבינו על ארץ ישראל, והראה לו את ארץ ישראל שהיא קשורה בארבעה צדדי העולם כמו נקודה במרכז העיגול, והנקודה הזאת היא מחזיקה את כל העולם כולו, כי השפע והאור יורד לא"י ומשם מתפשט לכל העולם, והיה רואה את הכל.

בעין זה מי שרואה את רשב"י, ולא דוקא שרואה אותו אלא גם מי שעוסק בזה"ק וע"י זה מתקשר ומתחבר אליו, ובפרט אם עולה למירון ולומד שם, כאילו כל העולם הוא רואה, כי רשב"י הוא הצדיק שבזכותו העולם עומד, ורשב"י הוא השמחה של העליונים ושל התחתונים כי משפיע גם בעליונים וגם בתחתונים והכל הולך אחר המעמיד.

"וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

הקב"ה שלח מלאך לרפאותו כדי שלא ימנעו הגרים מלמול

בזהר הקדוש (ח"א דף צ"ח ע"ב וכדלעיל) נתבאר שאחד מהמלאכים היה רפאל, שנשלח בכדי לרפאות את אברהם וכו'. והקשה בספר חן טוב (הלוי, וירא אות ג', נדפס בשס"ה), מדוע הניח הקדוש ברוך הוא לאברהם להצטער עד יום השלישי, ולא מיד ביום הראשון ריפאהו? ועוד, למה לא ריפא אותו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כמו שנאמר, מחצתי ואני ארפא (דברים לב, לט), שהרי הקדוש ברוך הוא סייעו לאברהם במצות המילה שנאמר, וזכרת עמו הברית (נחמיה ט, ח). ואם תאמר שהניחו לקבל שכר, כי לפום צערא אגרא. אם כן למה לבסוף שלח ה' את המלאך רפאל לרפאותו ולא הניחו ככל ילדי ישראל שיתרפא מעצמו. ותירץ, כי מה ששלח לו ה' את המלאך רפאל, הוא כדי שלא ימנעו הגרים מלמול, כי היו עוברים ושבים הרבה על פתחו של אברהם וכשיראו את צערו, לא יהיו מלין את עצמם, לפי שצערו של אדם גדול במילה, רב יותר משל תינוק. ועוד שאברהם היה ראש לנמולים, והיה לו הרבה פחד, ומזלו היה חלש מלקבל רפואה, ואם כן בראות הגרים את צערו הרב של אברהם, היו פורשים מלמול. **והטעם** שהמתין עד היום השלישי וגם שלח רפאל בדמות רופא ולא ריפא אותו השם יתברך בעצמו, כדי שלא יאמרו הגרים שאברהם לא מל את עצמו כלל רק אחיזת עינים עשה, על כן הניח אותו ה' בצערו עד יום השלישי ושלח את רפאל בדמות אדם רופא ורפאהו.

והטעם שלא ריפא אברהם את עצמו במרגלית שהיתה תלויה בצוארו וכו', כדאיתא בבבא בתרא (טז:) שרבי שמעון בר יוחאי אומר, מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד נרפא. ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה. התירוץ הוא כדי שלא יראה כבועט במצות מילה.

"וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

באיזה דמויות נדמו המלאכים

בספר זרע ברכ (הביאו המעיינה של תורה כאן) המביא מדברי המדרש, שאחד מהמלאכים הגיע בדמות "סוחר מדברי", ואחד בדמות "סוחר תבואות עירוני", ואחד בדמות "רב חובל

של ספינה". והקשה על כך, למה באו מלובשים בצורה כזאת דוקא? והנה חז"ל (במדרש תנחומא לך לך סימן ד') אמרו, כי כל העולם כולו חיים בזכותו של אברהם אבינו, ככתוב, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (בראשית ב, ד), בזכות אברהם בראם. והרי העולם עשוי שלישי מדבר, שלישי ישוב, שלישי ים, ועל כל שלישי ממונה מלאך מיוחד. לפיכך באו כעת שלושת המלאכים הללו, לביקור חולים אצל אברהם, אשר בזכותו הם קיימים, ומלאך הממונה על המדבר נראה בדמות "סוחר מדברי", ומלאך הממונה על הישוב נראה בדמות "סוחר תבואות", והמלאך הממונה על הים נראה בדמות "רב חובל של ספינה".

"וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם" (יח, ב)

הקב"ה קשור עם עם ישראל בזכות ריצת אברהם אבינו

שמעתי ממורנו ורבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל, דאיתא במדרש (מדרש תנחומא תצוה סי' ו'), שבשכר ב' ריצות שרץ אברהם אבינו ומסר נפשו בשביל הכנסת אורחים, נתקשר הקב"ה בקשר עם עם ישראל. שהרי כאן נאמר "וירץ לקראתם", ובסמוך כתוב "ואל הבקר רץ אברהם" (יח, ז). ורמזו על זה את הפסוק בשיר השירים "מלך אסור ברהטים" (שיר השירים ז, ו). פירוש, בלשון ארמית המילה רץ נקראת רהיט, וב' ריצות היינו "רהטים", אם כן "מלך", זה מלכו של עולם הקב"ה, הוא "אסור", היינו קשור עם עם ישראל. "ברהטים", בזכות ב' ריצות שרץ אברהם אבינו.

"אל-נא תעבר" (יח, ג)

למה לא אמר אל תעבורו

הן הלא שלשה אנשים נצבים עליו ואם כן לכאורה היה הפסוק צריך לומר בלשון רבים אל תעברו? אלא לפי הפשט (רש"י יח, ג), ביקש מהראש שבהם שהוא גבריאל ואמר לו בבקשה אל תעבור מעל עבדך, וממילא כולם ימתינו.

ולפי מה שאמרו רבותינו (רש"י יח, ג והוא במדרש אגדה כאן) הפירוש הוא שפנה אל הגדול שבהם. ויש לבאר זאת לפי שהם היו מלאכים ולכל אחד היתה שליחות אחרת לעשות, ועל כן פנה אברהם לגבריאל דוקא, שהוא זה שבא להפוך את סדום, וביקש ממנו "אל נא תעבור". כי לרפא"ל ומיכא"ל לא היה צריך לומר אל תעברו, שהאחד בא לרפאות את אברהם אבינו, והאחד לבשר את שרה בן.

עונש המלאך שלא עשה שליחותו כהוגן

ויש אומרים שהמלאך שביקש ממנו אברהם "אל נא תעבור" היה אוריאל, שהנה בספר ילקוט ראובני (וירא ד"ה ועתה נתחיל, נדפס בשנת ת"ס) ביאר שהמלאך שבישר את שרה על אודות יצחק, הוא אותו המלאך שבישר אחר שנים את מנוח על לידת בנו שמשון ושמו אוריאל, ומפני שלא עשה שליחותו כהוגן, שלא היה לו לבשר את שרה תחילה, שהיא מעולם דנוקבא, שזו היתה הסיבה שנפטרה שרה, והוצרך יצחק להעקד על גבי המזבח כדי לקבל נשמה דדכורא, לכן נענש המלאך ולא ניתן לו רשות לעלות למקום קדושתו עד זמן מנוח, שעלה בלהב העולה שהעלה מנוח על הצור (שופטים יג, יט) וכל זה מפני שסמא"ל נתן לו עצה רעה וכו', עיין שם.

גבריאל ורפאל נענשו שנתעכבו מלעלות אל מקומם

ממשיך בעל הילקוט ראובני (שם) שגם המלאכים שהלכו לסדום נכשלו כשאמרו, כי משחיתים אנחנו את המקום הזה (בראשית יט, יג) ושלשתם נענשו שלא יוכלו לעלות למעלה אל מקומם. וגבריאל ורפאל, נתעכבו עד שיעקב הלך לבית אל והתפלל ערבית ובכח אותה תפילה עלו שניהם, הדא הוא דכתיב, מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח, יב), ואוריאל"ל כאמור נתעכב עד זמן מנוח.

"יִקְחָהּ נָא מֵעַט-מִיָּם" (יח, ד)

איזה מלאכות עשה אברהם אבינו

פליאה היא, בכל מעשי חסד שעשה אברהם עם שלושת אורחיו, אחז ב"מידה מרובה". שהנה בעוגות אמר הכתוב, וימהר אברהם וגו' מהרי שלש סאים קמח סולת לוישי ועשי עוגות (יח, ו). בבשר העיד הכתוב, ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב וגו' (יח, ז) ולמדנו חז"ל (ב"מ פו:): שלושה היו בני הבקר שנשחטו. וכן חמאה וחלב הגיש להם לרוב. למה, איפוא, דוקא במים אחז ב"מידה מועטת" ככתוב, יוקח נא "מעט" מים.

ישב זאת בספר ילקוט לקח טוב (בייפוס, וירא עמ' ע"ה), הורונו חז"ל (בבא מציעא דף פו:): שכל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת על ידו, עשה הקב"ה כן לבני ישראל בעצמו. וכל מה שעשה אברהם אבינו על ידי שליח, אף הקב"ה עשה כן לבני ישראל על ידי שליח. הרי איפוא שהיו מעשי חסד שעשאו בעצמו והיו שנעשו על ידי אחרים. עשיית בן הבקר היתה על ידי אברהם אבינו עצמו, אך נטילת המים היתה על ידי שליח, כמדויק בלשון הכתוב, "יוקח נא". מעתה נבין, מלאכות שעשאן אברהם אבינו עצמו, במידה רבה עשאן, כדרכו, בחסד מרובה.

אך מלאכות שנעשו על ידי אחרים, כגון שאיבת המים, לא רצה אברהם אבינו להתעטר בעטרת חסד, על חשבון טירחתו של הזולת, לכך הסתפק ב"מעט מים".

מעשה בהג"ר ישראל מסלנט שלא להטריח את הזולת

מעשה בהגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל (הובא במאורות הגדולים עמ' ל') שסר פעם ביחד עם חברו הגאון ר' מרדכי מלצר לבית כנסת קטן אחד באחת הסימטאות שבוילנא, להתפלל תפילת מנחה. ר' מרדכי נטל ידיו מתוך הכיור שבבית הכנסת בשפע ובהידור, ואילו ר' ישראל, הרטיב מעט את ידו וכמעט לא השתמש במים. שאלו ר' מרדכי בתמהון, האם אין כבודו נוהג ליטול ידיו לפני התפילה, כן, השיב ר' ישראל, גם אני רגיל בזה, אבל כפי הנראה לי יש בבית מדרש זה מספר מסוים של מתפללים ולא שכיחים בו אורחים. השמש בודאי מכוון להכין מים לפי צורך המתפללים הקבועים, אם אנחנו נבזבז הרבה מים, עלול חסרונם להיות ניכר לאחד הגבאים, והלה יתרעם על השמש ויעכב לו את משכורתו. ונמצאנו אנחנו חייבים בקיפוח פרנסתו.

עוד מסופר בענין זה על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם אחת הזמינו אחד מתלמידיו האמידים לסעודת ליל שבת. השיב לו ר' ישראל שאין דרכו להסכים להתארח בשום מקום טרם ידע את סדרי בית מארחו והנהגותיו. החל התלמיד לפרט בפניו את הענינים האלה, ביתי מתנהל לפי כל הידורי ההלכה, אמר התלמיד המארח. את הבשר אני קונה אצל קצב פלוני, הידוע כירא וחרד. הבשר עצמו כמובן "חלק" בלי כל שאלות וסירכות. המבשלת במטבחי היא אשה כשרה וצנועה, אלמנת תלמיד חכם ובת טובים. מלבד זה, אשתי נכנסת ויוצאת ועינה פקוחה על כל דבר. בלילי שבתות הנני עורך את הסעודה ברוב פאר והדר. בין מנה למנה אנו עוסקים בדברי תורה, כדי שלא נחשב כאוכלים מזבחי מתים. במשך הסעודה יש לנו גם שיעור קבוע ב"שולחן ערוך". וכמו כן מזמרים זמירות שבת וכו', וכך אנו מאריכים בשולחן עד שעה מאוחרת בלילה.

אחרי שר' ישראל שמע את כל פרטי הליכותיו, הסכים לקבל את ההזמנה, רק בתנאי שיקצרו את משך הסעודה בליל שבת בשעתיים. בלית ברירה קיבל תלמידו את התנאי הזה, ואכן באותו ליל שבת מיהר מאד בשולחנו. אכלו מנה אחר מנה, ובטרם חלפה שעה, הוגשו כבר "מים אחרונים" לברכת המזון.

לפני ברכת המזון פנה בעל הבית אל ר' ישראל ואמר, ילמדנו רבנו, איזה פגם מצא בהנהגת שולחני? ר' ישראל לא השיב על שאלתו ובמקום זאת ביקש להזמין את האלמנה

המבשלת ואמר לה, אנא סלחי לי גברת, על אשר עייפתי אותך הערב ובגללי נאלצת למהר להגיש בלי שהיות מנה אחר מנה, שלא כדרכך.

כל הברכות יחולו על ראש הרבי - השיבה המבשלת, הלואי שכבודו יתארח בביתנו בכל ליל שבת. בעל הבית שלי רגיל להאריך בסעודה עד שעה מאוחרת בלילה, ואני עייפה מעבודתי במשך כל היום, עד שרגלי כושלות מרוב ליאות. והנה, הודות לרבי הזדרזו הערב ואני כבר חופשית ללכת לביתי ולנוח.

אז פנה ר' ישראל לתלמידו ואמר, בתשובתה של אלמנה מסכנה זו, תמצא גם אתה תשובה לשאלתך ופתרון לתמהונך. אמנם הנהגתך נאה מאד, אך במה דברים אמורים, רק אם אינה פוגעת באחרים. (מתוך ילקוט לקח טוב בייפוס וירא).

"יקח-נא מעט-מים" (יח, ד)

מעט מים - אלו מים אחרונים

בספר מאיר נתיבים (מרגליות ח"ב וירא דף ז' טור ג' נדפס תקנ"א) כתב חידוש נפלא, שדרשו את הפסוק "יקח נא", אלו מים ראשונים. "מעט מים", אלו מים אחרונים. עד כאן. לאמור, שאברהם אבינו בהביאו לפני המלאכים מים, לא סתם מים לרחצה הביא, אלא מים של מצוה, מים ראשונים ואף מים אחרונים.

"והשענו תחת העץ" (יח, ד)

אברהם אבינו היה בודק את האורחים תחת העץ

כידוע הכנסת האורחים של אברהם אבינו היתה מיוחדת במינה, אכילה, שתיה, לוויה. ובזוהר הקדוש (ח"א דף ק"ב ע"ב) מבואר שהיה לו אילן נטוע בחצר ביתו שעל ידו היה יודע מי מאמין בה' ומי חס ושלוש בעבודה זרה. מי שמאמין בקב"ה, היו ענפי האילן נפרשים עליו ועושים לו צל. ולהבדיל, ההולך אחר העבודה זרה, היו ענפי האילן מתרוממים מעלה מעלה, ואז אברהם לא היה עוזב אותו עד שהיה משפיע עליו להכנס תחת כנפי השכינה ומטבילו במעיין שתחת העץ. ואם המים עולים לקראתו, סימן שהוא צריך רק טבילה. ואם המים מתייבשים, סימן שאותו אדם צריך להמתין שבעה ימים כדי להטהר. ומטעם זה אמר אברהם לאורחים, והשענו תחת העץ, כדי לבודקם. וידוע מה שכתב הזוהר הקדוש (שם וראה באור החמה ח"א סוף עמ' קב), שמשום שאדם הראשון קלקל על ידי עץ הדעת, מתק עתה אברהם אבינו ע"ה את העולם על ידי העץ.

המטרה בהכנסת האורחים

והנה כל מעלת הכנסת אורחים ניצל אותה אברהם לקרב את ישראל להקב"ה וזה מה שכתב הרמב"ם (הלכות עכו"ם פ"א ה"ג) בזה הלשון: אברהם אבינו החזיר אלפים ורבבות לאבינו שבשמים. עכ"ל.

"וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

מרגלית הייתה לאברהם בצוארו

אֵתָא בתוספתא (קידושין פ"ה הי"ז, וראה בב"ב טז:) מרגלית הייתה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא. ופרשו המפרשים (רבנו בחיי בהקדמתו לפרשת יתרו) שלאברהם היתה "מרגלית" שאין כמותה בעולם וזה הדיבור כמו שכתוב מרגלא בפומיה, שהיה מונח "בצוארו - בגרונו", שהיה מדבר בתבונה ובמתק שפתים, וכל מי שנפגש עמו, על ידי הדיבור היה מתרפא מכל התאוות שהיה שקוע בהם.

כֵּאֲשֶׁר היה אברהם אבינו רואה אדם משתחוה למנורה, אמר לו, התבונן וראה שאתה בגיל ששים, והמנורה רק לפני שנה יצרו אותה, אם כן כיצד תעבוד לדבר שזה עתה יצרו אותו. והכל עשה במתק שפתיים וכך היו מתגיירים וחוזרים לאבינו שבשמים.

פַּעַם נכנס אליו זקן אחד בגיל תשעים, והייתה לו עבודה זרה בכיסו וכו', ואברהם אבינו מדבר ומדבר עמו ומנסה לשכנעו בדרכי נועם, אך הזקן נשאר בשלו. וכאשר ראה אברהם אבינו שאינו יכול לו, נתן לו לאכול וכו' ושלח אותו לדרכו. הזקן הלך בשעות הלילה המאוחרות והגיע ליער, מקום חיות רעות זאבים ודובים וכו'. אמר הקב"ה לאברהם, מדוע שלחת אותו, אני מחכה לו תשעים שנה ולך אין סבלנות עוד ג' שעות. הבין אברהם את הרמז, רץ ליער לאותו אדם ואמר לו, אנא שוב אלי ותישן, ובאמת חזר. ולאחר שאכל ושתה וכו', המשיך להשפיע עליו ולדבר עמו, ובשעה השלישית צעק, ה' אלהי אברהם אחד ושמו אחד.

"וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

אברהם לא זכה לבן עד שקיים מצות הכנסת אורחים

אברהם לא זכה לבן, עד שקיים מצות הכנסת אורחים, וזה שנאמר, לך לך (בראשית יב, א), להנאתך (רש"י שם, ע"פ ר"ה טז:), שעל ידי הליכה זו יזכה לבנים, כאשר מסיים הפסוק ואעשך לגוי גדול (יב, ב). היינו שעל ידי שיכניס אורחים ויטרח בהם בעצמו לבדו להגיש להם

אוכל, אז יזכה לבנים, וזהו "לך לך", על ידי עצמך תעשה את "ההליכה", ולא על ידי אחרים, אז אעשך לגוי גדול (יב, ב) שיוולד לו בן, שממנו יצא גוי גדול. וזה רמוז במילה אורח בכתוב חסר "ארח", שעולה גימטריה "יצחק", כי על ידי שהכניס אברהם אורח, זכה ביצחק אבינו עליו השלום.

עצתו של הבעש"ט לחשוכי בנים

הרב הקדוש בעל התניא זי"ע המתין לזרע של קיימא כמו י"ד שנים מעת נישואיו, וכאשר בא להזכיר עצמו אצל רבו הרה"ק ה"מגיד" ממעזריטש זי"ע, יעיץ לו לקיים מצות הכנסת אורחים כסגולה, ורמז לזה בפסוק, במה יזכה נער את ארחו (תהילים קיט, ט), "במה יזכה" האדם ל"נער", על ידי "את ארחו", כשיכניס אורחים להאכילם, להשקותם ולמלאות כל סיפוקם בסבר פנים יפות. וסיפר לו שגם אביו של הבעל שם טוב נושע בדרך זאת. יש שרמזוהו בכתוב הא לכם זרע (לקמן מז, כג) "הא" נוטריקון הכנסת אורחים, שעל ידי קיומה בהידור רב, יהיה "לכם זרע", דורות ישרים מבורכים.

הכנסת אורחים מסוגלת להינצל מצער הלידה

כמו כן יש שהוסיפו שמסוגלת הכנסת אורחים להינצל מצער הלידה, כי 'בעצב תלדי בנים' (ג, טז) ר"ת עיניה צרה באורחים. וזו שגוברת על טבעה ומכנסת אורחים בעין יפה הרי יצאה מכלל 'עצב', וממילא אינה בכלל הקללה (שפת אמת מבערזאן, הו"ד בקו' משמחי לב עמ' פ').

השונמית זכתה לבן בזכות הכנסת אורחים

כך גם מצינו בשונמית (מלכים ב, ד, ועיין שם) שהיתה נוהרת במצות הכנסת אורחים, כמו שהזהר הקדוש (ח"ב דף מ"ד ע"א) על פסוק ושם אשה גדולה, מבאר שהיתה גדולה במצות הכנסת אורחים וזה לשונו: גדולה על כל שאר נשי עלמא, דהא שאר נשי עלמא כד חמאן אושפיזא בבית מצטערין ביה ודחקן ביה, כל שכן לאפקא עליה ממונא, והיא חדת ביה באושפיזא ולאפקא עליה ממונא. עכ"ל.

ובילקוט שמעוני (מלכים ב' רמז רכ"ח) על הפסוק, ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם (מלכים ב, ד, ח) רבי יהושע בן קרחה אומר, מכח הצדקה המתים עתידין להחיות. בא וראה מאלישע בן שפט שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות, והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם, וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול, אחותה של אבישג השונמית, אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה, הנה איש האלהים הלזוה אין אשה יכולה

להסתכל בדמותו שלא תמות, אלא נעשה נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו. ולאחר ימים היה עובר אל שונם ויסר אל העליה וישכב שמה. קרא לשונמית ולמה עמדה בפתח, אלא שלא היתה יכולה להסתכל בפניו. אמר לה, למועד הזה את חובקת בן. אמרה לו אדוני זקן מאוד וחדל ממני אורח הנשים, אל תכזב בשפחתך. רבי זכריה אומר, רצון יראיו יעשה, והרתה וילדה, וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים, וקרהו אסון ומת, שנאמר ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו'. הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה. אמרה לו, הלואי נשאר כלי ריקם אלא שנתמלא ונשפך. אמר הנביא, כל דבר הקדוש ברוך הוא מגיד לי וזה לא הגיד לי. מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו, אל תדבר בפיו כל דבר מאומה רע או טוב, עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער. וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו התאמין שהמטה הזה מחיה את המתים, לפיכך לא עלתה בידו. עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו אל פיו והתחיל מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואומר, רבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת, כן יחיה הנער הזה, ויפקח את עיניו.

אלישע בשעה שקם ממיטתו היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן

ממשיך הילקוט שמעוני (שם מלכים ב' רמז רכ"ח) ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא (מלכים ב', ד, ט) אמר רבי יוסי בר חנינא, מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש, איש אלהים קדוש מנא ידעה. רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זכוב על שלחנו וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם.

ועוד אמרו בזוהר הקדוש (ח"ב פרשת בשלח דף מ"ד ע"א), במה ידעה שהוא קדוש, שלא ראתה קרי על סדינו. ואמר שם הזוהר, הני מילי קשיין, אי תימא דלא חמת ביה קרי, הא סגי אין אינון בני נשא הכי בעלמא, מאי שנויא הכא? כלומר המבחן שלה שלא ראתה קרי על סדינו, אינו מבחן לאיש קדוש כאלישע הנביא, שהרי הרבה אנשים יותר פחותין ממנו אינם נכשלין בקרי. אלא שפיר אמרה שהנה נא ידעתי, שהיא ידעה ולא אחר, מאחר והיא הציעה לו המטה בשעה שהוא שוכב בלילה ובשעה שהוא קם בבוקר, ופירוש שהציעה סדינין לבנים על מטתו כך היה, הן דרך העולם כיון שהאדם קם ממיטתו, הסדין שקם ממנו יש ממנו ריח ניוול, ואצל אלישע בשעה שקם ממיטתו, היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן. אמרה השונמית, אם לא שקדוש הוא וקדושתו של רבו עליו, לא היה יוצא ממנו ריח קדושה.

ביום ראש השנה נפקדו בו עקרות ונוכרים בני העולם

עוד בזהר שם (סוע"א), ויהי היום ויבא שמה (שם, יא), היום ההוא היה יום ראש השנה, שנפקדו בו עקרות ונוכרים בו בני העולם. היש לך לדבר אל המלך מלכו של עולם. ותאמר, בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר אני רוצה להפקד ביחד עם כלל ישראל וזכות הרבים תעמוד לי, מה שאין כן אם אתה מתפלל עלי לבדי, יפתחו את דיני לבד, ומי יודע אם אני ראויה לכך. ויאמר גחזי, אבל בן אין לה. ויאמר, למועד את חובקת בן. ותהר האשה ותלד בן למועד אשר דבר אליה אלישע. ולמה מת אחר כך, אלא בשביל שהוא נתן לה ולא לבעלה. ומאחר שלא נתן לבעלה, נזדמנה לו מיתה, שהרי כתוב את חובקת בן את ולא בעלך. ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים, בגלל ששם ראתה קדושה נעלה מאוד. ויאמר לה השלום לך, השלום לאישך, השלום לילד, מכאן שהיא עיקר הבית, ועוד שהיא הולכת אחריו ולא בעלה.

וה' העלים ממני (שם, כז), ובכל מקום שנאמר "והשם" הוא ובית דינו. ולמה לא ידע אלישע, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, מה אומר לאלישע, הלא הוא היה צריך למות. ויאמר לגחזי, חגור מתניך וקח משענתי ולך. ותאמר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך. ולמה אמרה כך, כיון שהכירה את דרכיו של גחזי שאינו ראוי שיהיה נס על ידו. ויזורר הנער עד שבע פעמים ולא יותר, לפי שנאמר, ימי שנותינו בהם שבעים שנה (תהלים צ, י). וילד זה היה חבקוק. ולמה קראו חבקוק, שהרי כתוב את "חובקת" בן. אם כן היה צריך לקרותו חבוק? אלא שני חיבוקים, אחד של אמו ואחד של אלישע. וזה שנאמר, תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות ה' פעלך בקרב שנים חיהו (חבקוק ג, א). איזו פעולה, זו הפעולה שבה נולד חבקוק. ה' שמעתי שמעך יראתי (שם ג, ב), תן לו חיים שלא ימות כמו בתחילה.

אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו, למועד אשוב אליך. כיון שהיו מלאכים יכלו לומר אשוב אליך, אבל אני שאני בשר ודם היום כאן ומחר בקבר, בין חי בין מת, כעת חיה את חובקת בן.

ומענין לענין הטעם שהלכה אליו היה זה להקביל פני רבו, וזה מה שאמרו לה (מלכים ב' ד, כג) מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת. ושנו רבותינו, (סוכה טז:) מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר בלוד ברגל. אמר לו, אלעאי, אינך משובתי הרגל. שהיה רבי אליעזר אומר, משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהם ברגל, דכתיב, ושמחת בחגך אתה וביתך. ואמר רבי יצחק, מנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת לא חודש ולא שבת, מכלל שבחודש ושבת, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל.

עוד בענין השונמית, בגמ' ברכות (דף י:) ויגש גחזי להדפה (שם פסוק כז), שאחזה בהור יפיה (ופירש רש"י, בדדיה), ולכן אמרה, איש אלהים קדוש הוא, הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש. ולכן כאשר שלח אלישע את גחזי עם המטה להחיות את הילד, סרבה השונמית כיון שהכירה שהוא אינו ראוי שיעשה נס על ידו.

הכנסת אורחים עניים מבטלת מאדם את גזירת הממון

מובא בילקוט שמעוני (ישעיה רמז תצ"ב) על הפסוק, ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם (ישעיה נח, ז), אמר רבי סימון, הלא תפרוס אין כתוב כאן אלא פרוס, כבר היא פרוסה. מראש השנה נגזר על האדם מה שהוא משתכר ומה שהוא מתחסר. רבי שמעון בר יוחאי ישן בליל ראש השנה וראה בחלומו שבני אחותו נתבעין מן המלכות לשלם שש מאות דינרין. כפה אותם והקים אותם פרנסים. אמר להם תוציאו כספים ותעשו חשבון ואני משלם לכם בסוף השנה. דברו עליהם לשון הרע לפני המלכות. בא שליח מהמלכות ואמר להם, או שתעשו בגד למלכות, או שתשלמו שש מאות דינרים ולקחו אותם אל בית הסוהר. כיון ששמע רבי שמעון בר יוחאי, הלך אליהם לבית הסוהר, אמר להם, כמה הוצאתם בתור פרנסים, אמרו לו הרי רשימה לפניך, וקרא ברשימה שהוציאו שש מאות דינרין חסר ששה דינרים. אמר להם, תנו לי ששה דינרים ואני משחרר אתכם. אמרו לו, המלכות תובעים מאתנו שש מאות דינרים ואתה אומר תנו לי ששה דינרים ואני משחרר אתכם. אמר להם, תנו לי ששה דינרים ולא אכפת לכם. נתנו לו ששה דינרין ושוחררו. משיצאו מבית הסוהר אמרו לו, אולי היית יודע המעשה לפני כן? אמר להם מליל ראש השנה ידעתי זה. אמרו לו, אילו אמרת לנו היינו משלמים אף ששה דינרים אלו בתור מצוה, אמר להם אילו הייתי אומר לכם לא הייתם מאמינים לי.

עיקר הכנסת אורחים שיכנים את חברו תחת כנפי השכינה

ועיקר הכנסת אורחים היא שיכנים את חברו תחת כנפי השכינה, שהאדם נקרא אורח בעולם הזה, וצריך שיוכיחנו במתק לשונו שיחזור מדרכו הרעה וילמדנו דרכי התשובה, כדי שיוכל לקבל פני שכינה. ולזה הטעם אמרו (סוטה מב.), כת חנפים אינם מקבלים פני שכינה, שזו הנהגת מדה כנגד מדה, לפי שמנע את חברו מלקבל פני שכינה על ידי שלא הוכיחו, גם הוא לא יזכה לקבל. וזו היתה עיקר כוונת אברהם אבינו עליו השלום, שהיה מכניס אורחים כדי להכניסם תחת כנפי השכינה.

"וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

למה אמר להם השענו ולא שבו תחת העץ

בירושלמי מסכת ברכות (פ"א ה"א) איתא "המלאכים אין להן קפיצין", ופירש הפני משה (שם), שאין להם חוליות ברגליהם שיוכלו לקפל אותן כדי לשבת, אלא תמיד עומדים הם. ולפי זה אפשר לפרש, מה שאמר להם אברהם אבינו למלאכים בלשון "והשענו" תחת העץ ולא אמר להם שבו תחת העץ, זאת כיון ששיביה לא שייכת אצלם.

"וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

החתם סופר זי"ע קיבל חתיכת עץ מן העץ אשר תחתיו נשענו המלאכים

בספר חוט המשולש (עמ' קי"ח) כתב דבר נפלא, כשנתמנה מרן החתם סופר זי"ע לנשיא של צדקת ארץ ישראל תובב"א, שלחו לו הגבאים מתנה מארץ ישראל, חתיכת עץ מן העץ אשר תחתיו נשענו המלאכים כשהגיעו לאברהם אבינו ע"ה.

לקח החת"ס את האיזמל אשר מל בו רבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלר זי"ע, ונתנו לאומן שיעשה מן העץ הזה בית יד לאיזמל משובץ בכסף טהור, וחקוק עליו "והנה שלשה אנשים נצבים עליו". ואמר החתם סופר זי"ע, כי מעת שהשתמש באיזמל זה, לא אירע לו שום מכשול ותקלה כשמל את ילדי ישראל.

"וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

מה אירע לעץ של אברהם

עוד דבר פלא מסופר ב"חוט המשולש" (עמוד קי"ח) וזה לשונו, שמעתי שלפני כמה שנים קנו ממלכת ענגלאנד (אנגליה) עבור המוזעאום (המוזיאון) את האילנא רברבא הזה (את האשל שנשענו תחתיו המלאכים אצל אברהם אבינו ע"ה), בדמים הרבה מאד, וכאשר חפרו אותו להוליכו למדינתם, פתאום נתהווה אש סביבו, ונשרף כל האשל ונשתקע במקומו.

"וַאֲקַחְהָ פֶת-לֶחֶם... בִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתָּם עַל-עֲבֹדְכֶם... בְּאֶשֶׁר דִּבַּרְתָּ" (יח, ה)

התיקון שנעשה על ידי אכילת האדם

יש לשאול:

א. מדוע כפל ואמר "פת לחם", והרי פת היינו לחם.

ב'. "וסעדו לבכם", מדוע לא אמר לבבכם, הרי לכל אדם יש ב' לבבות ליצר הטוב וליצר הרע.

ג'. אברהם אבינו אומר "כי על כן עברתם על עבדכם", וכי דרך ארץ לומר לאורחים עברתם על ביתי כדי לאכול.

אלא ידוע מה שכתבו המקובלים (מהרח"ו בשער הפסוקים בראשית דרוש ד'), שיש ניצוצי קדושה באכילה שצריך לתקן אותם, וכן יש גם כן פסולת חלק אדם רע וצריך להפריד את הרע מן הטוב. ולכן אם אדם אוכל ולא מברך כראוי, כדי שעל ידי ברכותיו יתקן ניצוצות המגולגלים באותה האכילה והשתיה, אז אותם הניצוצות והנשמות המגולגלות באכילה מזיקין אותו, וחם ושלוש נהפך לאיש אחר רחמנא ליצלן, ולכן פחדו המלאכים שמא על ידי האכילה ינוקו ויהיו מגושמים.

לכן אמר להם אברהם ואקחה פ"ת לח"ם, אף על פי שהיא כפילות, שרצונו לומר אוציא את פלונית שהיא לילי"ת ששמה עולה בגמט' פ"ת, אותה אוציא מן "הלחם" שלא תצטרכו לברר ניצוצי קדושה, ותהיה אכילתכם בקדושה ולכן תיבת לחם עולה בגמט' ג' הויות, דהיינו שתשאר בה רק הקדושה ללא הפסולת.

"וסעדו לבכם" היות ומדבר אברהם עם המלאכים, שאין להם יצר הרע, לכן אמר "לבכם" ולא לבבכם, לפי שמלאכים יש להם "לב אחד" רק ליצר הטוב.

ועתה מובן מה שאמר להם אברהם "כי על כן עברתם על עבדכם", הכוונה היא שבאתם אצלי לתקן את הנשמות המגולגלות באותה האכילה. ועל זה השיבו לו "כן תעשה כאשר דברת", לתקן את ניצוצות הקדושה שיש בהם, שבשביל זה נאכל ונשתה כדי לתקנם.

הצורך לטבול את הלחם במלח

פירוש נוסף, למה כפל "פת לחם", נראה בס"ד, "לחם" אותיות "מלח", לרמוז שצריך לטבול פרוסת המוציא במלח ג' פעמים, כנגד אותיות מלח שהוא ג"פ הוי"ה.

"וְאָקָחָהּ פֶּת-לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבָכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ" (יח, ה)

התלמוד הוא עיקר הלחם של האדם

גם ירמוז "פת" בגימטריא תלמוד, כי התלמוד הוא עיקר "הלחם" של האדם. "וסעדו לבכם" תסעדו ותמלאו כרסכם "במפרשים", "ואחר תעבורו" לחזור ולשון את הלימוד.

"וְאָקָחָהּ פֶּת-לֶחֶם" (יח, ה)

הכנה לסעודה

שמעתי בשם המפרשים ואקחה פת לחם ר"ת והתר אזורך קודם חתיכת המוציא, פן תבוא לידי חולי מעיים. או "ואקחה" ראשי תיבות למפרע התר חגורתך קודם אכילה ושתייה. (ילקוט שבע בן עמרם וירא עמ' ע"ג)

"אַחֵר תַּעֲבֹרוּ" (יח, ה)

צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה

"אחר תעבורו", תכף תעבורו ואל תשארו אצלי זמן רב. אבל המלאכים ידעו שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה (עי' ב"מ פז.), ולכן התנו עמו תנאי ואמרו "כן תעשה כאשר דברת", עשה כמו שדברת, ולא תביא לנו הרבה. ואברהם עשה כמנהג צדיקים שעשה הרבה, כמו שנאמר, ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו (להלן יח, ז).

והגמ' (שם) אומרת שאברהם שחט להם שלשה פרים והאכילם ג' לשונות בחרדל, ולמדו זאת ממה שנאמר "בן בקר" "רך" "וטוב" הרי שהביא להם בשר מובחר ביותר. אבל מנין להם שהאכילם לשונות, אולי דבר אחר?

ידוע שהלשון כשמבשלים אותו בעודו רך יוצא טעים וטוב, אבל אם נתקשה, אי אפשר לאכלו, והפסוק אמר "רך וטוב", דהיינו לקח אבר שכשמבשלים אותו בעודו "רך", הוא "טוב" וזהו הלשון.

עוד יש לבאר שידוע מאמר חז"ל (ויקרא רבה פרשה ל"ג סי' א') ברבן שמעון בן גמליאל ששלח את טבי עבדו שיקנה לו לסעודה את הבשר החשוב ביותר מכל חלקי הבהמה, והביא לו לשון. למחרת ביקש ממנו שיביא לו את החלק הכי גרוע בבהמה והביא לו גם כן לשון. ואיך

יתכן הדבר? אלא רמז לו, שאת הלשון אפשר לעשות הכי טוב אם ידבר בו טוב, ואפשר לעשותו הכי גרוע, אם ידבר בו רע, וכמ"ש (משלי יח, כא) מוות וחיים ביד לשון.

ומספרים (בספר ארחות יושר, קנייבסקי, סוף נקימה, בשם אוצר הגדולים) על ר' שמואל הנגיד שיום אחד עבר לטייל עם המלך, ראו אחד מבזוה את היהודים ומקללם. אמר המלך לר' שמואל, חתוך לו את הלשון. למחר הלך ר' שמואל לאותו האדם ונתן לו מתנה טובה, וכן השפיע עליו שלא יעשה כדבר הזה. לימים נפגשו המלך ור' שמואל עם האדם ההוא, והתחיל לשבח את היהודים ולשבח את ר' שמואל הנגיד. שאל המלך את ר' שמואל, הלא צויתך לחתוך לו את הלשון, ולמה לא עשית כאשר הורתיך. אמר לו כן אדוני, עשיתי ככל דברך, עשיתי לו ניתוח והרכבתי לו לשון אחרת. הבין המלך ונהנה. הנה מצינו שהכל ביד הלשון. (דרש יהודה)

"וַיֹּאמְרוּ בֶן תַּעֲשֶׂה כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ" (יח, ה)

מה בירכו המלאכים את אברהם

במדרש איתא (עי' בבראשית רבה פרשה מ"ח סי' י"א) בביאור הפסוק בן תעשה כאשר דברת, שאמרו לו, בן תעביד סעודה לבר דכר דיתיליד לך (תרגום, בן תעשה סעודה לבן זכר שיוולד לך). וקשה, איזו ברכה זו שיזכה לעשות להם סעודה כזאת גם על ברית המילה, הרי אברהם אמר להם רק שיביא להם פת לחם, ורק אחר כך הוא הביא הרבה, כדרכם של צדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה, כמו שאמרו בגמ' (ב"מ דף פז.), ואיך הם מברכים אותו שיעשה בן בסעודת המילה של הבן שלו, הרי זו סעודת עניים?

ניתן לבאר זאת על פי דברי רבנו יוסף חיים ע"ה בספרו נפלאים מעשיך (מעשה פ"ח), מעשה ברב אחד שהוזמן לבית אחד העשירים, שעשה סעודת בר מצוה לבנו. אותו העשיר היה בור ועם הארץ וביקש מהרב שישאל את הבן שלו שאלות ויעמוד על ידיעותיו. הרב שאל את הבן שאלות פשוטות ולא מצא בתשובותיו שום דבר חכמה. אחר כך שאל העשיר את הרב איך התרשם מבנו. ענה לו הרב, 'הי רצון שאזכה לראות בבני, כמו שאתה רואה בבנך. כל המסובים תמהו מאוד, איך הרב אומר כן והרי הם יודעים שהבן הזה הוא בער ואינו יודע כלום, והרב ודאי אינו אומר דברים של סתם. לאחר שגמרו את הסעודה, ניגש אחד אל הרב ושאל אותו לפשר הדברים. אמר לו הרב, כוונתי היתה הן ראיתי שאביו של הבן הזה הוא עם הארץ גמור והבן שלו עם היות שאין בו חכמה, אבל כלפי אביו הוא נחשב גאון, והלוואי שאזכה גם אני שהבן שלי יהיה גאון כלפי.

וכן הוא הענין כאן, שאברהם אבינו עשה סעודה למלאכים שהיו קדושי עליון. ובנוסף עכשיו היתה לו מעלה יותר ממה שהיתה לו עד עתה לפי שכעת הוא נימול, ונמצא שבסעודה זו היתה חשיבות גדולה משני הצדדים, וזו היתה כוונת המלאכים, שכמו שסעודה זאת היתה סעודה חשובה (ואין כוונתם מצד מעלת המאכלים, אלא חשיבות הסעודה מצד מעלת המשתתפים), כן תזכה בסעודת המילה לעשות סעודה שתהיה סעודה חשובה כזו, שיהיו המשתתפים צדיקים וקדושים.

"וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל-שְׂרָה וַיֹּאמֶר מְהֵרָה שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סִלָּת לְוָשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת" (יח, ו)

בפסוק זה אנו לומדים איך לקבל אורחים

בפסוק זה אנו לומדים כיצד לקבל אורחים. דבר ראשון היא "הזריזות" והמהירות בהכנת הסעודה. כמה ריצות וכמה מהירות אנו מוצאים בפרשה זו כנאמר, "וירץ לקראתם", "וימהר אברהם", "מהרי", "ואל הבקר רץ אברהם", "וימהר לעשות אותו" ועוד. ועד שהוא מכין להם, הוא נותן להם מים לרחוץ רגליהם מעייפות הדרך, והוא שוחט עבורם שלושה עגלים "כדי להאכילם לשונות בחרדל", רש"י (יח, ז כדאיתא במציעא פו:). וקשה וכי לא היה מספיק עגל אחד לשלושה אנשים? אלא כדי שלא להטיל קנאה בסעודה, שכולם יקבלו מנה שווה. ודבר שלישי "והוא עומד עליהם", כדי שיאכלו, ויראה אם חסר להם משהו. כי יש אורחים שמתביישים לאכול, או חסר להם משהו ומתביישים לבקש. על כן אברהם אבינו עומד עליהם בכבודו ובעצמו, לשרת ולדאוג לכל חסרונם. וזו היא הכנסת אורחים אמיתית שעליה נאמר בילקוט שמעוני (וירא רמז פ"ב), גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה.

"מְהֵרָה שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סִלָּת" (יח, ו)

אם אין קמח אין תורה

הגאון הרב יעקב כהן מתוונים בספרו "מאין יבוא כהן" כותב, שאמרו חז"ל (שמות רבה יתרו ריש פרשה כ"ח) כשבא משה רבנו ע"ה לקבל את התורה, רצו המלאכים לפגוע בו. מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פני משה כפני אברהם אבינו ע"ה. אמר להם הקב"ה, לא זה הוא שאכלתם אצלו וכו', ולקח משה רבנו ע"ה את התורה.

וזהו שאמר התנא באבות (פ"ג מ"ז) אם אין קמח אין תורה, דהיינו, אם לא היה אומר אברהם אבינו, מהרי שלוש סאים "קמח", אז היו המלאכים פוגעים במשה רבנו ולא היה מקבל את ה"תורה". וזהו הביאור למה שאמרו "אם אין קמח אין תורה".

"שָׁלַשׁ סָאִים קָמַח סִלָּת" (יח, ו)

רמז לפסח

ס"ת של המילים שלִש סאים קמ'ח הם "שמח", ו"קמח" עולה גימטריא "פסח", לרמז שאברהם אבינו "שמח" מאוד באותה עת, יותר מימים רגילים, כי "פסח" היה ויש מעלה גדולה יותר בהכנסת אורחים.

"לוֹשִׁי וְעֹשִׂי עֲגוֹת" (יח, ו)

"ועשי" ר"ת ו'צדיק ע'ל ש'ולחן י'בוא

אברהם אמר לשרה, לושי ועשי עוגות, "ועשי" ראשי תיבות וצדיק על שולחן יבוא. שהעוגות שעשה להם היו של מצה עשירה, כי ערב פסח היה ואסור לאכול מצה. ואילו אצל לוט כתוב "ומצות אפה להם ויאכלו", כיון שהיה פסח.

"וְאֶל-הַבֶּקֶר רֵץ אַבְרָהָם" (יח, ז)

השתדלות אברהם בעצמו במצוה זו

לאיזה בקר רץ אברהם? דע כי גן עדן התחתון נברא אלף שס"ה שנה קודם זה העולם השפל שאנו בו, ושיעור זה העולם אחד מששים בגן, וזה הגן עומד לצד ימינו של גן עדן, לרוח דרומית מזרחית, ודומה זה העולם לפני גן עדן, כילד בן יומו לפני אמו. וצד הצפוני של עולם השפל, שם הוא גיהנם ומדור המזיקים ומלאכי חבלה. וצורת זה העולם כצורת ב"ת, וקשה בין לחיים בין למתים ללכת לגן עדן מפני פחד המזיקים של גיהנם העומדים לצפון של עולם. לכן גזרה חכמתו יתברך לעשות מחילות עפר ממערת המכפלה שבחברון, עד חוץ לעולם השפל סמוך לגן, כדי שיעברו נשמות הצדיקים הישר דרך שם ולא יפגעו בהם המזיקים. ואדם וחוה שידעו סוד זה, השתדלו להיות שם קבורתם, ומיום שנקברו שם אדם וחוה, נסתם פי המערה מעיני הבריות, כדי שלא ידעו מעלת המקום. ובאותו היום שהלך אברהם אחר הבקר עם ישמעאל בנו ליטול שלשה פרים מהמקנה שלו, הלך אחריו רפאל בנסתר. ולאחר שנטל ב' פרים ונתן ביד הנער להוליכם והיה משתדל ליקח פר השלישי, נדמה רפאל לפניו לפר חשוב ומשובח, וזהו רפאל אותיות פ"ר א"ל, רצונו לומר פר חשוב, ועשה כן בשליחותו של מקום, שכשבא אברהם ליטלו, נשמט וברח מלפניו עד שהוליכו לפתח המערה ונפתח פתח המערה. וראה אברהם שאדם וחוה קבורים שם, והריח ריח גן עדן, ואז ידע את מעלת המקום וחמד להיות שם קבורתו. מיד נמסר הפר מאליו בידו של אברהם אבינו. ובהגיעו לאהל, לא מצא אלא ב',

והוצרך אברהם לעוד פר, ברא פר שלישי על ידי ספר היצירה, כדי שלא יצטער בסעודת אורחים, שאם היה הולך למקנה היה עובר זמן האכילה, ולכן כתוב "אשר עשה". וזהו שנאמר ואל "הבקר" הוא אותיות "הקבר" רץ אברהם, וכן ואל הבק"ר גימטריא למערה, לרמוז כנ"ל. ודע כי המערה היא כחצר לגן עדן, וזהו ששילם אברהם עבור מערה זו ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (בראשית כג, טז) ש"עובר לסוחר" עולה גמט' "אורח לגן", "לסוחר" גמט' "חצר", כי המערה כחצר לגן עדן (חסד לאברהם מעיין ה' עין משפט נהר נ"א).

"וְאֶל-הַבֶּקֶר רָץ אֲבִרָהָם" (יח, ז)

רמזים בפסוק

ידוע שכאשר בא אברהם אל המערה, וראה שאדם וחוה קבורים שם, התאווה גם הוא להקבר שם (וכנזכר לעיל), ונרמזו בתיבות "רץ אברהם" שהם ראשי תיבות ראה ציון אדם בתוך רגבי מערת המכפלה. גם "הבקר" אותיות "רבקה", כי נגלה לו שרבקה תהיה כלתו.

אברהם אבינו מבטיח שלא יכבוש את יבוס שהיא ירושלים

בפרקי דרבי אליעזר (מהדו' חורב פרק לה) מגלה שכשנגלה לו קברו של אדם הראשון, וידע את מעלת המקום הזה, רצה לקנות את המקום. באו אנשי "יבוס" ואמרו לו, אם תרצה לקנות את המקום, יש לנו תנאי והוא שתבטיח לנו שלא תכבוש את היבוס, והבטיח להם שהוא לא יכבוש את יבוס שהיא ירושלים, ועשו שטר על זה. ואנשי יבוס עשו צלמים בדמות אברהם אבינו וכתבו את השטר של אברהם אבינו ע"ה בחריטה על אותם צלמים, ושמו אותם בכל ירושלים ובדרכים המובילות לירושלים.

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיִּה שְׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֵהָל" (יח, ט)

צניעות שרה

כשבאו המלאכים אצל אברהם אבינו, שאלו אותו, איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהל. ויאמר, שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך, ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו. ולמה שאלו את אברהם היכן שרה, וכי המלאכים אינם יודעים. מפרש רש"י (על פי ב"מ פז.), כדי לחבבה על בעלה, שבתשובתו "הנה באוהל" יזכר שבחה של שרה שהיתה צנועה ונסתרת ולא גלויה לפני אנשים זרים, ובזה תתחבב על בעלה כמה טובה היא, איזו צנועה היא. מכאן יש לנו ללמוד על צניעות האשה.

"וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלֹתִי הִיְתָה-לִּי עֲדֻנָּה וְאֲדֹנִי זָקֵן. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צָחָקְךָ שָׂרָה לֵאמֹר הָאֵף אִמָּנָם אֶלֶד וְאֲנִי זָקֵנָתִי" (יח, יב-יג)

כיצד יתכן ששרה התפללה על ה'

יש להתבונן, כיצד אפשר ששרה אמנו תאמר כך, והרי לרוב צדקתה ואמונתה בוודאי ידעה שביכולת השם לעשות נס? ועוד קשה, איך אפשר שהתורה תשנה מדיבורה, ששרה אמרה ואדוני זקן, והתורה שינתה שאמרה כן על עצמה, ואני זקנתי?

וביאר זאת רבנו האר"י בשער הפסוקים (ח' ע"ב), שכידוע הקב"ה נראה לעם ישראל בים סוף וזקנו שחור, ובהר סיני כשזקנו לבן. והטעם, מפני שבזמן שצריך לעשות נסים מעל הטבע, נראה ה' כבחור, אבל כשלא צריך לנסים מעל הטבע, נראה כזקן שזקנו לבן. ולכן שרה אמנו תמהה, הרי "אחרי בלותי", שאני זקנה מאוד, חזרתי להיות צעירה מאוד, ויש לי "עדנה ואדוני זקן", "אדוני" חוזר על הקב"ה ולא על אברהם, שהקב"ה נראה כ"זקן", ובכדי שאני אלד צריך לנסים שמעל הטבע, ואם כן צריך הוא להראות כבחור שזקנו שחור? ואם כן הקב"ה חוזר על דיבורה שאמרה ולא שינה מדיבורה ופירוש "ואני זקנתי" שהקב"ה אומר על עצמו אפילו שאני נראה כזקן, מכל מקום אני זקן טוב ונחמד.

"וַתִּבְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחָקְתִּי בִּי יְרָאָה" (יח, טו)

נשמת יצחק אבינו

הדבר דורש התבוננות איך יתכן ששרה כחשה לאמר לא צחקתי, והלא ידעה כי כל לבבות דורש ה'? גם צריך ביאור בטעם שכיחשה "כי יראה", ואדרבה, לטעם היראה היה לה להודות, כי מנהג הקדוש ברוך הוא שלא כמנהג בשר ודם והכל גלוי לפניו יתברך.

פירש הרב דברי יואל (פרשת וירא עמ' תתכ"ט) לפי המובא בספר הליקוטים להאר"י ז"ל (וירא סי' י"ח דף י"ב ע"ב), דיצחק נולד מסטרא דנוקבא, ולכן אמר, והנה בן לשרה אשתך (יח, י), ולא אמר והנה בן לך, הרי שתלה את לידתו מצד שרה, שהיא צד הנוקבא, ולא באברהם. ולפיכך לא היה לו ליצחק זיווג ולא היה ראוי להוליד. ובעת עקידת יצחק, פרחת נשמתו והוחלף באיל כמובא בפרקי דרבי אליעזר, וקבל עתה נשמתו מסטרא דדוכרא, ומאז היה בן אברהם, על כן נאמר אחר כך "ותהי אשה לבן אדונך" (בראשית כד, נא) "אדונך" הוא לשון זכר, ושוב היה ראוי להוליד. זה תוכן דברי האר"י ז"ל.

והביא הרב בשם ילקוט ראובני (וירא ד"ה ועתה נתחיל, נדפס בשנת ת"ס), דהמלאך שבא לבשר את שרה, לא עשה את שליחותו כהוגן, שלא היה לו לבשר את שרה תחלה, דאיהי מעולמא דנוקבא, וזו היתה הסיבה שהוצרך יצחק ליעקד על גבי המזבח ועל ידי זה נפטרה שרה, ונענש המלאך ולא ניתן לו רשות לעלות למקום קדושתו, עד זמן מנוח שעלה בלהב העולה. ואיתא עוד שם, שהס"מ עמד בפתח אוהל אברהם וירץ למלאך המבשר שיבשר בשורת הבן לשרה ולא לאברהם, באומרו כי אברהם כבר נתבשר מהקדוש ברוך הוא, וכן עשה המלאך כאמור, ונולד יצחק מסטרא דנוקבא. וזה חידוש, כי איתא בגמרא בזהר ובמדרשים (וכאשר הובא לעיל), שהמלאך המבשר היה מיכאל והוא שר של ישראל ואחד מהשרים העליונים, ואיך אפשר שהטעה אותו הס"מ. וקצר שכלינו להבין איך ניתן לו כוח מהשמים להטעות אפילו מלאכי מעלה.

ופירש הרב את הענין כדלהלן, כאשר בא המלאך לבשר את שרה והיתה שומעת דברי הס"מ שעמד פתח האוהל ולא ניתן רשות לס"מ ליכנס בביתו של אברהם אבינו, הבינה שרה את עצתו הרעה של הס"מ והיתה שרויה בצער, על כי הבשורה באופן כזה ורצתה לבטל אופן הבשורה, שלא תהא לידתו של יצחק מסטרא דנוקבא. והיא לא ידעה שהדבר יתקון בעקידה כאמור, כי העלימו השגה זו מעין כל חי, דאם כן לא יהיה נסיון כל כך.

וזו הכונה, אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן (יח, יב), ומזה ידעה שתתקיים עצת הס"מ, שיהיה יצחק נולד מסטרא דידה וכמו שאמר המלאך והנה בן לשרה אשתך (יח, י), והסימן הוא שחזרה לימי נעוריה, שאחרי זקנתה חזר לה הוסת והתחיל הנס אצלה, ואצל אברהם לא השתנתה עדיין הזקנה כלל, אף שבהכרח שיהיה הנס משותף לשניהם, וזה מאמר הכתוב, היתה לי עדנה (יח, יב) בלשון עבר, אבל אברהם עדיין זקן, שלא נשתנתה הזקנה אצלו, על כן הצר לה וצחקה מאופן הבשורה ולא שהיתה חס ושלום מסופקת באפשרות הנס, רק רצתה לשנות שיוליד את יצחק מסטרא דדוכרא.

ומעתה נבין את מאמר השם יתברך לאברהם, למה זה צחקה שרה לאמר האף אומנם אלד ואני זקנתי (יח, יג), ואת כוונת השם יתברך, היפלא מה' דבר (יח, יד), כלומר הן לפניו נגלו כל תעלומות וגלוי לפניו שיסבב מיתת שרה ועקידת יצחק ותבוא ליצחק נשמה אחרת.

"וַאֲבִרְהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל וְעֶצְוִים" (יח, יח)

תפילתו של אברהם עומדת לעד, ותועיל לדורות הבאים כשהיו בצרה

לכאורה אפשר לחשוב שתפילתו של אברהם אבינו ובקשותיו ותחינותיו היו לריק, שהרי לא הביאו שום תועלת, שלא הצילו את אנשי סדום. ולא כן הדבר, שגם אם עתה על אנשי סדום, לא הביאו תועלת, אבל תפילתו של אברהם עומדת לעד, ותועיל לדורות הבאים, כשהיו בצרה, שאם יהיו אפילו רק עשרה צדיקים בדור, תפילתו של אברהם אבינו תעמוד להם ותגן עליהם.

וזה שאמר הכתוב, "וה' אמר המכסה אני מאברהם, ואברהם היו יהיה לגוי גדול".... שלכאורה צריך ביאור, מה ענין זה לזה? והכוונה שכיון שממנו יצאו גויים רבים, גם אם כעת לא הועילה תפילתו, אבל היא תועיל לדורות הבאים.

ור' יעקב בעל המשלים (לך לך ד"ה ומעתה נבא אל ביאור דף ל"ד ע"א) מביא על זה משל, משל לשני סוחרים שנסעו בדרך על אודות מסחרם. סוחר אחד היה זקן ויש לו רק בן אחד, והסוחר השני היו לו הרבה ילדים. ויהי בבואם לעיר הגדולה, ראו חנות ובה חליפות נאות. אמר הסוחר הזקן, נפשי חפצה לקנות לבני יחידי, איזו חליפה נאה ומשובחת, אבל אני חושש פן לא תהיה כמדתי, שהרי בני אינו עימו כדי שיוכל למדוד את החליפה. ואילו הסוחר השני נכנס לחנות ובחר שתי חליפות טובות, וקנה אותן. אמר לו הזקן, ומה תעשה אם לא יהיו כמדתי? ענה לו, אתה שיש לך רק בן אחד, על כן אתה חושש, אבל אני ב"ה יש לי הרבה ילדים כן ירבו, והרי גם אם לא תתאים החליפה לבן זה, תתאים לזה.

והנמשל מובן מאליו, מאברהם אבינו יצאו גויים רבים, וגם אם כעת לא הועילה תפילתו, היא תועיל לדורות הבאים. וזהו שאמר כאן הקב"ה "המכסה אני מאברהם", כיצד אני אכסה מאברהם שחפצי להפוך את סדום, והרי כשישמע את הגזירה יפיל תחנוניו, ולא חבל להפסיד את תפילותיו של אברהם, שאף אם לא יועילו תפילותיו של אברהם להציל את סדום, מכל מקום "ואברהם היו יהיה לגוי גדול", מכל מקום תפילותיו תועילנה לדורות הבאים, והתפילה שלא תיענה בעד דבר זה תעלה לענין פלוני לצאצאי אברהם.

"אַרְדֵּה-נָא וְאַרְאֶה הַכְּצַקְתָּהּ הַפָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם-לֹא אֲדַעַה" (יח, כא)

הקב"ה ירד לסדום בגלל בתו של לוט שנתנה לעני לאכול ושרפו אותה

בתוספות השלם (כאן) כותבים שבתו של לוט שמה היה פלטית, והיתה נשואה לאחד מגדולי סדום. ראתה עני אחד מדוכדך ברחוב העיר, ועגמה עליו, שנאמר עגמה נפשי לאביון.

מה היתה עושה, בכל יום שהיתה יוצאת לשאוב מים היתה נותנת בכד שלה מזון של ביתה ומאכילה אותו עני, אמרו אנשי סדום, העני זה מנין הוא חי? וכשידעו בדבר, הוציאוה לשריפה. אמרה, רבנו של עולם, הצל משפטי ודיני מאנשי סדום, ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד. אמר הקדוש ברוך הוא, "ארדה נא ואראה".

"אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר" (יח, כד)

השפעת הצדיקים על סביבתם

המילים "בתוך העיר" לכאורה מיותרות הן, שהרי ברור שמדובר בעיר סדום, שבה אנו דנים. הרש"ר הירש (כאן) מסביר, שהתוספת "בתוך העיר" היא תיאור של הצדיק כפי שצדיק צריך להיות. שהנה צדיק אמיתי כשרואה שסביבתו מתנהגת בדרך רשע, אינו מסתגר בעצמו ונבדל מאנשי העיר תוך התעלמות ממעשיהם, אלא מנסה לשפר ולתקן, להיות "בתוך העיר" ולהחזירם למוטב. ועל כן אמר אברהם שאם אנשי סדום מניחים לצדיקים מסוג זה להסתובב בתוכם, שהם "צדיקים בתוך העיר" אות היא שהרוע עוד לא הפך אצלם לאורח חיים מחייב ויש סיכוי שישתפרו.

כעין זה מסביר הרד"ק (כאן), ש"בתוך העיר" פירושו, בפרהסיא. דהיינו, שאם יש חמישים צדיקים בפרהסיא ואינם חוששים לחייהם, כנראה שמצבה הרוחני של סדום אינו גרוע עד כדי כך.

"וַיֵּגֶשׁ אֲבֹרָהֶם וַיֹּאמֶר... וְאֶנֶכִּי עֹפֵר וָאֶפֶר" (יח, כג. כז)

למה אברהם אמר ואנכי "עפר ואפר"

שלשה צדיקים נשתבחו במדת הענוה, משה, אברהם, ודוד. משה אמר "ונחנו מה" (שמות טז, ז), אברהם אמר "ואנכי עפר ואפר" (יח, כז), דוד המלך ע"ה אמר "ואנכי תולעת ולא איש" (תהלים כב, ז), ואמרו רבותינו בגמ' (חולין פט). אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה.

אולם יש התבוננות מסויימת שבמשל של "משה" ו"דוד" יש בהם תועלת יותר מאברהם, שהרי על משה אמרו בגמרא (עי' יומא כ:): שאמר ונחנו "מה" זהו חירגא דיומא, (פירוש רש"י פסולת הניסורת הנראית בעמוד השמש), וזה דבר שיש בו הנאה שעושים מהניסורת דברים רבים.

וכן דוד המלך ע"ה אמר "ואנכי תולעת", התולעת יש ממנה הנאה שהרי עושים ממנה משי. אבל אברהם אבינו אמר ואנכי עפר ואפר, אם נערב עפר ואפר ביחד לא מועיל כלום, אם כן אברהם היה המשובח שבעונה.

וזהו מה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (קט, ל) אודה ה' "מאד" בפי, ובתוך רבים אהללנו. מא"ד ראשי תיבות משה אברהם דוד. אומר דוד המלך ע"ה אודה ה' מאד בפי, שכולם משובחים במעלתם, אבל אברהם אבינו המשובח ביותר, וזהו אמרו בהמשך הפסוק, "ובתוך רבים אהללנו", זה אברהם שהוא נרמז באמצע מילת מא"ד ששמו מתחיל באות א', הנמצא "בתוך" דהיינו באמצע "הרבים" הם משה אברהם דוד הנרמזים במילה "מאד" אותו "אהללנו", הרבה יותר שבו.

עוד נדרש הפסוק על מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין יט:), שלשה צדיקים כבשו את יצרם והם, בועז, פלטי בן ליש, ויוסף הצדיק. ואמרו רבותינו ז"ל (שם כ.), פלטי בן ליש משובח שבהם. והיינו מפני שבועז מוכרח היה לכבוש את יצרו, וגם יוסף, אבל פלטי בן ליש היתה מיכל אשתו ומותרת לו, ואפילו הכי נעץ חרב בינו לבינה, שאם יגע בה יהרג. וזהו שמרמז דוד המלך ע"ה אודה ה' מאד בפי (תהלים קט, ל), "בפי" ראשי תיבות בועז, פלטי, יוסף, "ובתוך רבים" שהוא פלטי שנרמז "בתוך" מילת "בפי" אותו "אהללנו".

"וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ" (יח, לג)

מידת הענוה של אברהם אבינו

ענוה גדולה הייתה לאברהם אבינו, שאף על פי שהקב"ה בא אליו לבקרו, לא גבה ליבו, אלא עדיין נשאר אברהם יושב בפתח האוהל, וחי באותה פשטות שהיה רגיל בה. זה מה שכתוב "ואברהם שב למקומו", כלומר, אפילו שהקב"ה מדבר עמו ומכבד אותו, אברהם אבינו חוזר למקומו להמשיך כרגיל, לא מרגיש עצמו במעלה מיוחדת. ואילו אנחנו, אם חכם גדול כמו מורנו ורבנו פאר הדור חכם עובדיה יוסף זצוק"ל היה מדבר אתנו, כבר אי אפשר לדבר אתנו, מה שאין כן אברהם, מכיר את עצמו וחוזר למקומו.

"וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֵמָה בְּעָרֵב וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֵם וַיְרֹא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפִים אֲרֻצָּה" (יט, א)

ההבדל בין הכנסת אורחים של אברהם לשל לוט

יש להבין, מדוע התורה האריכה בהכנסת האורחים של אברהם, ואילו בהכנסת האורחים של לוט קיצרה, הרי גם הוא השתחוה לאורחים אפים ארצה, וכיבד אותם בכבוד גדול.

ועוד צריך להבין, מפני מה כשבאו המלאכים אל אברהם התחפשו לבני אדם, ואילו כשבאו אל לוט התגלו אליו בדמותם האמיתית כמלאכים.

הענין כך הוא, אברהם אבינו היה מכניס אורחים לשם מצות השם יתברך, שהרי אף באנשים פשוטים נהג כבוד גדול כמלאכים, לכן נראו אליו המלאכים כדמות אנשים, ככתוב שלשה "אנשים" נצבים עליו (בראשית יח, ב) בכדי שיקיים המצוה בשלמותה. לא כן לוט, אליו נגלו מלאכים ככתוב, ויבאו שני "המלאכים" וגו', שאילו לא ראה לפניו מלאכים אלא אנשים פשוטים, אזי לא היה מניחם להכנס אפילו למפתן ביתו. ורק כשראה שמלאכים באים לקראתו, אז דאג לאינטרס שלו, כי הבין שבאו לבשר לו בשורה טובה, לכן קיים בהם מצות הכנסת אורחים. והראיה לכך, שאם באמת רצה לוט לקיים מצות הכנסת אורחים, וכי מותר היה לו להפקיר את בנותיו, שאמר לאנשי סדום "עשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל אל תעשו דבר" (בראשית יט, ח).

מטעם זה האריכה התורה דוקא בהכנסת האורחים של אברהם אבינו, כי לוט היה מכבד רק אנשים המכובדים לפי ראות עיניו.

מעשה בבעל בית הלוי מבריסק

רעיון זה אמר בעל "בית הלוי", שכשהיה נוסע בדרכים היה דרכו לפשוט את בגדי הרבנות, משום שבעירו היה אנוס ללבוש בגדים חשובים, אבל חוץ לעירו היה מסתיר עצמו, ואף במקום המגבעת היה חובש כובע קסקט. פעם נסע בליל חורף קשה לעיר ברנוביץ, והקור היה איום. כשראו שאינם יכולים להמשיך בדרכם, סרו לפונדק שבעליו יהודי, דפקו ודפקו בדלת ולא נענו, ומכיון שסכנה היתה להשאר בחוץ מחמת הקור, ציוה הרב לעגלון שיקיש על הדלת בחזקה.

כששמע בעל הבית את הדפיקות העזות, פתח את הדלת בפנים זועפות והודיעם שאין לו מקום לינה עבורם, משום שצריכים להגיע אורחים חשובים. בכל זאת הם התחננו כי פקוח נפש הוא להשאר בחוץ בכפור, ומספיק אם יתן להם רק קורת גג להסתתר מהקור עד הבוקר. לאחר הפצרות רבות, הסכים בעל האכסניה להכניסם לשכב על הרצפה במסדרון. הרב הדליק את הנר ועיין לו בלחש בספר. כשראה זאת בעל הבית, גער בו, כבה מיד את האור ואל תפריע את מנוחתנו! כיבה הרב את הנר מיד, והמשיך ללמוד בעל פה בלחש.

לאחר כמה שעות נשמע קול עגלות שמתקרבות למקום בשירה וזמרה, והם נעצרו ליד הפונדק, מיד הזדרז בעל הבית להעלות את האור ופתח בלבביות את הדלת וקיבלם בסבר פנים יפות. האורחים היו האדמו"ר ר' אהרן מקוידנוב וחסידיו. בעל הבית ובני ביתו נחפזו להגיש שתיה חמה לאורחים. לאחר שנחו מהדרך והתחממו מעט, קם הרבי להתכונן לתפילת ערבית.

כאשר חלף במסדרון כדי לרחוץ את ידיו, הביט על היהודי השוכב לו על גבי הקרקע, ומצא לפניו את הגאון בעל "בית הלוי" רבה של בריסק. מיד נתן קולו בהתרגשות, רבנו, מה אתה שוכב כאן? כששמע בעל הבית את קריאות הרבי, תקפה אותו חלחלה והתמלא פחד ובושה בלב, כיצד נהג מנהג קלון בגאון ישראל רבה של בריסק, ומיהר לבקש את מחילתו בצער עמוק. הודיעו הרב כי אינו מוחל לו, כי אם בתנאי שיבא הוא אליו לביתו בבריסק, וישב בביתו כשבועיים ימים וילמד פרק בהלכות חסד והכנסת אורחים.

בהזדמנות זו חזר ופנה לבעל האכסניה ואמר לו, כעת נתיישבה לי הקושיא מדוע התורה האריכה במידת החסד של אברהם ואילו בחסד של לוט התורה קצרה, משום שאברהם נהג בכבוד רב בכל אדם ואף במי שנראו לפניו כעריבים, ואילו לוט נהג בכבוד רב לאורחיו רק משום שברגע הראשון כבר ידע שהם מלאכים.

ואכן בעל הפונדק נסע לבריסק להתאכסן בבית הרב, ובענינו חזה איך שהגאון מכניס ומוציא, חומל על דלים ומחיה נפשות נדכאים. ראה, ונהפך לאיש אחר. שבועיים אלו ששהה בבית הגאון רבי יוסף סולובייצ'יק הפכוהו לבעל חסד מובהק, ולאחר שחזר לביתו התחיל במעשה חסד והטבה, והיה נודע כמכניס האורחים הגדול בכל סביבתו.

"וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בַּעֲרִב וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם וַיֵּרָא-לוֹט וַיִּקָּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפִים אֲרֶצָה" (יט, א)

ביאור בשאלת המלאכים

ידוע מה שאמרו חז"ל (מסכת כלה רבתי פ"ו ה"ב) שמן השמים נשלחו שלשה מלאכים, אחד בא לרפאות את אברהם, ואחד להפוך את סדום, ואחד לבשר לשרה על יצחק. ולא היה מלכתחילה מלאך נוסף שיציל את לוט, אמרו לו רבונו של עולם, לוט זה רשע מרושע, מה לנו להציל אותו, ואפילו אם יצטער אברהם, בשביל זה נציל את לוט, הרי הוא נוהג כמעשי סדום!! אמר להם הקדוש ברוך הוא, לכו אצלו ראו איזו הכנסת אורחים הוא עושה, איך הוא למד מאברהם אבינו ומוכן למסור נפש בשבילכם, את כל הטוב שלו הוא מוכן לתת לכם ואתם

אומרים שהוא לא בסדר? ובאמת הם ראו שהיה מכנים אורחים לביתו ולא פחד מכל אנשי סדום, אלא עמד כנגדם ואמר להם בבקשה מכם תעזבו את הבית, כי על כן באו בצל קורת, ולכן אף על פי שראו שלוט עובד עבודה זרה ונוהג כמעשי סדום והולך אחר התאוות וההבלים, ראו שעל כל פנים ישנה בו מידה טובה שלמד מאברהם אבינו והיא הכנסת אורחים, ובזה הבינו שצריך להציל אותו.

מלוט יצא דוד המלך

יש לפרש כן בדרך פנימיות, שמה אמר להם הקב"ה להציל את לוט, כי מלוט יצא דוד המלך בנה של רות המואביה, והיא צריכה לבוא ממואב (וכן נעמה העמונית שממנה יצא רחבעם), ומשניהם יבוא המשיח, ולכן צריך את רות המואביה שתביא את ישי עובד דוד, וכמו שנאמר אצל שלמה, וישם כסא לאם המלך (מלכים א, ב, יט), זו אם המלוכה, זו רות המואביה שראתה את שלמה המלך יושב על כסאו (ב"ב צא:), ולכן צריך להציל את לוט. (ליקוטי יהודה וירא עה"פ והנה שלשה)

היצה"ר פועל שלא תבוא לעולם נשמת המשיח

היצר הרע עובד קשה שלא תבוא לעולם נשמת המשיח שתגאל את עם ישראל, ולכן רדף את אדם הראשון שהיה צריך להיות המשיח והפיל אותו לקלי'. אחר כך המשיך לרדוף ולרדוף והגיע ללוט והפך את סדום, והרג את אשתו של לוט שנעשתה נציב מלח, וכל זה כדי שלא תבוא מלוט נשמת המשיח שהיו מעוברות בו הנשמות האלו. ואז חשב השטן שכבר לא יבוא מלוט דוד המלך כי אין לו אשה. והנה בנות לוט חשבו שכל העולם אבד ורק הן נשארו ובאו אליו והולידו ממנו. ואחר כך המשיך היצר הרע לעבוד שלא תבא נשמת משיח שהלך אצל יהודה שרצה לשרוף את תמר, ואחר כך אצל ישי.

המלאכים הסתפקו אם להציל את לוט

על פי האמור, מרחיב את הדברים בספר נפלאות מתורתך (אדרי, ריש וירא) שכאשר ירדו המלאכים לאברהם לא רצו אחר כך להמשיך לסדום ולהציל את לוט, מפני שאמרו, הלא כתוב בתורה (דברים כג, ד) לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, ואם כן לא צריך להציל את לוט. אמר להם הקדוש ברוך הוא, כוונת הפסוק היא דווקא לזכרים, אבל הנקבות יכולות לבוא בקהל השם. אמרו לו מי אמר, שהרי עדיין לא ידעו שכן ההלכה, שדרשו בגמרא (יבמות עו:): ממה שכתוב בתורה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו

אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים", שדרכו של מי לקדם? דרכו של איש ואין דרכה של אשה לקדם, ואם כן הזכרים עשו את העוון ולא הנשים. לכן אמר להם הקדוש ברוך הוא, רדו למטה לאברהם אבינו, והוא ילמד אתכם את ההלכה הזו.

לכן כשבאו אצל אברהם אבינו, אמרו לו "איה שרה אשתך", מדוע רק אתה מגיש לנו, היכן היא שרה, ויאמר "הנה באוהל", אין דרכה לקדם לפי שהיא צנועה, ובזה רמז להם את ההלכה, שרק איש דרכו לקדם את האורחים ולא האשה, ולכן מואבית ועמונית שלא קידמו את עם ישראל במים, משום שהן נשים ואין דרכן לקדם, כן יבוא בקהל ה', ולכן הלכו המלאכים להציל את לוט.

טעם שכל פסוקי ספר רות מתחילים באות ו', חוץ מכמה פסוקים

לאור האמור יובן דבר פלא שהנה כל הפסוקים בספר רות מתחילים באות ו', חוץ מתשעה פסוקים שמתחילים באותיות "ישע" באוה"ל", לרמז שרות אומרת "שהישועה שלי" היא מכח "האוהל" של שרה, שכאמור על ידי צניעות שרה הותרה לבוא בקהל. וזה שאמר דוד "ידיך עשוני ויכוננוני" (תהלים קיט, עג), אל תקרי ידיך אלא יוד"ך (דהיינו האות י' בלשון רבים) שכתבת עמוני ולא כתבת עמון, מואבי ולא מואב, שני היודי"ם הנוכרים, הם עשוני לדוד המלך. ויכוננוני, למלכות בית דוד. (יהודה יעלה, ריש רות ד"ה כתבו המפ', תרפ"ח).

גילגולי ביאת משיח

כשבא יהודה על תמר כלתו, אמר יהודה הוציאוו ותשרף (בראשית לח, כד), והיו מעוברים בה שני מלכים פרץ וזרח, והיא אמרה אני מוכנה להשרף, אבל הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, כי על כן לא נתתיה לשלה בני, ולא יסף עוד לדעתה (בראשית לח, כה), ועזב אותה. ובכל זאת אמר יצר הרע מכאן לא יבוא המשיח. אבל אחר כך ראה את בועז, אמר בועז יביא את עובד, מה עשה, היו לו ששים ילדים הרג את כולם (עיין בגמ' ב"מ צא), והתגלגל הדבר כשהיה בועז זקן (יש אומרים שהיה בן 400 שנה) לקח את רות המואבית, עד כלה הדבר היום (רות ג, יח), ובאותו לילה נתעברה ובאותו לילה נפטר בועז. אחר כך באו לעולם עובד וישי. וישי היה ראש הסנהדרין והיה חכם שאין כמותו. הגיע אליו יצר הרע בדמות של רבן גדול, ואמר לו, אתה אסור לבוא בקהל ה', כיון שבאת מרות המואבית, ואסור לישראל להתחתן עם מואבי. וישי הסכים עם היצר הרע ואמר לאשתו אני לא יכול לחיות אתך יותר, ואז לא יכול היה להתחתן אלא רק עם שפחה. היתה לו שפחה ואמר

לה מהיום את אשתי, ואל תגלי הדבר לאשתי שפרשתי ממנה. אמרה, ישי צדיק גמור, לעולם לא ראה אותי וגם עכשיו לא יודע איך אני נראית. ואילו הסנהדרין שלחו לאשתו שההלכה אינה כמותו, והיא יכולה להשאיר עמו ולחיות עמו כרגיל. הלכה ואמרה לאשתו של ישי שתחליף אותה. אמרה לה האשה את לא תלכי, הוא לא רואה כלום הוא צדיק, אלא אני אלך והוא יחשוב שזו את, וכך הביאו את נשמת דוד.

"וַיֵּלֶאֱלֹא לְמִצָּא הַפֶּתַח" (יט, יא)

מדוע שינה הכתוב מהמילה דלת למילה פתח

עד עתה נקט הכתוב בלשון "דלת" כנאמר, "והדלת סגר אחריו", "ויגשו לשבור הדלת", "ואת הדלת סגרו", ואילו כאן נזכר הלשון "פתח", "וילאו למצוא הפתח", ומדוע חל שינוי זה? אין זאת אלא לרמוז שאנשי סדום ברוב רשעותם, סירבו לראות את "דלת" התשובה הפתוחים לפניהם והמשיכו במרדם, עד שהקדוש ברוך הוא הכה אותם בסנורים, ואז "וילאו למצוא הפתח", ששוב לא עלה בידם יותר למצוא את "הפתח" לשוב בתשובה, כאומרים ז"ל (שיר השירים רבה פרשה ה' סי' ב'), אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי "פתח" אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו. לא כן אנשי סדום שלא פתחו שום "פתח".

"וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת הֵכֵן בְּסִנּוּרִים" (יט, יא)

הברכה שגרמה לעיוורון

איש חסיד היה ר' יעקב שמו, מהגר חוסר כל מגליציה שהגיע ל'גאלדינע מדינה' - ארץ הזהב של אמריקה, אי שם בראשית שנות התר"ס בכדי לנסות שם את מזלו, אולי תאיר לו פנים.

לימים פתח מכבסה בעיר מנהטן שאכלסה בימים ההם את הריכוז היהודי הגדול ביותר באמריקה. ואכן בסייעתא דשמיא האירה לו ההצלחה פנים מסבירות, הביקוש היה גדול ועמם תפחה פרנסתו. אך, הצלחתו לא סתרה את דעתו, ואותו יהודי לא סר מדרכי אבותיו ומלבושו החסידי כמלא נימה, דבר גדול כשלעצמו באותם הימים באמריקה דאז.

חלפו מספר שנים, והנה ביום בהיר מגלה ר' יעקב לחרדתו כי מעבר לכביש מול חנותו הקים גוי איטלקי לא פחות ולא יותר... מכבסה גדולה חדישה ורחבה פי כמה משלו, ומלבד

זאת אף הוסיף בה שירותים חדשים שלא היו קיימים אצלו. דבר שהעמידה בסכנה את מפעלו של ר' יעקב.

גוי מרושע זה בעל המכבסה המתחרה, ידוע היה לשימצה בקרב כל תושבי העיר, ככל אחיו האיטלקים שמפורסמים היו כאזכורים וכמסוכנים וכראשי כנופיות הפשע באיזור כולו. על כן הוכפלה דאגתו של ר' יעקב, שמלבד המורא מקיפוח הפרנסה חשש אף על נפשו וח"ו, כי הללו לא יבחנו בכלום בכדי להשיג את מטרתם. ואכן מיום ליום התדלדלה ופחתה התנועה בחנותו של ר' יעקב, כאשר לקוחותיו רובם ככולם עוברים לצידו השני של הרחוב אל המכבסה החדשה והמשוכללת, כשרבי יעקב רואה זאת בעיניים כלות ובוכיות.

לימים סובבה ההשגחה העליונה והגיע שם לארה"ב משולח מקערסטיר שבהונגריה - דבר נדיר בימים ההם. הלה שחיפש אכסניא מהודרת שבעליה מחמירים בקלה כבחמורה בחר להתארח אצל ר' יעקב. וכשאך שמע את צרת מארחו חיזקו בדברי אמונה והוסיף כי ללא ספק תועיל בעסק זה ברכת קדשו של הצדיק הקדוש רבי ישעיל'ה אב"ד עירו קרעסטיר, ובכוחו לסדר העניינים בכי טוב, וכך מוכן הוא - השד"ר - להיות שליח להולכה להזכיר אותו בפני רבי ישעיל'ה בחזרתו לביתו, ובמהרה כל קרני רשעים אגדע... חזקה על שליח שעושה שליחותו, וכך הוי. מיד בשובו אל עירו נכנס אל הקודש פנימה ותינה בפני הרה"ק רבי ישעיל'ה את צרתו של ר' יעקב שמטה לחמו נשבר. רבי ישעיל'ה העריף על ר' יעקב ברכות לרוב, ואף טרח למענו וכתב לו קמיע מיוחדת אותו ביקש מהשד"ר שימסור לידיו של ר' יעקב בנסיעתו הבאה. עברה תקופה קצרה והשליח נסע שוב לאמריקה. בחדרת קודש קיים שליחותו ומסר לר' יעקב את הקמיע שנכתבה עבורו ע"י ר' ישעיל'ה בצירוף הברכות המרובות שבירכו הרבי. שמחתו של ר' יעקב שהושבתה מזה זמן רב התעוררה שוב וגדלה לשמי רום, הוא הרגיש שהנה בוודאי ישועתו קרובה.

בינתיים גברה שנאתו של האיטלקי המתחרה שלא ידעה גבולות. בהידור רב קיים את ההלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב, ולכן השקיע ראשו ורובו להצר דרכיו וצעדיו עוד ועוד וחרש בליבו רק רע כל היום. יום אחד פקעה סבלנותו של אותו גוי רשע והחליט כי לא יותר, הוא ניגש לכושי ראשון - גבר אלים שפגש עלי דרך, חפן לידו חבילת שטרות כמעות קדימה ומסר בידו פתק עליה רשם את כתובת המכבסה והורה לו להעלותה באש כליל תקטר - לשרוף את החנות ואת כל אשר בה. ולכשיבצע זממו ושליחותו יקבל השאר. הלה שכמובן שש ושמח על המציאה להיות חוטא ונשכר - להזיד ולהרשיע גם לשרוף ועוד גם לקבל עבורו כמה דולרים, תיכנן את צעדיו ללילה הבא.

באישון ליל פסע הכושי הגברתן מעדנות כשבירו האחת ה'מראה מקום' ובידו השנית חומרי בעירה לרוב. הוא הגיעה לשכונה המבוקשת והחל תר אחר הכתובת המופיעה ע"ג הכתב. הסתובב מהכא להתם ומהתם להכא פישפש מישש וחיפש אך לא מצא, אין בכל האזור רמז לא לכתובת המצורפת ולא למכבסה המבוקשת. משראה כי כלתה אליו השעה עזב בלית ברירה את המקום והחליט לנסות שוב למחרת.

בצהרי יום המחרת הלך 'לתומו' ברחובות השכונה וחיפש לאור השמש את הכתובת. גם כאן נחל אכזבה כואבת והוא לא מצא אפילו לא זכר לדבר. בלית ברירה העמיד פני תם ושאל לאחד מהולכי הרגל היכן יש מכבסה, הלה שגם לא חיבב יהודים החווה לאלתר אל כיוונו של בית מסחרו החדש של האיטלקי. הכושי צעד לכיוונו שמח וטוב לב, בחן את המבנה מכל צדדיו לבל יצטרך לחפשו שוב באפילת הלילה. וכאשר ראה והיה בטוח שידוע הוא את מקומו, עזב את המקום ע"מ לחזור שוב בלילה שיבוא.

ויהי בחצי הלילה, בלב בוטח יצא הלה מצויד כדבעי בכל המצרכים הנדרשים וצעד לכיוונו של החנות אותה ראה ביום, והנה היא לקראתו. בקלילות הוציא את חומרי הבעירה עשה מה שעשה ולא עברו דקות ספורות עד שעלו הלהבות ודמו לכבשן האש באור כשדים, תוך דקות ספורות בער מפעלו של... האיטלקי כולו ויהי המקום למאכולת אש. כשבטוח היה כי סיים את מלאכתו פנה לחמוק מזווית הרחוב אך לביש מזלו הגיח בדיוק שוטר למולו וכשהבין את המתרחש אזקו באזיקים והביאו לתחנת המשטרה.

החקירה נוהלה ביעילות רבה ומהר מאוד נשבר הכושי וסיפר שזה לא הוא אלא האיטלקי שדחף לידו חופן שטרות בכדי להצית את המכבסה (אך הלא נכונה...). עוד באותו לילה מצא גם האיטלקי את עצמו תחת מנעול ובריה בבית האסירים, עד למשפטו שם הודה הלה את המיוחס לו, ולא זו בלבד שמצאו השניים את עצמם שנים ארוכות תחת סורג ובריה, אלא אף המכבסה הייתה לערימת אפר דק עד עפר לא נותר מאומה, מה שכמובן החזיר את כל הלקוחות לחנותו של ר' יעקב, ולר' יעקב הייתה אורה ושמחה. גם לאחר המעשה שמר ר' יעקב על הקמיע ולא העיז לפותחו.

לאחר שנים ביום ג' אייר ה' תרפ"ה עת רפו עמודי עולם בפטירתו של הרה"ק ר' ישעיה ב"ר משה מקערסטייר זי"ע, העז ר' יעקב בתום ימי האבל לפתוח את הקמיע שכתב הצדיק עבורו, כשפתחו הסתנוור כשמצא גוויל ועליו פסוק אחד הכתוב בפרשתנו "ואת האנשים אשר

פתח הבית הכו בסנוורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח". ויהי לפלא. הגוי הכושי לא רק שהוכה בסנוורים והשמיד את חנותו של משלחו בעצמו אלא אף הספיק להכניס אותם בעצמם לבית האסורים. וכאשר זמם לעשות - עשה לו לעצמו, ביקש להשמיד ונשמד מהרה, ואויב בעצמו ניתן תחת נפשו. (מופת הדור על הגה"צ ר' ישעיה מקערסטייר)

"וַתִּבֶּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתִּהְיֶי נָצִיב מֶלֶח" (יט, כו)

רחמי אשת לוט על בנותיה הנשארות

בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כ"ה) עירית אשתו של לוט נכמרו רחמיה על בנותיה הנשארות הנשארות בסדום, והביטה אחריה לראות האם הן הולכות אחריה, וראתה אחרי השכינה, ונעשתה נציב מלח.

"אשתו" בגימטריא היא עירית. "נציב", לא נעשה מעולם אדם למלח אלא זאת מפני שהביטה מאחורי השכינה.

"וַתִּבֶּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתִּהְיֶי נָצִיב מֶלֶח" (יט, כו)

בחידוש הלבנה נציב המלח מתגדל ובמיעוטו מתמעט

בתוספות השלם (כאן אות ה') אומר דבר פלא, שבעת חידוש הלבנה הנציב מלח גדל, ובעת מיעוט הלבנה מתמעט. זאת לפי שיש מעיינות שמתרבים בעת חידוש הלבנה ובישנה מתמעטים, ולפי שהמלח בא מן המים יש לו תולדה של אותו מים. וכן הוא במוח שבראש. קח מוח של בהמה מן השוק, וראה שבעת שהלבנה מתמלאת המוח גדל, וכשהלבנה קטנה, המוח מתקטן.

פלאות נציב מלח אשת לוט שבזמננו

כשיצאו לוט ואשתו ממהפכת סדום ועמורה, ציוה אותם מלאך ה' שלא להביט לאחריהם, וכשעברה אשת לוט והביטה אחריה נעשית נציב מלח. דבר פלא הוא שנציב מלח זה עדיין קיים עד היום, וזה הלשון בלקוט שמעוני (פרשת בשלח רמז רנ"ו) כשנהפכו סדום ועמורה כתיב ותבט אשתו מאחרי וְעַד עַכְשָׁיו היא עומדת נציב מלח, למה? זכר עשה לנפלאותיו (תהלים קיא, ד), שיהיו הדורות מתנין שבחו של הקדוש ברוך הוא. ויתר מכן איתא בפרקי דרבי אליעזר

(סוף פרק כה) לגבי הנציב מלח, ועדיין היא עומדת, כל היום לוחכים אותה השוורים ויורד על רגליה ובבוקר צומחת.

והנה בספר סדר הדורות (ח"א, ב' אלפים מ"ז) העיד דבר פלא שראו עיניו, וזה לשונו, אין רחוק מנחל קדרון שם אשת לוט הנעשית נציב מלח. וראיתי אחר חצות לילה שהיא בשלימות, ושתי שעות קודם שיאור היום, לא נשאר רק כמו שני טפחים, כי העיזים לכמה מאות באין מכפר החורבה ומצוער ולוקקין אותה.

"וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד הַיֵּגֶמֶל וַיַּעַשׂ אֲבִרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגֶּמֶל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

יצחק אבינו היה הילד הראשון שהיה מוטל בעריסה

במדרש בראשית רבה (פנ"ג, י') יש דבר פלא, שיצחק אבינו היה הילד הראשון בעולם שהיה מוטל בעריסה, שכל הילדים שנולדו עד יצחק אבינו, נולדו גדולים ולא הוצרכו לעריסה, אבל יצחק אבינו היה הראשון שנולד קטן, וביום שנתנוהו בעריסה, עשה אברהם משתה גדול.

וכן מצינו במדרש בראשית רבה (פנ"ו, א') שבתחילה היו כל הנוולדים הולכים על רגליהם תיכף ומיד ביום לידתם, וכשהיתה אשה יולדת ביום, היתה אומרת לבנה, "צא והבא לי אבן לחתוך את טבורך", וכשילדה אשה בלילה, היתה אומרת לבנה, "צא והדלק לי נר לחתוך את טבורך".

"וַיַּעַשׂ אֲבִרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגֶּמֶל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

מעשה בעוג מלך הבשן שבא למשתה שעשה אברהם

במדרש בראשית רבה (פנ"ג, י') מבאר שמה שעשה אברהם "משתה גדול", פירושו שעשה משתה "לגדולים", שכל גדולי הדור היו מסובים שם, וגם עוג מלך הבשן עמיהם. בשעת המשתה שאלו המסובים את עוג, "וכי לא היית אומר תמיד שאברהם הוא פרדה עקרה ואינו מוליד? ועכשיו נראה לכל שאין בדבריך כלום, שהרי הוליד בן!" השיב להם עוג "ועכשיו מתנתו מה היא? כלומר, מה ילד, לאו בן שפל וחלש, שאם אני נותן אצבעי עליו יַעֲשֶׂה בעל מום". אמר הקב"ה לעוג, "מה אתה מבזה את מתנת אברהם, חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מיוצאי חלציו, וסופך ליפול ביד בניו".

וכן הוה, שנפל עוג מלך הבשן ביד משה רבנו ע"ה שהיה נכדו של יצחק אבינו. ולא עוד, אלא שכל ששים ושנים המלכים שהרג יהושע, כולם היו במשתה של אברהם אבינו. עיין שם.

"וַיַּעַשׂ אֲבִרְהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֵל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

מתי זה יום הגמ"ל

המשתה הגדול שעשה אברהם, עשהו ביום "הגמל את יצחק", ונמצאו בזה ג' שיטות, באיזה גיל היה אז יצחק:

א. עשה משתה ביום הברית מילה ונרמז ביום הג-מל, "הג" היינו יום שמיני, שכן ה' ועוד ג' עולים ח'. "מל" היינו מילה, ועשה משתה גדול, כן הוא במדרש לקח טוב (פכ"א סי' ח').

ב. עשה משתה גדול ביום שנגמל משדי אמו ביום שנגמל מהחלב, כן פירש רש"י (במקום).

ג. עשה משתה גדול ביום הבר מצוה. ביום שנגמל מיצר הרע, שהוא הבר מצוה עשה משתה גדול. כן כתבו בשם המדרש הביאו בספר ארץ החיים (פייבוש, על תהלים, פרק כה תרצ"א).

לכאורה צריך להבין מה החיוב לעשות סעודה בימים אלו.

לפי דברי רבנו האר"י ז"ל (נמצא פעמים אין ספור בכתביו, ומהם, בעץ חיים שער כ' פ"ג, שער מ' דרוש א') ישנם ג' זמנים באדם, עיבור, יניקה ומוחין.

ביום המילה - זכה לעבור את כל חדשי העיבור, וגמר לקבל מוחין דעיבור, ואז כורתים לו את הערלה, ונחתם באות ברית קודש, וראוי שתשרה עליו השכינה ונכנס לכלל ישראל. ולכן עושים ביום ברית המילה סעודה גדולה, כי גמר לקבל מוחין דעיבור, וכמובן גם משום מצות המילה וכו'.

ביום שנגמל מהחלב - שאז גמר לקבל מוחין דיניקה, גם זו שמחה גדולה, כי עתה כבר יתחיל להבין בתורה, כי מתחיל להכנס בו מוחין דגדלות, אמנם בימינו לא עושים סעודה כזו ביום הגמל מחלב, היות והיום אין האמהות מניקות ממש שנתיים ימים וכו', וכתוב בספרים הקדושים, שסעודה זו שמורה לעתיד לבא. ואמנם היום עושים סעודה ושמחה גדולה בהיותו בגיל שלש שנים עם החלק'ה שמספרים את ראשו, והוא כי גמר לקבל מוחין דיניקה וכבר מתחיל לקבל מוחין דגדלות.

ביום הבר מצוה - נכנסים בו מוחין דגדלות, וזוכה להניח תפילין שהם המוחין, וזוכה להיות מצווה בתורה ובמצוות, ולכן עושים בו סעודה גדולה יותר מכל הסעודות שהיה עד עתה, כי עתה גמר לקבל מוחין דגדלות ונעשה גדול וחייב במצוות, וכמו שכתב הרשב"י (זוהר חדש

ח"א דף יח ע"ב) שעשה סעודה גדולה ביום הבר מצוה של בנו רבי אלעזר, וחיפה את הבית בכל כלי יקר, וירדה אש מן השמים וכו'.

"וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרְשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת-בְּנָהּ" (כא, י)

למה רצתה שרה רצתה לגרש את ישמעאל

הרה"ק האמרי חיים (פרשת תולדות, עה"פ ויאמר ה' לה שני, עמ' צ"ז) כתב שמה שאמרה שרה לאברהם "גרש האמה הזאת", ואילו אברהם לא רצה לשלחו, "וירע הדבר בעיניו", עד שאמר לו הקב"ה "שמע לקולה" (כא, יב), כי שרה חששה מהשפעת ישמעאל שיצא לתרבות רעה על יצחק, אולם אברהם אבינו טען כנגדה שיצחק הוא קדוש מרחם ושמור מכל רע, עד שמוכן לעקוד עצמו על גבי המזבח, ואין מקום לחשוש שיוכל ישמעאל להשפיע על צדיק נשגב ומושלם ביראתו כיצחק. אך הקב"ה אמר "שמע בקולה", וכדרשת חז"ל (ב"ר פרשה מ"ה ס' ב') שמע לרוח הקודש שבה, שאפילו צדיק תמים יכול להתקלקל על ידי חבר רע, ואין מנוס מלגרשו.

וטעמו פשוט, שקל מאוד ליהודי לפרוק עול ולהתקלקל, ומאידיך קשה ללכת בדרכי התורה, בפרט בסביבה גרועה.

לכן יש להזהר מאוד כששוקל יציאתו למקומות מרוחקים, להשפיע לילך בדרך התורה, האם הדבר לא יפגע בחינוך בניו ואם לא יושפעו מהסביבה. וההורים מחוייבין תמיד להשגיח על בניהם שיתחברו לחברים טובים, ואין להם גרוע מחבר רע, שבידו להשפיע הרבה על חבריו. כי הילד מטבעו קל לקלוט השפעה שלילית. וכבר הכריע הקדוש ברוך הוא בעצמו באברהם שאנו חייבים להשקיע הרבה בחינוך בנינו, ועיין רש"י (פכ"א, י"ד, משמות רבה א', א') שאברהם שנא את ישמעאל שיצא לתרבות רעה, ולכן לא שלחו עם כסף וזהב, אלא בלחם וחמת מים.

וכבר היה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה"אהבת ישראל" מו"ז'ניץ זי"ע, שיש להתנהג בטוב לכל אחד מישראל, אך אין צריכים להתחבר עם כל אחד ואחד.

"גֵּרְשׁ הָאֵמָה" (כא, י)

גרש - מן העולם הזה ומהעולם הבא

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל') דרשו, "גרש" מן העולם הזה ומהעולם הבא. עד כאן. לאמור שדרישת שרה מאברהם שיגרש את בן האמה, אינה רק גירוש מביתו, אלא אף מחלקו

בעולם הבא. ולפיכך ממשיך המדרש, "וירע בעיניו", שהיה קשה בעיני אברהם בקשתה השנייה, גם לגרשו מן העולם הבא.

"כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם" (כא, יז)

הקב"ה שומע תפילת כל פה

פרש"י לפי המעשים שהוא עושה הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות ועיי"ש.

לפי זה ביארו מה שפסקו הטור ומרן בשו"ע (או"ח סי' ח' בשם הגאונים) שבעת עטיפת הטלית, צריך שהאדם יתעטף כעטיפת הישמעאלים. ולכאורה מה הרעיון בעטיפת הישמעאלים דוקא, אלא שפעמים הרבה יבוא היצר לאדם בגשתו לתפילתו ויאמר לו הרי חוטא ופושע אתה כזאת וכזאת עשית - כיצד תעזי להראות פניך לפני ה' ולהתפלל לפניו, לזה מזכירים לו לאדם את עטיפת הישמעאלים, כי גבי ישמעאל כתיב 'כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם' ולא יביטו בשמים על מעשיך שבעבר - לך נא עמוד נא התייצב נא והאלוקים ישמע לקול שוועתך וימלא כל משאלות לבך לטובה ולברכה.

אין שום תפילה החוזרת ריקם אם נראה שלא הועילה עתה תועיל פעם אחת

לפעמים מרגיש האדם שהוא 'צועק ואינו נענה', וגם כי יזעק וישווע סתם תפילתו (איכה ג, ח), חלילה לו מלחשוב כן, שהרי על זה כבר דרשו הצדיקים בביאור לשון התפילה "ומי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה... מי שענה ליוסף בבית האסורים... מי שענה ליונה במעי הדגה הוא יעננו" (תענית טו.). שבשלמא מי שענה ליוסף הלא כך מצינו שיוסף הצדיק התפלל בהיותו בבית האסורים ו'נענה' שיצא מבירא עמיקתא, ואף נתעלה להיות ה'משנה למלך', וכן יונה הנביא שצעק צעקה גדולה ומרה במעי הדגה, כדכתיב (יונה ב, ב-ג): "ויתפלל יונה אל ה' אלוקיו ממעי הדגה, ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויעני מבטן שאול שוועתי וגו'", ואכן 'נענה' שניצול ממות לחיים, אך מה שאומרים 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה' צריך ביאור דהא לא נענה כלל, שהרי בעת העקידה ב'הר המוריה' נאמר לו על ידי מלאך מן השמים 'אל תשלח ירך אל הנער', אך אברהם אבינו ביקש והתחנן 'אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם' (רש"י בראשית כב, יב) ולא נתקבלה בקשתו ואמר לו המלאך 'ואל תעש לו מאומה' והרי להדיא שלא נענה, אלא, מכאן - שאף אם נראה לאדם שלא נתקבלה בקשתו, ידע ויאמין שהיטב נשמעה תפילתו בשמי מרומים, ותפילה זו בוודאי תביא עליו רוב טובה בדברים אחרים הנצרכים לו יותר מבקשה זו וכדומה...

"וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שִׁבְעַת כְּבָשֶׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֶבְרִית תִּהְיֶה-לִּי לְעֵדָה כִּי חִפְרִיתִי אֶת-הַבְּאֵר הַזֹּאת" (כא, ל)

למה הצאן של אבימלך לא רצו לשתות מן הבאר

רבנו חיים ב"ר בצלאל זצ"ל (אחי המהר"ל מפראג) מביא בספרו אגרת הטיוול (חלק הפשט אות ש'), ושמעתי כי הצאן של אבימלך לא רצו לשתות מן הבאר ההיא, לפי שלא רצו ליהנות מן הגזל, וזו היתה ראייה גדולה שהבאר היא של אברהם שהוא חפר אותה. ואבימלך השיב, כי מה שהצאן אינם רוצים לשתות מן הבאר ההיא, זהו מפני שהבאר היתה בגזל תחת יד אברהם זמן רב, ולא הורגלו צאנו של אבימלך לשתות ממנו. ועל זה אמר לו אברהם, "את שבע כבשות תקח מידי", ותראה מיד אחר שיבואו לרשותך ויהיה שמך נקרא עליהן, שלא ישתו מן הבאר, אף על גב ששתו ממנו כבר וגם הורגלו בכך כל זמן שהיו תחת ידי, והרי זו ראייה חלושה שהמים שלי.

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּה נָסָה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

לקרא בכל בוקר את פרשת העקידה

הגאון יעב"ץ בסידורו כותב, כי סגולתה של פרשת העקידה לבטל כל גזירות קשות ורעות. ולכן מן הראוי לקרוא בכל ימי הגלות את פרשת העקידה, כדי להגן מכל מיני גזירות קשות ורעות. ובת קול יוצאת ומכרזת על מי שקורא פרשת העקידה "אל תעש לו מאומה", שלא יפגעו בו שום מרעין בישין, שום גזירות רעות וזכות אבות אברהם ויצחק תגן עליו ממקרים רעים. ואף בגלות זו זכות אברהם תגן עליהם מהרג ומחנק ומכל מיני תאוונות.

והנה יש ארבע מיתות בית דין. ומובא בשער רוח הקודש (יחוד כ"ט) תיקון למתחייב ד' מיתות בית דין, דבר ראשון קוראים פרשת העקידה, כי קריאה זו מצילה מארבע מיתות בית דין, שלפעמים אדם מתחייב ד' מיתות בית דין לא עלינו. כיצד בימינו ישנן ד' מיתות בית דין, בדרך כלל בתאוונות דרכים, המכונית מתגלגלת והאדם נסקל, נשרף, נהרג ונחנק שם, ולכן בזה יש לו ד' מיתות בית דין, ואדם שקורא פרשת העקידה ניצול מכל זה.

לכן כל בוקר אדם צריך להקדים לבית הכנסת, לקרא פרשת העקידה ובשום אופן לא יבטל קריאה זו, ויכוון שהקב"ה יעקוד שרי מעלה המקטרגים שלא יקטרגו עליו, וזה אחד הדברים הגדולים שיש לאדם כדי להנצל מגזירות רעות.

"אחר הדברים האלה והאלהים נסה את-אברהם" (כב, א)

טענות שבין יצחק לישמעאל

איתא במסכת סנהדרין (דף פט:): מאי "אחר", א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא, אחר דבריו של שטן, דכתיב, ויגדל הילד ויגמל ויעש משתה (כא, ח). אמר השטן לפני הקב"ה, זקן זה חוננתו למאה שנה בפרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור או גזול אחד להקריב לפניך? אמר לו הקב"ה, כלום עשה אלא בשביל בנו. אם אני אומר לו זבח את בנך לפני, מיד זובחו. מיד, "והאלהים נסה את אברהם".

וכן אמרו שם, "אחר הדברים", רבי לוי אמר, אחר הדברים, אחר דבריו של ישמעאל ליצחק, שאמר לו, אני גדול ממך, שאתה מלת בן שמונה ימים, ואני בן י"ג שנה. אמר לו, ובאבר אחד אתה מתגרה בי, אם יאמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח עצמי. מיד, והאלהים נסה את אברהם.

ואברהם עמד בנסיון הגדול הזה, והכתוב מעיד, וישכם אברהם בבוקר (כב, ג) שזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד.), למרות שהיה בן ל"ז שנה, קיים המצוה בשמחה, בזריזות ובחשק.

המדרש מתאר את המסירות נפש של אברהם ויצחק

במדרש תנחומא (וירא כ"ב) כאשר הלך אברהם אבינו בשמחה לעקוד את יצחק בנו, קדמו השטן בדרך ונדמה לו כדמות זקן. אמר לו, לאן אתה הולך? אמר לו, להתפלל. אמר לו, ומי שהולך להתפלל, למה אש ומאכלת בידו ועצים על כתפו? אמר לו, שמא נשהה יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל. אמר לו הזקן לא שם הייתי כשאמר לך הקב"ה, "קח נא את בנך", וזקן שכמותך ילך ויאבד בן שניתן לו למאה שנה! אמר לו, לא אשמע לך. הלך מעליו. ונדמה לבחור ועמד על ימינו של יצחק. אמר לו (השטן), לאן אתה הולך? אמר לו, ללמוד תורה. אמר לו, בחייך או במיתתך? אמר לו, וכי יש אדם שילמוד אחר מיתה. אמר לו, עלוב בר עלובה, כמה תעניות נתענית אמך עד שלא נולדת, והזקן הזה השתטה והולך לשחטך! אמר יצחק, אף על פי כן לא אעבור על דעת יוצרי ועל ציווי אבי. חזר ואמר לאביו, אבי ראה מה אומר לי זה. אמר לו (אברהם), אל תשגיח עליו, שאינו בא אלא לעייף אותנו. "ביום השלישי", וכי מאחר שהדרך קרובה, למה נתעכב שלשת ימים מבאר שבע להר המוריה? אלא, כיון שראה שלא קבלו ממנו, הלך (השטן) ונעשה לפניו כנהר גדול. מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו. אמר לנעריו, בואו אחרי, ירדו אחרי. כיון שהגיעו עד חצי הנהר, הגיעו המים עד צוארם.

באותה שעה, תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו, רבונו של עולם, בחרתני והוריתני ונגלית לי ואמרת לי, אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יוודע שמי בעולם, והעלה יצחק בנך לפני לעולה ולא עכבתי, והריני עוסק בצוויך, ועכשיו באו מים עד נפש, אם אני או יצחק בני טובע, מי יקים מאמרך, על מי יתיחד שמך. מיד גער הקב"ה במעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה.

וּכְתַב בשל"ה הקדוש (סוף וירא דרך חיים אות מב), מהעקידה ילמד האדם מוסר, וימסור נפשו על קדושת ה' יתברך, ומכל שכן שימסור אבר מאבריו, או שבירת איזה תאוה, כגון לעמוד בהשכמה לתורה ולתפילה, או לשבור שאר תענוגים, וכן שיחה בטילה וכיוצא בזה, יבטל רצונו מפני רצון המקום.

עוֹד יחשוב האדם אם באה לידו איזו עבירה או איזו מצוה, אולי השם יתברך מנסה אותו עתה אם יעבור או יקיים, כדרך שניסה את אברהם אבינו. ובודאי אילו ידע האדם שהקב"ה מנסה אותו עתה, היה נזהר מאוד. על כן יחשוב האדם תמיד בבוא איזה ענין לידו, כי כן היא מידתו של הקב"ה, שולח איזה ענין לאדם כדי לנסותו ואשרי אדם שה' אלהיו תמיד במחשבתו.

"אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

סודות שהיו בעת העקידה

כשאברהם אבינו לקח את יצחק בנו לעקידה נאמר, "וישכם אברהם בבוקר" בזריזות ובחשק גדול. "ויחבוש את חמורו" - את החומריות שלו, והלך להר המוריה למקום המקדש למקום שיהיה קודש קודשים המכוון כנגד קודש הקדשים העליון. ולבש אברהם כולו בגדי לבן ונדמה לכהן גדול ביום הכיפורים, ולקח את יצחק ועקד אותו כשה, ידיו ורגליו לאחר והעלה אותו על גבי המזבח. באותה שעה פרחו נשמתו של יצחק והתחלפה נשמתו בנשמה אחרת. כי היתה לו נשמה מן הנקבה ובאה לו עתה נשמה מבחי' הזכר כנודע בדברי רבנו האר"י ז"ל (הליקוטים, וירא סי' י"ח דף י"ב ע"ב).

ואז נאמר, ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים (כב, יא), מה הכוונה מן השמים, וכי מהיכן יקרא לו. אלא שמובא בספרים הקדושים שהקב"ה בכבודו ובעצמו דיבר אליו מקודש הקדשים, מקום שאף אחד לא יכול להכנס לשם ואפילו לא מלאך, ולכן נגלה לו בתחלה המלאך מהשמים, כיון שלא היה יכול לירד לדבר עמו מקודש הקדשים. ואמר אברהם למלאך, אינני שומע לך, כי הקב"ה דבר אתי ואמר לי להעלות את יצחק לעולה ואם כן מי אתה שתאמר לי כדברים הללו. ואז דיבר אליו הקב"ה בעצמו מקודש הקדשים, "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", אמר אברהם לקב"ה, אהבתי אליך גדולה ותזוכה אותי להקריב את בני לפניך לקרבן,

ועוד שהרי בני עתידים לעשות עגל, ובזכות העקידה אתה עתיד לכפר עליהם על עוון העגל, תן לי להקריבו כדי שיכופר להם. אמר לו הקב"ה אל תדאג, כבר העלית אותו וזה לבד נחשב לך כאילו הקרבת אותו לעולה, כי יצחק צריך להשאיר בחיים כדי שייבא את יעקב ושממנו יצאו י"ב שבטים.

ואז אמר לו "והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו" כי נשמת יצחק מבחי' הנוקבא נכנסה באיל (הרב חיד"א בדבש לפי מערכת ש' אות יט), ולכן כאשר תקריב אותו נחשב לך כאילו ממש הקרבת את יצחק, והשטן בא ואחז את האיל בקרניו, כי ידע שאברהם אבינו יקריב אותו על גבי המזבח תחת בנו, ולכן נאחז בקרניו בחוזק גדול. וגם יודע השטן שהקב"ה יקח את הקרן של האיל השמאלית ויתקע בה על הר סיני, ויאסוף את כל נשמות ישראל שיבואו לקבל את התורה, ובקרן הימנית עתיד הקב"ה לתקוע לעתיד לבוא, ובזה יקבץ את כל הנשמות שנמצאות בתוך הקליפות עמוק עמוק, אלו שאין להם כל מושג של יהדות ואת זה לא רוצה השטן. ואין זה כמו שופר של ראש השנה שלנו שהוא שופר קטן, אשר מקבץ רק את הנשמות שרוצות יהדות ורוצות להתקרב, אבל לא את הרחוקים לגמרי. אבל לעתיד יקבץ את כל הנשמות הרחוקות מאוד שאין להם שום מושג ביהדות, ולכן השטן נאחז "בקרניו". אבל אברהם אבינו התגבר עליו ולקח את האיל ועקד אותו על גבי המזבח, ושחט אותו תחת יצחק לכבוד השם יתברך, ואמר "אלהים יראה לו השה לעולה בני", אמר אברהם, בבקשה ממך רבנו של עולם, עכשיו שאני פושט את צוארו של הכבש, יחשב לפניך כאילו נעשה זה ביצחק, ועל כל אבר ואבר של הכבש אמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיחשב במקום יצחק, ובזכות זה יתכפר לעם ישראל על עוון העגל. וזהו שנאמר "איל אחר נאחז בסבך". אומר רבנו שמשון מאוסטרופליא (הובא בס' פתגמין קדישין דף כ"ב), אחר אותיות ב"סבך", באות אותיות עגל, שאחרי האות ס' באה האות ע', אחר אות ב' באה אות ג', ואחר אות כ' באה אות ל', הרי "עגל". וזה שרמזו שיכפר על עוון העגל.

ובילקוט מעם לועז (ריש חיי שרה) מביא שהשטן כשראה שאיננו מצליח, הלך לשרה. וכאשר בא השטן אצל שרה אמר לה, ראיתי את בעלך שהלך לשחוט את בנו, ושאלתי ממנו מה אתה עושה, אמר לי אני מקריב קרבן לה'. אמרתי לו, וכי מקריבין בן אדם לקרבן, ולא שמע בקולי. כששמעה שרה את דברי השטן לא האמינה לו, אבל חששה שמא יש אמת בדבריו. מה עשתה, הלכה לאחימן ששי ותלמי הענקים, ואמרה להם, אתם גבוהים מכל הברואים, הביטו למרחוק וראו אם יש שם זקן ושני נערי עמו. אמרו לה, אנחנו רואים זקן אחד שעוקד בחרו וסכין בידו. כששמעה שרה כך, פרחת נשמתה ממנה ומתה.

ובפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב) כתוב, שלאחר העקידה בא השטן לשרה ואמר לה, שרה, לא שמעת מה נעשה בעולם, אמרה לו לאו. אמר לה לקח אישך הזקן את הנער יצחק והקריבו לעולה, והנער בוכה ומילל שלא יכול להנצל. מיד התחילה בוכה ומיללת. בכתה שלש בכיות כנגד שלש תקיעות, שלש יללות כנגד שלש יבבות ופרחה נשמתה ומתה. בא אברהם ומצאה שמתה, שנאמר ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, מהיכן בא, מהר המוריה.

"וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

ה' צדיק יבחן

לכאורה הרי לבו של הצדיק גלוי וידוע לפני בורא עולם האם יעמוד בניסיון או לאו, ואם כן מהי מטרת הנסיון? אלא מטרת הנסיון היא להוציא את אהבת ה' הטמונה בלב הצדיק מן הכח אל הפועל, ואז גם יהיה לו שכר המעשה ולא שכר על המחשבה לבד.

וכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש השישי ד"ה וזהו דעתי) שלא מביאים כל צדיק לידי נסיון, אלא רק צדיק שיכול לעמוד בניסיון, כמו שכתוב, ה' צדיק יבחן (תהלים יא, ה), וכמו שאמרו במדרש (בראשית רבא פרשה ל"ב סי' ג') היוצר הזה אינו בודק בקנקנים רעועים שאינו מספיק להקיש עליהם עד שהוא משברן.

והתועלת השניה בניסיון היא לטובת הכלל, שיראו עד היכן מגעת אהבת השם יתברך בלב אוהביו ויקחו מהם מוסר.

"וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

למה לא נזכר שליצחק היה נסיון

הקשה רבנו יהודה מועלם זצ"ל, מדוע כתוב רק שה' ניסה את אברהם, ולא כתוב גם שניסה את יצחק, שהרי הוא היה צריך להעקד ולמסור את נפשו ואדרבה עיקר הנסיון הוא שלו. אלא ביאר בזה הרב כהונה על פי הפסוק, צר לי עליך אחי יהונתן (שמואל ב, א, כו) שדוד אומר על יהונתן כשנסתלק, שצר לו עליו. וקשה וכי לדוד היה צר וליהונתן עוד בהיותו חי לא היה צר כשידע שהולך להסתלק ולהפרד מדוד? אלא מפני שאצל יהונתן הצער והכאב הוא לשעה אחת בלבד, בזמן שיודע שהוא הולך להסתלק. אבל אצל דוד, הכאב הוא אינו רק עכשיו בשעת הסילוק, אלא כל הזמן יהיה לו את הצער על שחסר ממנו את יהונתן.

מעשה בשני חברים שהיו מאוד קשורים בנפשם, האחד הלך למדינה אחרת ונתפס שם באשמת ריגול ודנו אותו לתליה. הוא רצה שיתנו לו לצאת לקצת זמן, כדי שילך קודם לסדר

את עסקיו, והביא את חבריו שישב בינתיים בבית הסוהר במקומו ויהיה משכון עליו, והתנו עמו שאם לא יחזור תוך ל' יום, הם יתלו את חבריו. אכן לסוף ל' יום הוא חזר, אבל אז התעורר ויכוח ביניהם, שכל אחד רצה שיתלו אותו ולא את חבריו בטענה שאומנם קשה עליו המיתה והפרידה מן העולם, אך שבעתיים יקשה עליו להשאר חי ולזכור כל הזמן את מיתת חבריו.

ולכן, אמנם גם ליצחק היה נסיון גדול, אבל הנסיון של אברהם היה גדול יותר, שהן אמת שליצחק היה קושי ונסיון גדול בשעת העקדה בלבד, אבל אברהם יזכור במשך כל חייו את הצער הזה שהפסיד את הבן היחיד שלו שאהב אותו כל כך. ורואים שאברהם עמד בנסיון כל כך בשלמות, שמסר את כל רצונותיו ורגשותיו לרצון הבורא יתברך עד שנאמר בהם "וילכו שניהם יחדיו" (להלן כב, ו) ופרש"י מהו "יחדיו", אלא שאברהם שהיה יודע שהוא הולך לשחוט את בנו, היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר, "יחדיו" היו בהרגשה.

"וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

אברהם רצה מאוד להקריב את שני בניו מרוב צדקותו ואהבתו לבורא יתברך

נסיון גדול התנסה אברהם אבינו ע"ה, אחרי מאה שנה כשסוף סוף נולד לו בן, שהוא ההמשך שלו, הדור הבא שלו, והקב"ה אומר לו לך תעקוד את יצחק, "קח נא את בנך". ובמדרש (בראשית רבה פרשה נ"ה, ס"ז, הובא ברש"י) שאל אברהם למי מבני הכוונה, ששני בנים יש לי. אמר לו ה' "את יחידך". אמר לו, זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. אמר לו, "אשר אהבת". אמר לו, שניהם אני אוהב. אמר לו, "את יצחק". ולמה לא גילה לו ה' מתחילה למי כוונתו שיעלהו לעולה? כדי שלא לערבבו (לבלבל אותו ולהבהילו) פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור.

והקשה הגאון ר' יצחק מוואלווין בספרו פה קדוש (וירא כב, ב) מדוע באמת קיבל אברהם אבינו שכר על כל דיבור ודיבור, וכי משום שלא ידע איזה בן צריך הוא להקריב עולה, מגיע לו שכר על דבריו.

אלא אברהם רצה מאוד להקריב את שני בניו מרוב צדקותו ואהבתו לבורא יתברך, ולכן כשהקדוש ברוך הוא אמר "קח נא את בנך את יחידך", חשב אברהם, אולי הכוונה על שניהם, משום שכל אחד יחיד לאמו, אמר לו ה' יתברך, "אשר אהבת". אמר, שניהם אני אוהב, שהרי למרות ששנא אברהם את מעשיו של ישמעאל, את גופו ודאי אהב. עד שאמר לו ה' בפירוש "את יצחק". ולכן בדין הוא שיקבל שכר על כל דיבור, כי כל שאלותיו לכבוד ה' יתברך היו, להקריב את שניהם לעולה.

כיצד הגיע ישמעאל לביתו של אברהם בדיוק בזמן העקידה

עדיין צריך להבין הלא אברהם אבינו ע"ה גירש את הגר עם ישמעאל בנה, אם כן כיצד יעלה על הדעת שה' יצוה את אברהם להקריב את ישמעאל, הלא כבר אינו תחת חסותו של אברהם.

ברם לפי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמעוני וירא צ"ה) יתבאר הענין. מעשה שהיה כך היה, כששלח אברהם את הגר, קשר במתניה צעיף עם איזה שמות הקודש שיהיה לסימן שהיא הגר, בכדי לדעת מה עם ישמעאל בנו, לדעת את הדרך אשר ילכו בה (כנראה היה צעיף זה כעין "מכשיר לוייני"). לאחר ג' שנים הלך אברהם לראות מה עם ישמעאל בנו, ונשבע לשרה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם. הגיע לשם בחצי היום ומצא את אשתו של ישמעאל. אמר לה, היכן הוא ישמעאל? אמרה לו, הלך הוא ואמו להביא פירות ותמרים מן המדבר. אמר לה. תני לי מעט לחם ומים, כי עייפה נפשי מדרך המדבר. אמרה לו, אין לי לא לחם ולא מים. אמר לה, כשיבא ישמעאל, תגידי לו שבא לכאן זקן, ומבקש שיחליף את מפתן ביתו, שאינה טובה ולא ראויה לו, והלך אברהם לדרכו. והנה כששב ישמעאל, אמרה לו אשתו כדברים הללו, הבין ישמעאל את הרמז וגירש את אשתו. לאחר מכן לקחה לו אמו אשה מבית אביה ופטימה שמה.

לאחר ג' שנים הלך אברהם שוב לבית ישמעאל ומצא את אשתו החדשה. שאלה, היכן הוא? אמרה שהוא לא בבית. כשביקש ממנה לשתות ולאכול, מיד הגישה לו אוכל ומים. עמד אברהם והתפלל על בנו, ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב. כשבא ישמעאל, סיפרה לו אשתו את כל מה שנעשה, ואז הבין ישמעאל, עד כמה רחמי אביו עליו ועשה תשובה, והלך לבקר בבית אביו. באותו זמן שהיה ישמעאל אצל אברהם אבינו, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם "קח נא את בנך את יחידך" ולכן הסתפק אברהם שמא הכוונה היא על ישמעאל, שהוא גם בנו וגם עשה תשובה ובמחיצתו.

משל נפלא כיצד נוכל לעמוד בנסיון

והדרך שבה נוכל לדרוך בדרכו של אברהם אבינו, ולעמוד בפני הנסיון היא, שלא לתת ליצר הרע שום דריסת רגל אצלנו. משל למה הדבר דומה, לעני שכיתת רגליו על אם הדרך, והנה הגיעה מרכבה הדורה אשר מנהיג אותה אחד העשירים, כראותו את העני, נכמרו רחמיו על העני וקרא לו לעלות והושיבו בתוככי העגלה מבפנים ואילו העשיר המשיך להנהיג את הסוסים מבחוץ. כעבור זמן פנה העני ואמר שמן הראוי שהוא ינהיג את המרכבה ואילו העשיר

ישב בנחת. נעתר העשיר לבקשתו והחליפו מקומותיהם. אחר כמה רגעים אמר העני לבעל המרכבה, הנה אבקשך בכל לשון של בקשת רחמים, הואל נא להשאיל לי את מעילך היקר ואת המגפיים אשר לרגלך, הן אתה יושב בתוכי העגלה, במקום שאין הצינה שולטת, ואילו אנכי יושב בחוץ במקום צינה וכפור. נענה לו העשיר בטוב ליבו והעניקם לו, וכך ישב העני בבגדים ההדורים והנהיג את הכרכרה המפוארת ואילו העשיר ישב בתוכה בבגדים מטולאים. לאחר כברת דרך הגיעו אל אכסניא. והנה לפתע ציווה העני על העשיר שירד מן העגלה, ויביא לו את כליו וחפציו ונהג בו מנהג אדון בעבדו. העשיר לא יכל לשאת רוב חוצפתו וצווח עליו וכי "שפחה תירש גבירתה"... וכי אתה תורה לי כדת מה לעשות, הרי אנכי "על העגלה"... לעומתו, זעק העני, לא כן, אנכי הוא הבעלים ואתה מנסה לעשקני. בלית ברירה באו השנים לדין תורה בפני המרא דאתרא והחל לברר מי נהג בעגלה... כי ה"מוחזק" ידו על העליונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שהיה העשיר במקום הרחוק מביתו ולא יכל להביא עדים לסייעו, נסתתמו טענות העשיר ויצא נקי מנכסיו. כך נמי "דרכו" של היצר הרע, וכאשר הגמרא בסוכה (דף נב:) אומרת, בתחילה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש, כי לבסוף קובעים "מי הבעלים" לפי ההנהגה, בידי מי נמצאת הנשמה. ועל כן אין עצה אלא לעמוד כחומה בצורה בפני היצר הרע, ולא לתת לו אפילו מדרך כף רגל.

"וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

סוד העשרה

בזכות עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, מתכפרים בעשרה ימים שבתשרי עד יום הכיפורים, וכן בזכות עשרת הדברות (תנא דבי אליהו זוטא פרשה כ"ב), ועשר מכות הכה ה' במצרים, ועשרה נסים נעשו בבית המקדש, ושכינה שרויה בעשרה, ונגאלו ישראל בחודש העשירי, הוא חודש טבת. והכהנים רוחצים בעשרה כיוורות, והעשירי יהיה קודש.

"אֶת-בְּנֵךְ אֶת-יִחִידְךָ" (כב, ב)

אברהם אבינו מוכן למסור נפשו להי"ת

אפילו אם היה מבקש המקום מאברהם אבינו את גלגל עינו, היה נותן לו, ולא גלגל עינו בלבד, אלא אף את נפשו, היה נותן לו. כנאמר, "קח נא את בנך את יחידך", והלא בידוע שהוא בנו יחידו, ולשם מה הכפילות? אלא הכוונה "יחידך" לנפש הנקראת יחידה, כנאמר, הצילה מחרב "נפשי" מיד כלב "יחידתי" (תהלים כב, כא) שהנפש נקראת "יחידתי".

"וַיֵּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת-חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו" (כב, ג)

בבחרות - יתגבר על יצרו

תורתנו הקדושה כבר העידה על אברהם אבינו, שזכה למלא את כל ימיו בתורה ובמעשים טובים חסד ויראת ה', כמו שכתוב, ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד, א), וקשה, הן אם הוא זקן, בודאי שהוא בא בימים? אלא לומר לך שהביא לפני בוראו כל הימים שניתנו לו, הביא אותם מלאים בתורה ומצוות ומעשים טובים, "בא" עם "ימיו", ולא השאיר רגע שהיה בטל בו מעבודת הבורא.

מכאן נלמד בנאמר כאן "וישכם אברהם בבוקר", כבר בבוקר חייו, בטרם התבגר והזקין, קם אברהם על רגליו וחגר חרבו על ירכו, "ויחבוש את חמורו" כלומר כבש את ה"חומריות" ואת המותרות שבו, "ויקח את שני נערי עמו", לקח את שנות ה"נעורים" שלו, גם כן לעבודת השם יתברך, ובעודו צעיר, התגבר על כל התאוות והמותרות והבלי העולם וכל כוחו ומרצו היה רק על הרוחניות ולא גשמיות.

וזהו שנאמר, מפני שיבה תקום (ויקרא יט, לב) כלומר, "מפני", היינו עוד קודם ה"שיבה", קודם שתזקין, כשכוחך עדיין במתניך ויש לך כח לילך בתאוות העולם הזה, "תקום" ותעשה רצון אבינו שבשמים.

וזהו שאמר התנא במשנה ברכות (פ"א מ"ג) בערב כל אדם יטו ויקראו ובבוקר יעמדו. פירשו המפרשים על דרך רמז, "בערב" בערוב הימים של האדם, בזקנותו, כאשר הוא תשוש ואין לו כח לילך בתאוות לבו, אז "כל אדם יטו" אז בדרך כלל כבר מטים לדרך הטובה וקוראים לאבינו שבשמים ומתקרבים אליו ולומדים ומסגלים תורה ומצוות. ואומנם גם זה טוב, אבל העיקר הוא ש"בבוקר יעמדו", בעת שמאיר לו אור ה"בוקר" וכוחותיו אתו ועדיין הוא צעיר, יתאמץ ל"עמוד" על רגליו ולכבוש תאוותיו. ואלו דברי בית שמאי. אמנם בית הלל אומרים (שם במשנה) "כל אדם קורא כדרכו", לרמז, מתי שבא לו אור מלמעלה זה הטוב. אבל העיקר הוא כמו שכתבנו שבצעירותו של האדם יגבר על יצרו.

"וַיַּחְבֹּשׁ אֶת-חֲמורוֹ" (כב, ג)

מי היה החמור הזה

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א) כתוב, הוא החמור בן האתון שנברא בין השמשות, הוא החמור שירכב עליו משה, ועוד לעתיד יהיה משמש חמור זה ל"עני ורוכב על חמור" שהוא מלך המשיח.

"ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו" (כב, ד)

שמירת העינים

התורה הקדושה מלמדת אותנו מוסר גדול, כמה צריך האדם להשפיל את עיניו בעת הילוכו, ולא יסתכל כי אם בתוך ארבע אמותיו שלא יכשל באיזה מראה אסור. שאמרו רבותינו ז"ל (שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ב' סימן ט"ו ד"ה כללא דמילתא), שאברהם אבינו לא היה מגביה עיניו, והראה שנאמר "ביום השלישי", רק אחרי שלשה ימים שהלך אברהם "וישא אברהם את עיניו", רק אז הרים את עיניו. ועוד ראייה חזקה, שלפני שבא למצרים אמר לשרה, הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (בראשית יב, יא), ואמרו רז"ל (מדרש תנחומא ה') שעד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם. וכן פרש"י הקדוש (שם). וכן מצינו בדוד המלך ע"ה שאמר, ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני (תהלים קלא, א), תמיד היו עיניו למטה מיראת ה', כמו שכתוב בסבא דמשפטים (ח"ב דף ק"א ע"ב), איך היה דוד משפיל עצמו ולא חושב עצמו כלל, אפילו שהיה מלך. ואם כן קל וחומר שאנחנו צריכים להשפיל את עינינו ולבנו ולהכנע לפני השם יתברך ולעשות רצונו.

ובעניין הזהירות לשמור על עיניו, הרי לך לשון נורא של הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זי"ע (רוח אבות פ"ב ד"ה או יאמר הסתכל), ובאדם גם כן כלל השם יתברך הכוחות כולם, ויש בכוחו למשול על צבא השמים. וגם כי העולמות נפעלים על ידי מעשיו (של האדם), הן לטוב והן לעקל ולעקלקלות, וכמאמר שלמה המלך ע"ה, ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו... "בני אל ילוזו מעיניך" (משלי ג יט-כא). שלמה המלך כמבקש, בני, ידידי, חוס נא וחמול על המלאכה היקרה הזאת, והזהר לרגל המלאכה לבל תקלקלה, ולבל תעקמנה. וזהו שאמר, "בני אל ילוזו", שלא תהא נלוז ומליז כל העולמות. ואמר "מעניך", רצונו לומר, על ידי עניך, כי אף על ידי ראייה אחת, מתקן או מקלקל כמה עולמות, כמאמר רבותינו ז"ל (ברכות סד). אל תקרי בניך אלא בוניך, רצונו לומר בוני עולמות ולהיפך.

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי בְנִי" (כב, ז)

תפס אברהם מידת הדין והלך לשחוט את בנו

שלושה פירושים נפלאים נאמרו על פסוק זה על ידי הגאון רבי יעקב קאפיל מרגלית מק"ק ולאדמירא בקונ' קול יעקב (דף ה' ע"ב תס"ח), כי לכאורה קשה להבין מדברי הפסוק מה אמר יצחק לאביו, כי הפסוק אומר "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי וגו'", ולא

מפרש מה הכוונה בכך. עוד יש להבין את כפל הלשון ומה התשובה שהשיב לו אביו באמרו "הנני בני".

פירוש ראשון הוא מביא בשם "חכם אחד מירושלים":

ידוע שמידתו של אברהם אבינו היא חסד, כמו שאמר הכתוב, תתן אמת ליעקב חסד לאברהם (מיכה ז, כ), ואילו מידתו של יצחק היא דין. ואילו עתה בשעת העקידה, תפס אברהם במידת הדין והלך לשחוט את בנו, ואילו יצחק פשט את צווארו על גבי המזבח ותפס במידתו של אברהם שהיא חסד ורחמים גמורים. נמצא שהתהפכה מידתו של יצחק למידתו של אברהם שהוא חסד, ומידתו של אברהם למידתו של יצחק שהוא דין.

על כך אמר הפסוק, "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי", דהיינו יצחק פונה אל אברהם ואומר לו "ויאמר אבי" עכשיו אני אבי, שהרי תפסתי המידה שלך, ואילו אתה בני, שתפסת המידה שלי. ועל כך אברהם השיב לו "הנני בני", כלומר, אכן, כך הוא הדבר, אני "בני".

אברהם ויצחק מתווכחים ביניהם הצדקות שלך גדולה משלי

פירוש נוסף, יצחק אמר לאברהם, "אבי", כלומר, כל כך אתה צדיק, מה גדלו מעשיך שאתה עושה רצון בוראך בתום לבבך. אבל אברהם התווכח עמו ואמר לו, לא כן, אלא "הנני בני" שצדקתך גדולה משלי, שאתה פשטת את צווארך על גבי המזבח. וכך היו מתווכחים ביניהם.

הסתכלות בקלסתר הפנים שלי ושלך

ולבסוף הוא מביא פירוש שלישי, על פי מה שהביא רש"י (על פי הגמרא) בתחילת פרשת תולדות "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כה, יט), שלכאורה קשה, הרי התורה מבקשת להודיענו את תולדותיו של יצחק, ולמה לו לפסוק לומר "אברהם הוליד את יצחק"? וישב רש"י (שם), "לפי שהיו ליציני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה. מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והיו הכל אומרים אברהם הוליד את יצחק".

ועל כך אמר עתה יצחק לאברהם, "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר, אבי", בלשון תמיהה, וכי יש בעולם אב שרוצה לשחוט את בנו. אמת, עושה אתה רצון קונך ואני גם כן מוכן לעשות רצון קוני, כי יודע אני שאתה אבי ואתה יודע שאני בנך ממש, אבל הלא ליציני הדור

יאמרו מעתה, ראו צדקנו שמאבימלך נתעברה שרה, שהרי אם היה בנו של אברהם, לא היה שוחט אותו, ואם כן יצא חילול השם חס ושלום.

והשיב לו אברהם, "ויאמר הנני בני", כלומר, תראה בקלסתר פנים שלי ובקלסתר פניך שהם שווים, "הנני בני" אני דומה לבני, ומעתה שוב לא יוכלו ליצני הדור לומר שאינך בני.

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשָּׂה לְעֹלָה" (כב, ז)

באמת אתה הקרבן, ומה שאני משתמש בך כי עדיין לא הקדשתי אותך, ורק שם אני אקדיש אותך ע"ג המזבח

מקשים למה יצחק שואל את זה רק עכשיו כשהם בדרך, ולא קודם כשיצאו מהבית ולקחו אש ועצים, ולמה אז לא שאל איה השה, רק עכשיו כשעזב אברהם את נעריו והם הלכו לבד שואל "ואיה השה לעולה". אלא אומרים שיצחק הרגיש שהוא השה לעולה ולכן שתק ולא שאל כי ידע שהוא העולה. אבל אחר כך כשעזב את שני נעריו ואת העצים שם על גבי יצחק, אז חשב יצחק, כנראה שלא הוא מיועד להיות הקרבן, שאם הוא הקרבן, איך אביו משתמש בקרבן הלא זה אסור, שהנהגה מההקדש חייב קרבן מעילה (ויקרא ה, טו), ולכן רק עכשיו שאל "הנה האש והעצים ואיה השה לעולה".

ענה לו אברהם, "אלהים יראה לו השה לעולה בני", שבאמת אתה הקרבן, ומה שאני משתמש בך, כי עדיין לא הקדשתי אותך, ורק שם אני אקדיש אותך על גבי המזבח, וכעת עדיין אתה חול ואני יכול לשים עליך את העצים.

למה יצחק אבינו שאל את אביו על האש והעצים ולא שאל על המאכלת

מדוע יצחק אבינו שאל את אביו איה האש והעצים, ואילו על המאכלת לא שאל היכן היא? תירץ הגאון רבי ירוחם ליב דיסקין זצ"ל בספרו מהרי"ל דיסקין על התורה (וירא כב, ז) על פי הפתחי תשובה שבשלחן ערוך יורה דעה (סימן ל"ו ס"ק ט"ז) שם מבואר שהשוחט כמה בהמות, אין לבהמה או לעוף לראות את שחיתת העופות האחרים, משום צער בעלי חיים. וגם משום חשש צימוק הריאה, דהיינו חוששים שהבהמה כשתראה את שחיתת חברתה, כה תבהל, עד שתצטמק ריאתה ותהיה טריפה. כיון שכן, אברהם אבינו הטמין את סכין השחיטה, כדי שלא יגרום צימוק הריאה ליצחק, ולכן יצחק שהבין כל זאת, לא שאל איה המאכלת.

"וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְּנֵי וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" (כב, ח)

אברהם רמז ליצחק בנו שע"י מסירת נפשו לה' יעשה לבוש להקב"ה

כתוב בשיר השירים (ו, ב), דודי ירד לגנו לערגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים, וכתב האריז"ל בשער הפסוקים (שיר השירים סימן ו'), שר"ת של פסוק זה "לבוש", לרמוז, כי כאשר הקב"ה יורד בעולם הזה ללקוט נפשות הצדיקים בעת פטירתם, הם נעשים בסוד לבוש, בסוד ויתעבר ה' בי למענכם (דברים ג, מ). עכ"ל.

ובספר שערי קדושה למהר"ח ויטאל ז"ל (ח"ג שער ב') כתב, וזה לשונו, והנה אור הנשמות לבוש לאור העשר ספירות, וזהו סוד (שיר השירים ו, ב) דודי ירד לגנו, שהוא סוד העולם הזה, לרעות בגנים וללקוט שושנים, נוטריקון "לבוש", כי לוקט נשמות הצדיקים המריחין כשושנים על ידי מעשיהם בעולם הזה. ולוקטם להתלבש אורו בהם.

על פי דברי האר"י ז"ל הנ"ל יש לומר אף כאן, שאברהם אבינו רמז ליצחק בנו, שעל ידי מסירת נפשו לה' יעשה לבוש להקב"ה, כנאמר "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְּנֵי וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", ראשי תיבות לבוש.

לפי הנ"ל מבוארת הגמרא במסכת ברכות (י). נסתכל דוד ביום המיתה ואמר שירה, שנאמר ברכי נפשי את ה', ה' אלקי גדלת מאד, הוד והדר לבשת (תהלים קד, א). עד כאן. הנה לפנינו שהגמ' למדה שביום המיתה מתקיים "הוד והדר לבשת". ודבר זה צריך ביאור.

ונראה, שעל פי דברי האריז"ל דלעיל שהקב"ה לוקט את נשמות הצדיקים ועושה מהם את לבושו, מבואר מאד מאמר הגמרא. שהכוונה היא, שביום המיתה לוקח הקב"ה את נשמתו של הצדיק ומתלבש בה. ועל זה נסתכל דוד ביום המיתה ואמר את השירה, "הוד והדר לבשת". (נפלאות מתורתך, ארונובסקי, אות ל' ערך לבוש).

"וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ" (כב, ט)

מה אמר יצחק לאביו בעת העקידה

בילקוט שמעוני (וירא כ"ב ק"א) אמר יצחק לאביו, אבא, קשור שתי ידי ושתי רגלי, שלא אבעוט בך ונמצאתי מחלל מצות כבוד הורים, שהנפש חצופה היא, שלא תראה המאכלת ואפסל מן הקרבן.

ועוד שם בילקוט שמעוני, אמר לו יצחק, אבא אוסרני בידי וברגלי, בבקשה ממך שלא תעשה בי מום. "ויבואו אל המקום", שניהם מביאים את האבנים, שניהם מביאים את האש,

שניהם מביאים את העצים. אברהם דומה כמי שעשה בית חתנות לבנו ויצחק דומה שעשה חופה לעצמו. אמר ליה יצחק, אבא, מהר ועשה רצון יוצרך ושורפני יפה ואפר שלי הולך לאמי ותניחהו, וכל זמן שתראהו אמי תאמר, זהו בני ששחטו אביו. ועוד אמר לו, אבא מה תעשו לזקנותכם, אמר לו בני, יודעים אנו שמיתתנו קרובה, ומי שנחמנו עד עכשיו הוא ינחמנו עד יום מותנו.

"וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ" (כב, ט)

אברהם עקד מלמטה וה' עקד שרי האומות מלמעלה

ילקוט שמעוני (נחום, רמז תקס"א) כל מה שהיה אברהם אבינו עוקד את יצחק מלמטה, היה הקב"ה כופת שריהם של עובדי אלילים מלמעלה.

"וַיֵּשׁ אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ" (כב, ט)

היו דמעות נופלות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות

ילקוט שמעוני (וירא רמז ק"א) עיני אברהם בעיני יצחק ועיני יצחק בשמי שמים, והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם, עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות. אמר לו בני הואיל והתחלת למסור רביעית דמך, יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתיו. באותה שעה פער פיו בבכיה וגעה געיה גדולה והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (תהלים קכא, א), באותה שעה "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון" (ישעיה לג, ז), עמדו מלאכי השרת שורות שורות ברקיע ואומרים זה לזה, ראו יחיד שוחט ויחיד נשחט, אמרו מי יאמר לפניך על הים זה אלי ואנוהו? שבועת כה יהיה זרעך, מה תעשה לה? מיד "אל תשלח ידך אל הנער".

"מִמַּעַל לָעֵצִים" (כב, ט)

עשה אברהם את המזבח מכון כנגד כסא הכבוד

במדרש (אגדת בובר ריש פרק ל"א) אמר רבי חנינא מהו ממעל? שעשה את המזבח מכון כנגד כסא הכבוד, שנאמר שרפים עומדים ממעל לו (ישעיה ו, ב) למעלה מן המזבח.

"וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת-יְדֵי וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחַט אֶת-בְּנוֹ" (כב, י)

כה ביאר הרה"ק הישועות משה מוויזניץ זי"ע, את דבר הכתוב, ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, כי מאכלת נקראת כל דבר המאכיל ומביא פרנסה לאדם כדי מחייתו (עיין רש"י לעיל

פסוק ו). ובא לרמוז על הלוקחים בידם את ה"כלים" למיניהם, הם כלי הפרנסה, בתירוצו, "לצורך פרנסה", בכדי להאכיל את בני ביתו. על זה נאמר לקח את "המאכלת" ובהם "לשחוט את בנו" חס ושלום, כי כידוע כל אלו הכלים מסוכנים לו ולזרעו אחריו.

"וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת" (כב, י)

ויקח את' המאכלת נוטריקון חתך

דרשו חז"ל (בבראשית רבה פרשה נ"ו) שבזכות אותה "מאכלת" אוכלים ישראל לדורי דורות. ולכן בכל יום בתפילה אנחנו מבקשים, כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו, כן יכבשו רחמיו את כעסך וכו'.

והרב "בכור יעקב" (הובא בספר אור החמה, חורי, סוף וירא) כתב שנוטריקון ויקח את המאכלת, עולה בגי' קטנה חתך והוא אחד משמות הפרנסה.

וראשי תיבות שם זה, תשרי חשון כסלו, שעתה היד פתוחה לקבל שבים בתשובה עד חנוכה כמו שכתוב בספרי חסידות (כגון אמרי אמת חנוכה תרפ"ה ליל ה').

"וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת" (כב, י)

נוהרים בתקופת תשרי בגלל המאכלת

בספר קושיות (אות רלה) לאחד מן הראשונים ז"ל באשכנז, כתב דבר נפלא, שבשעה שהלך אברהם אבינו לשחוט את בנו, ופשט את המאכלת על צוארו של יצחק, טיפטה הסכין דם, ונהפכו כל המים שבעולם לדם. ועל כן אנו נוהרים בתקופת תשרי, ואוסרים לשתות מים בזמן נפילת התקופה.

"וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת" (כב, י)

המאכלת של עקידת יצחק היתה עשויה עץ

בחידיושי חתם סופר על מסכת חולין (דף טו ע"א, ד"ה א"נ) כתב חידוש נפלא, שהמאכלת של עקידת יצחק לא היתה של מתכת, אלא של עץ קרומית של קנה. ובזה מדוקדק מה שאמר יצחק (פסוק ז) "הנה האש והעצים ואיה השה לעולה", ולא אמר, הנה הסכין, או הנה המאכלת, מפני שהמאכלת היתה של עץ, ובמה שאמר הנה האש "והעצים" נכללה בזה גם המאכלת, שגם היא היתה עשויה עץ.

"אל-תשלח ידך אל-הנער" (כב, יב)

מתפתח וגדל בכל יום ובכ"ז מסר עצמו לקב"ה בלב שלם

קשה, הרי יצחק כבר היה בגיל 37, ואיך הפסוק קורא אותו "נער"? אלא הנביא אומר "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא, א) והסביר ר' ישראל סלנטר (הובא באמרי אליהו, מויאל, עמ' 62), הקב"ה אוהב את ישראל שהם בבחינת נער שגדל ומתפתח משעה לשעה ומיום ליום, לעומת זאת המבוגר אינו מתפתח אלא עומד, והלוואי שיעמוד ולא ירד. וזהו שנאמר, אל תשלח ידך אל "הנער", שהוא מתפתח וגדל בכל יום, וחביב ורצוי הוא לפני הבורא, ובכל זאת מסר עצמו לקב"ה בלב שלם.

"נֶאֱחַז בְּסֶבֶךְ בְּקִרְנָיו" (כב, יג)

יום כיפור היה ומכיון שהיה האייל מסובך הוא אינו מחוסר צידה

מדוע הפסוק מודיענו שהאיל נאחז בסבך, ומה מוסיף לנו בידיעה זו? מפרש המהרי"ל דיסקין (בספר מהרי"ל דיסקין, וירא עה"פ וישא אברהם), יום כיפור היה אותו יום, ויש איסור לצוד ביום כיפור ואם כן כיצד צד אברהם את האייל, לצורך כך מגלה לנו התורה שהיה האיל מסובך, ומכיון שהיה האייל מסובך הוא אינו מחוסר צידה (ביצה כ"ד רע"א), ואין בו איסור צידה ולכן לקחו.

"נֶאֱחַז בְּסֶבֶךְ בְּקִרְנָיו" (כב, יג)

זכות השופר

פסיקתא רבתי (סוף פיסקא מ') אמר לו לאברהם, ראה בניך העומדים אחריך כשהיו מסובכים ונאחזין בעבירות, מה יהיו עושין בקרבנות יהיו תוקעין בהם לפני, ואני אזכור להם עקידת יצחק ואזכה אותם בדין. ומה עסקו של שופר, מכניס בזו ומוציא בזו, כך בניך אפילו יהיו להם כמה קטיגורין, אני אכניס אותם בזה ויוצאין בזה. ולכן עשה משה שופר לישראל סניגוריא להם, תקעו בשופר בראש השנה כדי שייזכר לכם הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק ותזכו בדין.

"וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה" (כב, יד)

יראה, חיבר א' עם ה' נהיה "ירו"

אמרו רז"ל (בראשית רבה פרשה נ"ו, סי' י') הטעם שנקראת ירושלים בשם ירושלים, כי מצינו שמלכי צדק קרא לירושלים שלם, שנא' "ומלכי צדק מלך שלם" (בראשית יד, יח), ואילו

אברהם אבינו קראו "יֵרָאָה", כנאמר כאן, ואם היתה ירושלים נקראת שלם, כמו שקראה מלכי צדק, דברי אברהם לא היו מתקיימים, ואילו היתה נקראת בשם יֵרָאָה, דברי מלכי צדק לא היו מתקיימים. מה עשה השם יתברך, לקח את השם שאמר אברהם "יֵרָאָה", ואת האותיות האחרונות א' וה' חיברם שיחדיו עולים בגימטריא ו', וצירף עמהם את תחלת המילה "יר", נהיה "ירו". ויחד עם תיבת "שלם" של מלכי צדק, נהיה "ירושלם".

ובכל התנ"ך כולו אין ירושלים עם יו"ד, אלא בכל מקום ירושלם כתובה, ללא יו"ד על שם השלימות שהיתה בירושלים בגשמיות ורוחניות.

"וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יֵרָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יֵרָאָה"
(כב, יד)

כת"ר חכמ"ה בינ"ה מתגלים ביום שנעקד יצחק

כתב בספר ילקוט ראובני (סוף וירא ד"ה ויקרא אברהם) בשם ספר שערי צדק, דע, שביום שעקד אברהם את יצחק, בקש אברהם שיפתחו שערי בינה, שערי חירות, שערי גאולה, שערי כפרה להיות כפרה לכל חטאתם, והקדוש ברוך הוא הודה לו, לתת מתנה זו לבניו ולפתוח להם שערי תשובה ואותו היום הוא כפרה לזרעו של אברהם, הנקרא מדת אהבה. לפיכך הספירות הרחוקות שהם כת"ר חכמ"ה בינ"ה, מתגלים ביום שנעקד יצחק מראש השנה עד יום הכיפורים, והשערים נפתחים בזכות אברהם.

"וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יֵרָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יֵרָאָה"
(כב, יד)

כשם שכבשתי יצרי מלהשיבך כן תכבוש רחמך

בתוספות השלם (על פסוק זה, אות ה) הביאו מדרש אגדה, אמר אברהם גם אני נשבעתי שלא ארד מן המזבח עד שאומר כל מה שאני צריך, אמר לו הקדוש ברוך הוא אמור. אמר לו אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, והיום והעלהו לי, כשם שכבשתי את יצרי מלהשיבך, כן תכבוש רחמך כשיחטאו בניו של יצחק ותזכור עקדתו.

"וַיֵּשֶׁב אֲבִרְהָם אֶל-נְעֶרָיו" (כב, יט)

יצחק היכן הלך, שלחו בלילה מפני עין הרע

נאמר כאן שאברהם שב אל נעריו, ומיד עולה השאלה, יצחק היכן הלך? משיב על כך המדרש (רבה פרשה נ"ו סי' י"ט) שאברהם שלחו בלילה מפני עין הרע, שכן חנניה מישאל ועזריה

משעה שיצאו מתוך כבשן האש לא נתפרש להיכן נעלמו, ויש אומרים שמתו בעין הרע. (ולכן אברהם הבריו, כדי שלא ישלוט גם בו עין הרע וימות חס ושלום.) ומשום רבי שמעון בן יהוצדק אמרו ששינו מקומן והלכו ללמד תורה לפני יהושע הכהן הגדול.

"וְאֵת-מַעֲכָה" (כב, כד)

מעלת הוידוי אחר התפילה

אומרים בשם הבעל שם טוב (הובא בפסקי תשובות סימן קל"א עמ' ע"ה), וכן בשם הבן איש חי שיש רמז בפסוק זה, שוידוי אחר התפילה מעלתו מגעת עד כסא הכבוד. וזה הרמז, **"וְאֵת מַעֲכָה" ר"ת, וידוי אחר תפילה מגעת עד כסא הכבוד.**

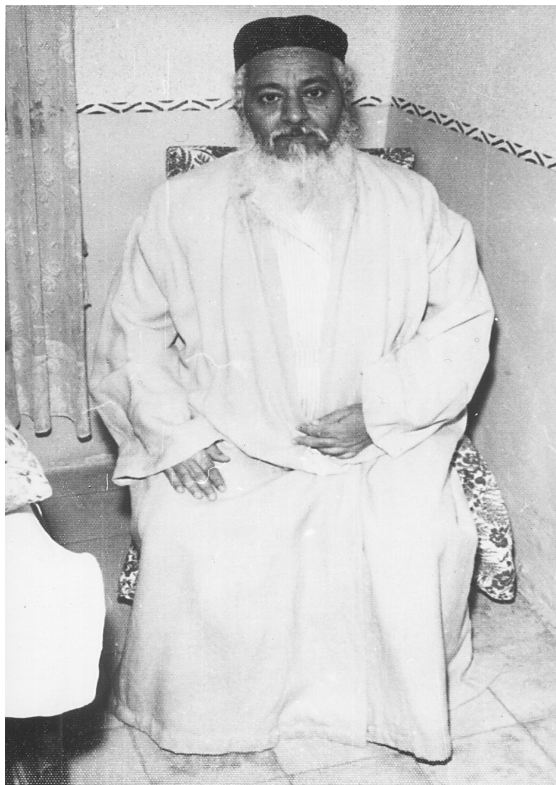
הילולת רבינו מרדכי שרעבי

תולדותיו ונפלאותיו של מו"ר עט"ר המקובל האלקי, המלוב"ן, ראש עדת המכונים, עמוד
צלותהון ישראל

רבינו מרדכי שרעבי זצוק"ל

יום פקודתו כ' חשון

מייסד וראש ישיבתינו ישיבת המקובלים נהר שלום תכב"ץ

לידת רבנו הקדוש זיע"א

בשנת התער"ב זרח השמש בעיר שרעב אשר בתימן, עם לידת רבנו לאביו ר' יהודה, ונקרא שמו מרדכי. כאן החלה מסכת חייו המופלאה של רבינו, הרצופה בעבודת ה' ובעסק התורה, אשר האירו פני תבל בחכמתו ובתורתו.

אביו של רבנו נפטר עוד טרם לידתו. ושנתיים לאחר מכן בהיותו תינוק רך בשנים, נפטרה עליו גם אימו, בשביעי של פסח. רבנו ואחותו נתגדלו בבית סבם, ושם שאבו יראת שמים מיוחדת, קדושה וחסידות.

ללמוד וללמד

בקטנותו, ינק רבנו תורה וקדושה, מסבו הקדוש ר' יפת אברהם תעזי זצוק"ל, ובנוסף לזה זיכוהו מן השמים ליצוק מים על ידיו של המקובל האלקי חסידא קדישא ופרישא ר' חיים סינאוני זצוק"ל, ולמד מפיו תורה במשך שנתיים ימים, ובכך עלה ונתעלה, ויהי לאילנא רברבא.

בהיותו צעיר לימים, והוא בן שמונה שנים בלבד, מינו חכמי תימן את רבנו לרבן המכונה 'מארי', והיה מרביץ תורה בעדרים, כל חכמי עירו הכירוהו כי ידיו רב לו בתורה ונתיבותיה.

רבנו לימד 'תלמוד בבלי' בתלמוד תורה בתימן, ותלמידיו מנו כמאה תלמידים, להם העביר רבנו את הלימוד במתק שפתיים, בתבונה ובטוב טעם, והתלמידים שתו בצמא את דבריו. בזקנותו התבטא על כך רבנו באומרו, כי תלמידיו היו גדולים ממנו בשנים, והיו כבני שש עשרה או שבע עשרה, ועל אף שהיה צעיר מהם, באו בהמוניהם לשמוע תורה מפיו.

באחד השיעורים סיפר רבינו, שבדרשת הבר מצוה שלו, דרש בפני רבני עירו, והשמיע בעל פה, את כל שבעים סוגי הטרפויות שיש בבהמה, עם הסבר רהוט על כל דבר ודבר, ואמר הלכה הלכה מהרמב"ם, מתובל בש"ס ופוסקים, כמו כן נבחן על כל הלכות טרפות וקיבל תעודה מגאוני תימן.

כשמלאו לרבנו חמש עשרה שנים, עמד למבחן פומבי בפני כל חכמי שרעב, על כל ארבעה טורים ומשנה תורה, ונסמך לרבנות ע"י החכמים.

כל התורה בעל פה

ידיעותיו המיוחדות בתורה היו פרי עמלו, כמו ששח לתלמידיו, שהיה מכין את הלימוד קודם שהולך ללמוד אצל רבו, ששים פעמים, ואחר השיעור היה חוזר עוד ששים פעמים,

נמצא שכל לימוד היה משנן כמאה ועשרים פעמים, ובכך נחקקו לו דברי התורה בעצמותיו, כמו שמעידים תלמידיו כי רבנו ידע את כל ארבעה טורים עם הבית יוסף ושו"ע ונושאי כליו הכל בעל פה. וכשהיו לומדים בישיבת המקובלים, את דברי הטור והב"י, רבנו היה ללא ספר פתוח לפניו, וכשהקורא היה טועה, מיד היה רבנו מעמידו על טעותו.

נישואיו

בהגיע רבנו לפרק הנושא אשה, נשא לאשה את הרבנית לאה ע"ה, שידוך זה הוצע לרבנו כשהיה בדרכו מהעיר עדן לעיר שרעב, מטרת נסיעתו היתה כדי לישא אשה מבנות שרעב, אך בהגיעו לכפר 'אצ'ויה', הוצע לו שידוך מאחת המשפחות המיוחסות בכפר, את מרת לאה - ביתו של הרב המקובל ר' זכריה בן סעדיה מודחי צוק"ל. רבנו נתרצה מיד לשידוך, וזמן קצר אחר שהוצע השידוך נשאה רבינו.

הרבנית היתה אז בת תשע שנים בלבד, גם הרבנית היתה יתומה מאמה אשר נפטרה בעת לידתה, ונקרא שמה בישראל לאה כשם אמה שהיתה קרויה ג"כ בשם זה. כך נבנה הבית המיוחד שלאורו התחממו רבבות מעם ישראל, וממנו הופץ אור התורה לאלפים ולרבבות...

עליית רבנו לארץ ישראל

תשוקתו של רבנו ואהבתו לארץ ישראל היתה רבה עד מאוד, כל ימיו המתין בתפילה שיזכהו האל לעלות ולחנן את עפרה של ארץ הקודש. ובסיעתא דשמיא נתמלא רצונו, ומיד אחר נישואיו, בשנת התרצ"ב, עלה רבנו הקדוש עם הרבנית ע"ה לארץ הקודש.

השלטון בארץ תימן גזר איסור מוחלט על היהודים לצאת את גבול ארצו, ובכדי שלא ירגישו בהם תושבי העיר, הוכרחו לעזוב את ביתם ורכושם בתימן, ואף אורות דלוקים השאירו בביתם. הרב והרבנית יצאו בשיירה לארץ ישראל יחד עם ר' שמואל חדר ז"ל ומשפחתו שהיה מידידי רבינו.

בהגיעם ארצה ירד רבנו מהספינה בהתרגשות רבה ונשק את אדמתה של ארץ הקודש שכל כך ייחל לחונן את עפרה וזכה לשכון בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה.

נטיעות בקרקע העליונה

בהגיעם לנמל יפו הועברו העולים לעיר 'רחובות', שם הוכרחו לעבוד בפרדסים, כתמורה לקבלת מחיתתם, גם לבית רבנו הגיעו האחראים, והודיעוהו כי למחר יהיה עליו ליטוע לפחות עשרה נטיעות.

רבינו המשיך כהרגלו לעסוק בתורה בהתמדה ובחשק רב, ולא שת ליבו להתעסק בנטיעות ומילי דעלמא, לעת ערב הגיע הממונה לביתו של רבינו, ושאלו נחרצות על סיבת השתמטותו מעבודת הנטיעות אשר מוטלת על כלל התושבים.

חייך רבנו ואמר: 'אני נטעתי עשרה נטיעות בקרקע העליונה'. כוונת רבנו היתה שע"י התעמקותו בתורת הסוד, ייחד הספירות העליונות עשרה במספר, ונטע שם נטיעות יקרות.

הממונה שלא הבין למה התכוון רבינו, חשבו למשוגע, ועל אתר פטר את רבנו מן העבודה, כך יכל רבנו להמשיך גם בימים קצרים אלו בהם שהה בעיר רחובות, לעסוק בתורה כדרכו בקודש.

אחר ימים אחדים, רבנו גמר אומר בליבו לעלות לירושלים עיה"ק ביודעו שמקום מושבו הוא בירושלים, וכן עשה, הטעין יחד עם רעייתו את חפציהם על הרכבת, ובאו לירושלים.

בהגיעו לירושלים עיר הקודש התנודד רבנו כמה פעמים, עד אשר הגיע לחצר הקדושה, חצר ישיבתו, ברח' שילה אשר בשכונת מחנה יהודה, ושם קבע את מקום מושבו.

בישיבת בית אל

תשוקתו ותאותו של רבנו היתה, לזכות להסתופף בקרבתם של גדולי המקובלים בישיבת בית אל בעיר העתיקה, אשר הם מעתיקי השמועה מדור לדור עד רבנו הרש"ש זיע"א.

רבנו הרגיש כי מן השמים סייעוהו, שזכה לשכון בירושלים, ומידי יום אחר תפילת שחרית היה מכתת רגליו אל בית המדרש ק"ק חסידים 'בית אל', שם למד מפי הגאון המקובל רבן של חסידים ר' שלום הראיה זצוק"ל.

מלבד זאת, הצטרף רבנו לישיבת רחובות הנהר שעמד החסיד המקובל חכם שאול דוויק הכהן זצוק"ל המכונה 'השד"ה', ויצק מים על ידיו. לאחר פטירת השד"ה בשנת תרצ"ג, למד רבנו עם המקובלים בבית הכנסת מגן דוד, אשר כיהן בה בנו של השד"ה ר' אליהו דוויק, עד שנת ת"ש - עת פרוץ מלחמת העולם השניה. כמו כן למד בישיבת אמת ליעקב, שם שמע את שיעוריו של הצדיק המקובל ר' יעקב לופס זצוק"ל.

פתיחת ישיבת נהר שלום

בשנת התש"ח כאשר נחרבה ישיבת בית אל בעיר העתיקה חשש רבנו זיע"א שיתבטל מנין המכוונים שמתפללים את כל שלשת התפילות בכוונות, ומיד טרח לפתוח מנין של

מקובלים, שרובם היו ממקובלי בית אל, שהמשיכו את השושלת המפוארה של תורת הקבלה, והתפילות בכוונות.

כך לפני למעלה משבעים שנה הקים רבנו את ישיבתו ישיבת המקובלים 'נהר שלום', יחד עם עמיתו המקובל ר' אברהם הכהן שהיה עוד מהמכוונים בישיבת בית אל בעיר העתיקה, והיה מכתת רגליו ממקום למקום, כדי להחזיק את הישיבה הגדולה 'נהר שלום'.

את שם הישיבה קרא מו"ר על שמו של המקובל האלקי רבנו שר שלום שרעבי זיע"א אשר נודע בגודל קדושתו והשגותיו בסודות התורה. לא בכדי בחר מו"ר ראש הישיבה זצ"ל, לקרוא את הישיבה על שמו של רבנו הרש"ש ז"ל, אלא מפני שמשאת נפשו ושאיפתו היתה, להעמיד תלמידים שידעו להתפלל בסידור כוונות הרש"ש זיע"א, בדרך המסורה דור אחר דור מיישיבת בית אל, וכל כולה של הישיבה אינה אלא המשך ישיבת בית אל.

כבר בחצות הלילה היו משכימים קום מורינו הרב זצ"ל עם תלמידיו ועוסקים בתורת הסוד, עד זמן התפילה, ובהגיע זמן התפילה הכינו עצמם בדחילו ורחימו, ועמדו להתפלל מתוך כובד ראש עם הנץ החמה, מתוך סידור התפילה שסידר הרש"ש הקדוש זלה"ה. לאחר התפילה היה לומד רבנו זצ"ל עם תלמידיו, טור עם בית יוסף והרמב"ם מידי יום ביומו.

ואכן לאחר טירחה ויגע רב, זכה מו"ר ראש הישיבה זצוק"ל להעמיד תלמידים הרבה בלימוד חכמת הקבלה בכלל, ובכוונות הרש"ש בפרט, ואפשר דאלמלא מו"ר זצ"ל היה משתכח לימוד זה והתפילות בכוונות.

שיעוריו הקדושים

יזמו של רבנו היה עמוס לעייפה בשיעורים קדושים, מלפני תפילת שחרית עם תלמידיו המקובלים, ולאחמ"כ שיעורים רבים בכל מקצועות התורה, אליהם היו מתאספים מכל הסוגים ומכל הגוונים, לשמוע דברותיו הטהורות, ושיעוריו המחכימים.

רבנו זירז תמיד את הבעלי בתים שיתמידו בקביעת עיתים לתורה. ובפרט הבהיר באזניהם שלא יפסידו אפי' יום אחד מהקביעות, כי אם תעזובי יום - יומיים אעזבך. והיה רגיל לומר שאף מי שנאנס ולא יכל להגיע לתחילת השיעור, יתאמץ לבוא באמצע השיעור, ואפי' לסוף השיעור יבוא. ואף אם יגיע כשיאמרו הקהל "ר' חנניא בן עקשיא" גם זה לטובה הוא, כי השקידה וההתמדה ערכה גדול מאוד מאוד.

שיטת הלימוד של רבינו

רבינו, זכה להעמיד דור חדש של מקובלים ומכוונים, והיה מעודד רבות את הציבור לעסוק בתורת הנסתר. לרבנו היתה שיטת לימוד ודרכים מיוחדות שבדרך זו הרבה חיילים לתורת הסוד.

לדוגמא, רבנו לא הקפיד להמתין עד שהלומדים אצלו ימלאו תחילה כריסם בש"ס ופוסקים, ורק אח"כ ילמדו את תורת הנסתר. אלא בחכמתו ובתבונתו סידר רבנו את הלימודים בבית מדרשו, שיהיו בלולים מתורת הנגלה והנסתר גם יחד.

תלמידי רבנו זצוק"ל

ענפים רבים הדומים לשרשם העמיד רבנו בכח הנהגתו הרמתה, בית המדרש נהר שלום הינו כאבן השואבת, לכל סוגי הגוונים בעם, מבעלי בתים עד גדולי המקובלים.

דברותיו הטהורות של רבנו זיע"א, היו נשמעים בשיעוריו הנפלאים המגוונים במשך כל שעות היום, בהלכה במוסר, באגדה ובקבלה כאחד, הכל בנועם שיח ובמתקנות אשר היתה מקהילה קהילות רבות שהיו מתקבצים לישיבת נהר שלום לשמוע את נועם דברותיו של רבינו.

בפרק זה נתמקד על גדולי הדור המקובלים שחיו בדור הקודם זצוק"ל, אשר הסתופפו בשקיקה לשמוע את מילות הקודש היוצאים מפה קדוש של רבינו, שאבו וקבלו ממנו את יסודות ושרשי הקבלה כפי שקבלם ממקור הקודש ישיבת בית אל, שם למד כאמור לעיל מגדולי עמודי הקבלה, אשר קבלו מדור לדור איש מפי איש עד רבנו הרש"ש זיע"א.

שיעוריו של רבנו בתורת הקבלה היו בבהירות ובבקיאות נפלאה, בהסבר קולח, בהבהרת דברי רבנו האר"י ורבנו הרש"ש, ובסידור הכוונות. לא בכדי, רבים מעמודי הקבלה בימינו הם פרי עטו של רבנו זיע"א אשר מכוחו קמו ועמדו, והיו לאילני רב רבי.

זכות לימוד והפצת הקבלה

באחד משיעורי המוסר, מתוך הספר הקדוש ראשית חכמה, סיפר רבנו שראה בחלומו את הגביר המרומם, הצדיק המקובל, ר' ניסים נחום זצוק"ל, ובידו מטה. שאלו רבינו: מה המטה הזה אשר בידך? והשיב לו: כי זה מטהו של מלך המשיח, ובשעת הגאולה ניתנה לו הזכות ליתן המטה הזה בידו.

שאלו רבינו: ומפני מה זכית לכך? ויען ויאמר לו: מפני שזכה ע"י פעולותיו בחייו לקרב את זמן הגאולה הרבה מאד ע"י שהרבה בלימוד הקבלה, וסייע בתמיכה גדולה לכל מי שיכנס ללמוד קבלה אצל זקן המקובלים בדור שעבר, הגאון המקובל ר' שאול דוויק הכהן צוק"ל, ואף הקים את ישיבתו "רחובות הנהר", שהיתה מתנוססת לתפארת בשכונת הבוכרים וחכמים רבים נהרו אליה, ומלבד זאת היה דואג לתת ללומדים תמיכה חודשית ביד רחבה, ובזכותו יצאו מיישיבה זו רבנים גדולים בפשט ובקבלה שהם היו מקובלי הדור שעבר.

ואמר על זה מו"ר עט"ר המקובל האלקי ר' בניהו שמואלי שליט"א, מפני מה זכה רבנו זיע"א שהראו לו כן בחלומו, כי כמעשה ר' ניסים כן מעשהו, שע"י הקמתו את ישיבת נהר שלום, ע"מ להמשיך את שושלת הקבלה והתפילות ככוונות, וכן ע"י שהרביץ תורה בעדרים שנים רבות, והעמיד דור של מכוונים, בודאי שעל ידו נתקרבה הגאולה עוד ועוד...

בשם כל ישראל

את נוסח לשם יחוד קבה"ו וכו' הנאמר קודם כל תפילה ומצוה, נהג רבנו לומר בשקט, אך כשהגיע למילים "בשם כל ישראל", הגביה קולו במקצת להדגיש אהבת ישראל ולכלול תפילתו בכללות עם ישראל. כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל בשער הכוונות "קודם כל תפילה צריך אדם לקבל עליו מצות 'ואהבת לרעך כמוך', עי"ז תהיה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי".

אביהן של ישראל

גדולה היתה אהבתו של רבנו לכל יהודי, "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא", וגם אם אותו יהודי שקע ביון מצולה של פשעים וחטאים, הושיט לו הצדיק יד מקרבת, לעבור לנתיב הנכון ולצעוד בדרך המלך.

כשמן תורק שריחו הטוב הולך לפניו, כך היה שמו של רבנו שהתפרסם בכל קצות תבל. אנשים רבים נהרו לביתו הקטן שברחוב שילה, והמתינו בלב כוסף ורוגש לרגע המיוחל, בו יורשו להכנס לקודש פנימה ויפרקו את המועקה שבבלבם לפני רבנו- צדיק הדור, היושב ומקבל באהבה רחמיאית כל יהודי בכל מדרגה רוחנית שיהיה, ומנסה בכל כוחותיו לעזור לו ולחלצו מכל צרה וצוקה, וכאשר יצאו הבאים מלפניו, ראו הכל בעליל כי הוקל להם מסבלותם.

לקבלת הקהל הקדיש רבנו שעות מספר בכל יום בבוקר. היה נוטל את הצרות של כל יחיד ויחיד, הדמעות החמות שנגררו על שולחנו הטהור, זעקת האומללים וזעקת הדלים - כל אלו חדרו עמוק ללבו החנון, אשר שפע אהבה וחמלה לכל בר ישראל, ואז היה נושא תפילה חרישית לאביו שבשמים "ראה בעוני עמך בית ישראל". והיה לוקח את כסף הפדיון ומחלקם לעשרה חכמים שישבו וילמדו, והוא היה מיחד יחודים לתיוקן הנפש, אשר יחודים אלו היו פועלים ישועות בקרב הארץ.

אהבת ישראל שיקדה כאש בלבו של רבינו, הביאה אותו למצוא את הצד החיובי שבכל בן אדם ולדבר עליו דבורי זכות.

פעם נכנסו לביתו שני פעוטות שהוריהם נמנו על המחנה החילוני, הפעוטות השתובכו כה וכה מסביב לכסאו של רבינו, אשר פנה אליהם בחיבה ואמר "אתה ילד טוב!" "את ילדה טובה!" - נענה אחד מהיושבים בחדר ואמר לצדיק - "הלואי שאמם היתה צנועה" - השיבו רבנו מניה וביה - "גם האמא טובה!"

גם בחושך מצא רבנו נקודת אור... ועליו נאמר "הדן את חברו לכף זכות דנין גם אותו לזכות מן השמים".

הרבנית לאה שרעבי

לצידו של רבנו זצ"ל היתה עומדת הרבנית לאה שרעבי זצ"ל לעזור לו בכל העניינים ובנוסף לזה היתה מרבית צדקה וחסד והיתה אוספת, כסף לעניים ומחלקת להם סלי אוכל ומזון ובגדים, כמו כן היתה משמשת כבלנית מקוה ודואגת לטהרת הבית, וכן מדריכה ומלמדת הנשים דרך ה' צניעות וקדושה. הרבנית לאה שרעבי זצ"ל רצתה שיהיה לה ולבעלה ילדים והלכה אצל החזן איש זצ"ל לבקש על ילדים ואמר לה שכל ביאתה לעולם רק לעזור לבעלה, ותולדותיהם של צדיקים תורה ומעשים טובים.

כמו"כ הרבנית היתה משתתפת בשמחות של בני הישיבה תלמידי הרב זצ"ל, ודואגת לכל צרכיהם, ובפרט לאלו שלא היה להם משפחה.

הרבנית היתה עוזרת לבעלה הרב שיוכל לעסוק בתורה ללא הפרעה, והיתה עובדת בתקופות שונות בכמה עבודות כדי להביא אוכל ומזון להרב זצ"ל ובעיקר בתחילה בהיותם צעירים.

מסופר על הרבנית זצ"ל שהיתה מבשלת לשמחות ומקבלת ע"ז כסף למחייתה פ"א בישלה לשמחת ברית שהיתה בשכונת שערי חסד לבן שנולד לרבי שריה דבילצקי זצוק"ל, והנה בעודה מבשלת היתה בוכה ונכנסה אשתו של רבי שריה דבילצקי תליט"א לשאול אותה מדוע בוכה ואמרה שיש לי בעל ת"ח גדול שהוא מקובל גדול ולא מכירים אותו ואת חכמתו וסיפרה את זה לבעלה רבי שריה דבילצקי שליט"א, ומיד הלך בעלה לרבנו הרמ"ש זצ"ל והתברר לו שרבנו מקובל גדול, וישב אצלו שנתיים ימים בשנים תש"ז-תש"ח ולמד אצלו כל הספר עץ החיים וכן כוונות הרש"ש זיע"א, ואח"כ עבר הגאון הנז' לעיר בני ברק ולא יכל להמשיך ללמוד עם רבנו הרמ"ש זצ"ל, אך מידי פעם היה עולה לירושלים ומדבר עמו בלימוד וכן היה שולח מכתבים לרבי עובדיה הדאיה זצ"ל בתורת הסוד וכך נהיה לאחד מגדולי המקובלים הנמצאים איתנו היום.

רבן של כלל ישראל

רבנו זיע"א היה מקפיד מאוד להצניע את תוקף גדולתו וקדושתו, והיה מונע את הפרסום בכל כוחו, רק מעטים אשר זכו להשתתף בשיעורים ידעו את גודל קדושתו, הנהגותיו המופלאות, ושהיה מלומד בניסים ונפלאות.

בשנת תשכ"ח נחלה רבנו מהתקף לב חמור, ואושפז בבית החולים שערי צדק הישן. לאחר מכן סיפר רבינו, כי בזמן שהותו בבית החולים, גילו לו מן השמים שגמר את התיקון שלו בעולם. ואם הוא רוצה להמשיך לחיות, עליו לזכות את הרבים ע"י שיקבל קהל לרפואה ברכה וישועה. ורבנו זיע"א הסכים לזה, ואחר זמן מה יצא מכלל סכנה, ושב לאיתנו.

מאז נתפרסם רבנו בפי כל, ונעשה רבן של כלל ישראל, עשרות אנשים היו משחרים לפתחו בכל יום, רבנו זיע"א שליבו היה רחמן ורך, היה משתתף ובוכה בצערם של הבאים, ומברכם לישועה וברכה. ואם יש איזה חולי או צרה מיוחדת, היה עורך להם תיקון עוונות לרבנו הרש"ש, או פדיון נפש, והכסף שלקח מהם בעבור התיקון היה מחלקו לישיבה ולתלמידים, ורבים נושעו מתפילותיו. גם היה מדריך את כל האנשים על שמירת השבת וכשרות וטהרת המשפחה, ורבים השיב מעוון.

ובשביעית יצא לחפשי...

רבנו זיע"א קידש עצמו בעשותו 'תשובת הקנה', דהיינו שהתענה במשך שש שנים רצופות, וזכה למדרגת 'ובשנה השביעית יצא לחפשי חינו' דהיינו חינוס מיצר הרע, שאין יצה"ר שולט עליו.

רבינו זיע"א בכח קדושתו וצדקתו, ובכח דביקותו בתורה הקדושה, היה רואה למרחקים עצומים, וידע עתידות באופן מוחלט. כמאמר חכמינו, איזהו חכם הרואה את הנולד. והיועץ בו כשואל באורים ותומים, כל תשובה חקוקה בסלע, מדויקת להפליא. רוח הקודש היתה מפעמת בקרבנו, וידע לומר נסתרות ותעלומות, אשר נסתרו מעיני בני אדם.

צופה למרחוק

מעשיות סיפורי מופת ונפלאות שנעשו ע"י רבינו זיע"א, ישנם לאין ספור, יכלה הזמן והמה לא יכלו. ואף שעברו כשלושים שנה מפטירתו של רבינו זיע"א, ישנם רבים החיים עמנו שנושעו ע"י רבינו בישועות מיוחדות, בבחינת 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'. ועל תורת נפלאותיו בלבד יהיה ניתן לכתוב כמה כרכים עבי כרס.

מרגלא בפומיה דמו"ר עט"ר רבינו בניהו שמואלי שליט"א לומר בזה, הביטו וראו עד היכן כוחו של העוסק בתורה לשמה, בשקידה ובהתמדה עצומה, כפי שקיים מו"ר זיע"א. מעלה זו לא ניתנה לרבינו בחינם, אלא פרי עמלו הוא, נפש עמל עמלה לו, ובכוחות עצמו, טיפס ועלה למדרגות נעלות כאלו.

בחרנו עבורכם מעט מזעיר, מנפלאותיו וישועותיו של רבינו זיע"א, דוגמאות שבהם נוכל לחוש את כוחו ורוח קדשו, אשר היה ברור בעליל בחדותו ובבהירותו. ועד היכן יכול בר אנוש שחי בדורנו להתקדש ולעלות ולהגיע לדרגות נבואה, כפי שזכה רבינו.

מלחמת יום הכיפורים

אחד הזמנים בה התבטא באופן מופלא ראייתו הזכה של רבינו, היה בסיום מלחמת יום הכיפורים, כאשר היו הרבה נעדרים, שלא ידעו על מצבם.

חורי הילדים פנו בדמעות שלישי אל רבינו זיע"א, אשר עודד אותם. ולכל אחד ידע רבינו לומר בדיוק מה מצבו של בנו. ובכך ניחמם והשיב את נפשם.

לאשה אחת אמר רבינו שלא תדאג, כי בנה ישוב בעוד שבועיים ביום שלישי, בשעה אחת בצהרים הוא יפוק על הדלת. וכן היה ממש כדבריו. וכדומה לזה עשרות מקרים.

פעמים הודיע רבינו לשואלים כי בנם נמצא בשבי במקום פלוני, וישחררוהו בתאריך פלוני. גם כאשר ל"ע אותו חייל לא היה בין החיים, ידע זאת רבינו בביור, וכששאלוהו, ספק את כפיו ואמר כי אין מה לחכות. ואכן לאחר זמן מה מצאו את גופתו...

מעשה נוסף הדומה לזה, באשה אחת שבאה לבית רבנו ודמעתה על לחיה, כי בנה נסע לחו"ל ונעלם, וכל החיפושים אחריו עלו בתוהו. ענה רבנו ואמר לה: תבואי לכאן שבוע הבא ביום שני, ואגיד לך מה עם בנך... אדם אחד שהיה נוכח בשעת המעשה, התעניין מאוד מה יאמר לה רבנו בשבוע הבא, וגם הוא הגיע לראות איך יפול דבר.

כשבאה האשה ביום שני, אמר לה רבינו: מחר יבוא בנך לירושלים, ושגם היא תבוא אל רבנו למחרת. והנה למחרת בא אדם אחד לשכונת מחנה יהודה, ושאל היכן ביתו של הרב שרעבי, והראו לו. ובו בזמן אימו ג"כ היתה אצל הרב, ואז נפגשו שניהם בפתח ביתו של הרב, והיתה שמחה גדולה וקידוש ה'.

שידוכים וזיווגים

לא פעם ניגשו לרבנו בחורים שהגיעו לפרק 'האיש מקדש' ובאו לשאול את פיו הקדוש על הצעת השידוך. וידע רבנו לומר בבירור אם זיווגם יעלה יפה, ומה יהיה עימם, הייטב או לא ח"ו, ורבנו היה עונה לכל אחד בדקדוק לפי ענינו.

מעשה היה באחד שהתייעץ עם רבנו על שידוך שהוצע לו, ואמר לו רבנו שלא כדאי לו להתחתן עמה, אך הוא לא שת ליבו, כי חשב שהיא מתאימה עבורו. אחר זמן מה מחתונתו, היו לו קשיים גדולים עם אשתו עד שהוכרח לגרשה.

מעשה אחר באחד ששאל את רבנו עבור איזה בחורה, ואמר לו רבנו שאין זה השידוך שלו, אלא בעוד כך וכך ימים, יציעו לו בחורה בשם פלונית בת פלוני, והיא שייכת לו. וכן היה.

לא יכל לזוז

מעשה באחד מבני הישיבה שהלוח כסף לחברו. כעבור זמן כשהגיע שעת הפרעון, נגש אליו וביקש את כספו חזרה, אך הלה טוען כי כבר פרע את חובו. מיודענו נבהל, כי מעולם לא החזיר לו דבר. אך הלה בשלו כי כבר פרע לו את כל ההלוואה בשלמות.

בצר לו לקח את בעל חובו אל רבנו זיע"א. שאלו רבינו: הוא הלוח לך כך וכך כסף? אמר הלה: כן, אבל כבר השבתי לו את כל הסכום. נענה הרב ואמר לו: אם כן אתה יכול ללכת לביתך. אך הנח פלא, הוא רוצה ללכת אבל אינו יכול לזוז...

כשראה כן בכה בדמעות שליש והודה כי לא החזיר את הכסף, ועכשיו מיד הולך הוא להשיב את הכסף לבעליו. אמר לו הרב: עכשיו אתה יכול ללכת...

אלהא דר' מרדכי עננו

אחד מתלמידי רבנו שהיה רגיל ללכת לקסטל למסור שיעורי תורה ולזכות את הרבים. סיפר, שפעם אחת בחזרתם לירושלים עיה"ק בירידה מהקסטל, לפתע אמר להם הנהג שאין בלמים ברכב וכי רגעים ספורים נשארו להם...

אמר להם תלמיד רבנו זיע"א. תגידו כולם: אלהא דר' מרדכי שרעבי עננו. ומיד באמרם כן, ראו כולם את דיוקנו של רבנו עוצר את הרכב בשתי ידיו, וקידוש ה' עצום נעשה מזה.

כשהגיע התלמיד לביתו של הרב, ובא לספר לו על הנס שנעשה עימם, אמר לו רבינו: ידעתי בני ידעתי, ועמדותי עליכם בתפילה...

על מרן עט"ר חכם עובדיה זצוק"ל

ידוע כמה היה רבנו זיע"א מחבב ומכבד את כבוד מרן מו"ר ועט"ר הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, ובכל הזדמנויות ומאורע חשוב כשהיו נפגשים היה רבנו ממטיר עליו שבחים בהערצה גדולה.

בשנת תשכ"ט כאשר נתקבל מרן זצוק"ל, לרב ראשי וראש אבות בתי הדין לתל אביב יפו יע"א, ערך רבנו לכבודו מסיבה מפוארת, בשיבתו 'נהר שלום', בהשתתפות רבנים גדולי תורה, ובהשתתפות טובי הזמרים. וכשסיים רבנו ז"ל מדברות קדשו אמר לכמה מהנוכחים בזה"ל: רבנו עובדיה ילך לתל אביב, וידלה כל ניצוצות הקדושה, ובזמן קצר יחזור לעיה"ק ירושלים ויכהן פאר ראשון לציון ורב ראשי לארץ ישראל, וכאשר גזר רבנו כן היה.

תמיד היה רבנו זיע"א מכנהו: 'מורינו ורבינו', והיה אוהבו כנפשו. וכן כאשר ערכו מסיבה למע"כ הרבנית לאה ע"ה אשת חבר לרבנו זיע"א, בבית הכנסת אוהבי ציון, עבור השיעור שהיתה מוסרת כל שבת ושבת בבית הכנסת 'נהר שלום', הגיע מרן זצוק"ל למסיבה זו יחד עם רבנו זיע"א, וכאשר נשא רבנו מדברות קדשו פתח ואמר בזה הלשון: 'מורי ורבותי, ובראשם פאר הדור והדרו, הרב מורנו רבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל.

יביע אומר מקובל בשמים

בהזדמנויות אחרת אמר רבנו כי הספר 'יביע אומר' שחיבר מרן מקובל בשמים, ושכתוב בזה"ק עה"פ 'יום ליום יביע אומר', 'אומר' - ר"ת אור מים רקי"ע. והמשיך לשבח ולפאר את מרן זצוק"ל שספריו נתפשטו בכל תפוצות ישראל. וסיפר מרן עט"ר הראשון לציון זצוק"ל,

כי מדברי רבנו זיע"א, היה נראה שהוא בקי בכל ספרי יביע אומר בעל פה, וכל רז לא אניס ליה.

הגלגלים התפוצצו

הרבנית ע"ה סיפרה, שכאשר שרר עוצר בירושלים עיה"ק, והיה אסור לצאת מפתח הבית, רבנו זיע"א יצא לרחובת של עיר ביום שבת קודש. כשראו אנשי הצבא את רבינו, מיד עצרו אותו, וביקשוהו שיעלה על רכבם. רבנו סירב לעלות מחמת כבוד השבת, אך הם לא ויתרו, והרימו אותו בעל כרחו אל תוך הרכב.

וראה איזה פלא, כשבאו לנסוע, מיד התפוצצו כל גלגלי הרכב, החיילים הבינו מיד שבעבור רבנו קרה כל זאת, ושחררוהו.

תעשה תשובה ותתרפא

ישנו סיפור מעניין, על אשה אחת שקמה בבוקר ונבהלה לראות כי פניה נתעוותו. מיד באותו יום פנתה עם בעלה אל בית החולים, שם אמרו לה שתצטרך לעשות ניתוח.

בבית החולים היה דוקטור אחד שהכיר את רבנו זיע"א, ואמר להם למה לעשות את הניתוח, לכו אל הרב שרעבי, ואשר יאמר לכם תעשו.

הלכו לבית רבינו, כששמע זאת רבינו, אמר לה: עשית חטא פלוני, ולכן התעוותו פניך, תעשי תשובה ותתרפאי. על אתר קיבלה עליה תשובה שלמה, בעודם בבית רבינו, וראה פלא מיד שבו פניה לקדמותם.

אין חור בלב...

ילדה אחת שחלתה, ובדיקות שנערכו בבית החולים אמרו להוריה שיש לה ב"מ חור בלב, וצריכים להטיסה דחוף לחו"ל לערוך לה שם ניתוח מסובך.

בצר להם פנו אל רבנו זיע"א, אמר להם רבינו: אין חור בלב ולא צריכים שום ניתוח. הוריה התקשו לקבל את דברי רבינו, כי ראו בצילומים שיש חור בליבה. וכשחזרו לעירם אספו את הכסף הנדרש וטסו לחו"ל.

בבית החולים בחו"ל ערכו סידרת בדיקות, והרופאים התפלאו לראות שאין שום דבר... ההורים נדהמו לראות איך רבנו ידע הכל בבירור, והצטערו שלא שמעו לקולו.

תפקד בחודש הזה

מעשה באדם אחד שלא זכה לפרי בטן שנים רבות, וכל פעם שהיה בא לבית רבינו, היה רבנו מעודדו ואומר לו שיהיו לו בנים...

פעם אחת כשבא אל רבינו, אמר לו: החודש הזה תתעבר אשתך בבן. התפלא האיש מאוד, כי ידע שלפי הטבע לא שייך שתפקד בחודש הזה. וניסה לומר לרבנו כי החודש לא שייך. אך רבנו עומד על דבריו: כך אמרתי וכך יהיה. ובאמת לתדהמתו השתנה הכל, ובאותו חודש התעברה אשתו בבן זכר, בכח דיבורו של רבינו, כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

עוד מעשה בתלמיד חכם גדול שלא היו לו ילדים, עד כדי שרופא מומחה אחד התבטא בחריפות ואמר לו: אם יצמחו לך שערות בכף היד יהיו לך ילדים.

וכשבא אצל רבינו, הרגיעו ואמר לו כי יהיה לו ילדים וילדות. וכן היה כדברי רבינו, וכיום יש לו משפחה גדולה בליע"ה.

גמר את התיקון

חכם אחד שהיה צדיק ויר"ש, ומזכה את הרבים בשיעוריו, לילה אחד בעת החשיכה, כאשר חצה את הכביש, ל"ע נדרס למוות, והניח אשה בת כ"ח שנים עם עשרה ילדים קטנים. והיתה האלמנה שבורה מאד ובוכה, ודמעתה על לחייה, מאנה להנחם.

אחד מאנשי הישיבה שהכיר את האלמנה הפנה אותה אל רבנו זיע"א. כששמע רבנו את פרטי המקרה. אמר לה: דעי לך, שבעלך בגלגול שעבר היה ראש ישיבה, ובא לעוה"ז לתקן, וכיון שגמר התיקון שלו הלך למנוחות, ונכנס למחיצה שלו, לפיכך אין לך להצטער כלל. והוסיף רבנו ואמר: ודעי לך כי העובר שבמעייך, הוא בן זכר בריא ושלם. נדהמה האשה לשמוע את דברי רבינו, כי הרופאים יעצו לה לעשות הפלה, באמרם שנעשה אברים מאחר שמגודל צערה היתה מכה מכות חזקות על בטנה.

אמר לה רבנו זיע"א: אל תשמעי לרופאים, כי הם טועים בזה, העובר שלך קיים ושלם. קיבלה האשה ברכה גדולה מרבנו והיתה שמחה ומעודדת מדבריו הקדושים. וכן היה שלא נפל דבר ממה שאמר, וילדה בן זכר בריא ושלם.

אין מה לעשות...

אשה אחת שחלתה ונגש אחד התלמידים אל רבנו לשואלו מה לעשות. א"ל רבנו נעשה תיקון. בביהמ"ד קראו עבודה את ספר התהילים, ורבנו בביתו היה עורך כוונות נוראות לרפואתה.

לפתע שמעה הרבנית ע"ה שרבנו דופק על השלחן, ונאנח אנחה שוברת לב. נבהלה מאוד, כששאלה לפשר הדבר, סגר רבנו את ספר התיקונים, ואמר 'אין מה לעשות...'
לאחר זמן מה, בא התלמיד אל רבנו להודיעו שהאשה נפטרה. אמרה לו הרבנית, כבר רבנו ידע זאת, וכך הוה עובדא.

אשתך כבר מעוברת

אברך אחד שלא היו לו ילדים, הגיע לבית רבנו לקבל את ברכתו ועצתו.
כשנכנס אל רבינו, קודם שהספיק לפצות את פיו, אמר לו רבינו: אשתך כבר מעוברת בבן זכר, והיום הוא היום השלישים ליצירתו. ויהי לפלא.

תמתין עוד קצת

מעשה בחכם אחד, שאשתו רצתה לעבוד כדי לסייע בנטל הפרנסה, אך לא מצאה עבודה טובה.
פנה החכם אל רבינו. אמר לו רבינו: בעוד חודש יציעו לה עבודה טובה, ואם תמתין עוד חודשיים יציעו לה עבודה במקום יותר טוב עם רווחים גדולים.
וכן היה שכעבור חודש הציעו לה עבודה, וכמובן שסרבה, כפי שיעץ רבינו. ולאחר חודשיים קיבלה עבודה במקום טוב יותר בדיוק כמאמר רבינו.

הספר תורה פסול

מעשה היה שהביאו לפני רבנו יריעות של ספר תורה שיעיין בו, תוך כדי שרבנו מעיין, לפתע הצביע ואמר: כאן הסופר לא קידש את שם ה', וא"כ הספר פסול.

המשך שושלת הקודש

ישיבת המקובלים בתפארתה

רבנו זיע"א עוד בחייו מינה את תלמידו חביבו המקובל האלקי חסידא קדישא ופרישא, ראש הישיבה שליט"א, לעמוד ולכהן בראשות הישיבה, ולהיות שליח ציבור בתפילות הכוונות בישיבה הקדושה, שכידוע שהמנהג בישיבת המקובלים בית אל של הרש"ש זיע"א, שראש הישיבה המכונה 'הרב החסיד' הוא העובר לפני התיבה בתפילות הכוונות.

רצונו ומאוויו של רבנו זצוק"ל מתגשמים ומתקיימים, וישיבתו הקדושה אשר יסד ממשיכה בדרכיו ביתר שאת וביתר עז, בהגדלת שורות התלמידים, וחכמי הקבלה, ובהפצת תורת הזוה"ק והקבלה על פני תבל. וכן בקירוב רחוקים וזיכוי הרבים.

כידוע שגם כיום השיעורים בתורת הקבלה הנמסרים מידי יום בישיבתו של רבנו 'נהר שלום' ע"י גדולי חכמי המקובלים, הם שיעורים עמוקים ואבני יסוד להבנת חכמה מופלאה זו. לא פלא שבשיעורים אלו מתקבצים ובאים חכמים ורבנים ראשי ישיבות ויושבי על מדין מכל קצוות ירושלים עיה"ק.

שיעור הזוה"ק העולמי שנמסר ע"י מו"ר עט"ר שליט"א בכל יום ראשון בשבוע, משודר בכל נקודות הלווין של חברת 'דר וסוחרת' לכל העולם כולו. ובכך זוכים כלל עם ישראל לקבל את שפע הקדושה, והמוסרים חוצבי להבות של הזוהר הקדוש, אשר חיברו התנא האלקי רשב"י זיע"א.

מרכז היכלא דרשב"י להפצת הזוה"ק שהוקם ע"י מו"ר שליט"א מפין מידי שנה אלפי סטים של הזוה"ק במהדורות שונות, מפוארות בתכלית הפאר וההדר. כמו כן מפין המרכז, מאות אלפי חוברות של סדר פיטום הקטורת המחולקים חינם לכלל ישראל ועוד ועוד.

סידורי הכוונות אשר היו למשאת נפשו של מו"ר הרב שרעבי זיע"א, נערכו ונסדרו מחדש בתוספת ביאורים והערות, באותיות כתב אשורית מאיר עיניים, בלמעלה מארבעים כרכים!!!

התפילות בסידורי הכוונות נערכים בישיבה מידי יום תמידין כסדרן, ובסיעתא דשמיא מזמן אשר יסדם רבנו מרדכי שרעבי זיע"א ועד היום לא מחסרים תפילה בכוונות האריז"ל והרש"ש זיע"א, וכתב על כך הגאון רבי חיים פלאגי זיע"א, שכל התפילות של כל עם ישראל, עולים להיכל התפילות בשמים דרך תפילות המקובלים, המכוונים בכוונות האר"י הקדוש והרש"ש זלה"ה בירושלים עיה"ק.

לא פלא אם כך, שזהו היה כל שאיפתו וטירחתו של רבנו זיע"א, להעמיד דור של מקובלים אשר מכוונים בתפילותיהם בכוונות האריז"ל והרש"ש.

כמה נחת רוח ושמחה עצומה יש לכבוד מו"ר זיע"א בעולמות העליונים, בראותו את תלמידיו הגדולים ממשיכי דרכו, מעמידים עוד תלמידים רבים, אשר עומדים להתפלל מתוך סידורי הכוונות של האריז"ל והרש"ש.

נחת רוח כפולה ומכופלת, בראות רבינו, שכותלי הישיבה צרים מהכיל, את ריבוי חכמי המקובלים, המתקבצים ובאים בימים הנוראים ובימי חג הסוכות מכל קצוות ירושלים עיה"ק, להתפלל בישיבתו הקדושה, עד כדי כך, שהוצרכה הישיבה להקים סוכת ענק בחג הסוכות, המשתרעת על פני כל החצר הקדושה של ביתו של רבנו זיע"א, ועלותה הכוללת עולה על סך 150,000 ש"ח. וטרם נשמע כדבר הזה בעולם כולו, שבחבורה אחת ישנם קרוב למאה מכוונים בכוונות נענועי הלולב עפ"י האריז"ל והרש"ש אשר נערכים למעלה משעה תמימה.

זכותו וזכות קדושתו, תפילותיו ותורתו, יעמדו לנו ולכל ישראל, לישועה גדולה ולגאולה השלימה, ולהצלחות רבות בכל הענינים. אמן כי"ר.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על ברכת אלישע לשונמית, וקיום ההבטחה שנולד לה בן במועד שדיבר אליה. וזה מעין הפרשה שעוסקת במלאכים שבישרו לאברהם שיוולד לו בן. גם מסופר על קיום ההבטחה למועד שהמלאך הבטיח.

תוכן ההפטר

א. אשת עובדיה באה אל אלישע ובקשה ממנו שיעיל את בניה, בי בעלה המנוח לזה כסף ברבית מיהורם בן אחאב, כדי לפרנס מאה נביאים שהחביא במערה, שלא ימותו ע"י איזבל אשתו של אחאב המרשעת.

ועתה בא המלוא יהורם ורוצה לקחת את שני בניה לו לעבדים, והואיל ובעלה היה ירא ה' שמסר את נפשו להצלת הנביאים, לא יתכן שבניו ימכרו לעבדים, בגלל קיום מצוה זו.

ב. הנביא שאלה: מה יש לך בבית להשראת הברכה? וענתה לו: שאין לה מאומה אלא כלי אחד של שמן שסכין ממנו.

ג. הנביא אמר לה: שתשאל הרבה כלים ריקים משכנותיה, ובהיותה בתוך ביתה בקרב בניה, תמלא את הכלים הריקים מאסוך השמן, שתשרה בו הברכה. וכך היה שאסוך השמן מילא את כל הכלים. וכשתמו הכלים הריקים - תם השמן. ואז הנביא אמר לה שתמכור חלק מהשמן, ותשלם את חובותיו של בעלה ומהנותר הבטיח לה שתשרה בו ברכה ותתפרנס ממנו היא ובניה, עד תחיית המתים.

ד. אלישע בעת ביקוריו בעיר שונם, היה מתארח אצל אשה עשירה וחשובה שהיא ובעלה כיבדו אותו מאד. ובנו לו עליה לכבודו שיגור בה בעת ביקורו בעיר.

ה. אלישע רצה לשלם להם כגמולם הטוב, ברכם בבן זכר, ואכן ברכתו התקיימה ונולד להם בן, אך לאחר מכן מת הנער ואמו הלכה לאלישע הנביא [ואלישע התפלל עליו והחיהו].

מלכים ב' פרק ד'

א. **וְאִשָּׁה אַחַת** והיא אשת עובדיה הנביא **מְנַשֵּׁי בְנֵי-תַלְמִידֵי הַנְּבִיאִים** [א]

צִעָקָה אֶל-אֱלִישָׁע הנביא תלמיד אליהו הנביא **לֵאמֹר עֲבֹדְךָ אִישִׁי** איש שלי

- בעלי (ת"י) **מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבֹדְךָ** עובדיה **הָיָה יָרָא אֶת-יְהוָה**

עיונים והארות

ירא את ה' ועתה סרח. והנושה - 'צר הרע, בא לקחת את שני ילדי העין והלב לו לעבדים - שהעין רואה והלב חומד, לכן כובש אותם תחילה היצה"ר.

ויאמר לה מה אעשה לך? - הרי כבר נטמא הגוף וצריך התעוררות ממנו. ועתה הגידה לי מה יש לך מצוות ומעש"ט בבית - לעולם הבא שהוא הבית העיקרי. ותאמר אין לשפחתך כל בבית - אין מצוות כי הרשיע, כי אם אסוך שמן - מעט מצוות. אמר לה היצר הטוב - אם כן צריכים לתקן. כלים ריקים - שנתרוקנו מהאור הגדול. וכן קודם כל צריך לסגור הדלת שממנה נכנס היצר הרע כדי שלא יכשיל איתו את האיברים. והיא מוצקת - השכינה מוצקת שפע לניצוצי הקדושה.

א. **ואשה אחת מנשי הנביאים** - אמר רבי מנא אלולא זכות אשתו של עובדיה כבר היו ישראל אבודין חס ושלום באותה שעה, שנאמר ואשה אחת וגו'.

ואשה אחת מנשי הנביאים - רמז לנפש שהיא חלק אלוה ממעל דוגמת האש, צעקה אל אלישע - הוא יצר הטוב המושיע את האדם. עבדך אישי - הגוף - שהבחירה בידו בין טוב לרע - כמו שהאשה נוטה לאיש גם הנשמה נוטה לגוף. מת - רוצה להרשיע, שהרשעים קרויים בחייהם מתים.

ואתה ידעת כי עבדך שהוא הגוף היה ירא את ה' - רוצה לומר לא היה רשע מעיקרו אלא

[ב] וְהַנְשֵׁה המלוה והוא יהורם בן אחאב **בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָיו לְוַעֲבָדִים**

כי עובדיה לזה כסף בריבית מיהורם להחיות הנביאים ולא הספיק לשלם לו והלך לעולמו (רש"י):

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישֶׁעַ מַה אַעֲשֶׂה-לָּךְ [ג] הרי אין הברכה שורה על דבר ריק,

ולכן הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשׁ-לָּכִי (לך קרי) **בַּבֵּית** דבר שתחול עליו הברכה (מלבי"ם)

וְהֵאמֶר אֵין לְשַׁפְּחָתְךָ כֹּל בַּבֵּית כִּי אִם-אֶסּוּד שֶׁמֶן כלי ששמו

"אסוד" ויש בו טיפת שמן (מ"צ), ומפני שעובדיה היה נותן שמן לפני הנביאים לכן נעשה הנס בשמן (מלבי"ם מחז"ל):

וַיֹּאמֶר לָכִי שֶׁאֵלֶי-לָךְ פְּלִים מִן-הַחוּץ [ד] **מֵאֵת פֶּל-שְׁכַנְכִּי**

(שְׁכַנְךָ קרי) כדי שלא יפסק השמן בשעת היציקה **פְּלִים רַקִּים אֶל-תַּמְעִיטִי**

אל תשאלי מעט אלא הרבה כלים (מ"ד): **וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת** כי כבוד הנס לבוא בהצנע

(רש"י) וגם שלא תשלט עין הרע ויפסק השפע **בַּעֲרֶךְ וּבְעַד-בְּנֶיךָ** שלא יהיו אנשים אחרים בבית

מהטעמים הנ"ל **וַיִּצְקָהּ** מאסוד השמן בלי הפסק (מלבי"ם) **עַל פֶּל-הַפְּלִים הָאֵלֶּה**

עיונים והארות

מיעוט שלה כי המלכות לפעמים דלה ועניה. ונחנו מה - ויש מה לשון ריבוי. מה רב טובך. לכן בא אלישע לבשר לה שיתוקן מקום וניקתה מן אותיות מ"ה שיהיו כמו "כל". המורים על עושר. מה אעשה לך, אעשה תקון כמו וכן הבקר אשר עשה, וזהו "לך" אותיות כל.

ד. לְכִי שאלו לך כלום מן החוץ - אפילו שהכלי שלך קטן והוא רק אחד, תשתלשל הברכה עליו למלאות כל הכלים הריקים.

ב. כִּי עבדך ירא - גימטריא עובדיה גר אדום, "ירא את" גימטריא תלמידי חכמים. ספר ישן נושן על קלף כת"י מתלמידי רבינו יהודה החסיד זצ"ל שקבלו מרבם. (צוארי שלל אות ה')

ג. וַיֹּאמֶר אליה אלישע מה אעשה לך? - וכי היא צריכה לתת לו עצה והלא היא עומדת בצרה ואין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין. אלא אותה אשה היה שורשה במלכות שנקראת "מלכה" אותיות מ"ה כ"ל, ואותיות כל רומזים על זמן שהיתה עשירה ושלמה ב"ס, אך אותיות מ"ה מורין על

וְהַמַּלְאָה תִּסִּיעֵי תסלקי ממקומו ותשימי אחר תחתיו ואת לא תזווי ממקומך עם אסוך השמן לפי שהקב"ה עושהו כמעין ואין דרך מעין לזווי ממקומו (רש"י): **וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲרָהּ** ובעד פניה כדברי אלישע הנביא **הֵם מַגִּשִּׁים אֵלֶיהָ** את הכלים הריקים כי לא זזה ממקומה (מ"ד) **וְהִיא מוֹצֵקֶת (מוֹצֵקֶת קרי): וַיְהִי בַּמָּלְאָה הַכְּלִים** וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד פָּלִי אפילו כלים שבורים שמי שגור שיתמלאו הכלים השלמים יגזור שגם הכלים השבורים יתמלאו (רד"ק בשם התוספתא) **וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֹד [ה] הַשָּׁמֶן** עמד והפסיק, ובמדרש שהיה נס והתניקך השמן והיה לה מזה רווח גדול (רש"י): **וַתָּבֵא וַתִּגְדַּל וַתִּשְׁאַל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים** עתה שנתמלאו כל הכלים האם חייבת אני לעשר השמן (רד"ק בשם התוספתא), ועוד האם כבר נמכור השמן **וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת-הַשָּׁמֶן וְשְׁלָמִי אֶת-נְשִׁיכִי (נְשִׁיךְ קרי)** ותשלמי לבעלי חובותיך (רש"י) ואין צריך לעשר השמן **וְאֵת בְּנִיכִי (וּבְנִיךְ קרי) תַּחֲזִי בְּנוֹתָר [ו]: וַיְהִי הַיּוֹם**

עיונים והארות

וכתב עלה הרב הנזכר, ופשוט בעיני, שגם אותו הפך נתגלה לבני חשמונאי, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול הוא אהרן, דכתיב (שמות ל, לא) 'זה לי לדרתים' לעולם הבא. ובו הדליקו שמנה ימים לצורכם, לרמוז שנתקנה מדה שמינית שהיא הוא, והמותר נגזר לעולם הבא. וכפי זה אני מבין מדרש ילקוט (מלכים ב' רמז רכ"ח) 'ואת ובניך תחיי בנותר' עד שיחיו המתים, דאליהו רמז לצרפתית, ששמן זה קיים לעולם הבא עד תחיית המתים. (דברים אחרים דרוש ל"ב ד"ה 'ועוד כתב הרב').

ה. **בם'** מעם לועז כ' שמילאה שלוש מאות תשעים וחמשה כלים כמנין "השמן".

ו. **ואת** ובניך תחיי בנותר - כתב הרב ברכת שמואל משם הרב שפתי כהן, אותו שמן שיצק יעקב על האבן אשר שם מראשותיו, נתגלה לו אותו הפך, וראה יעקב כל הנסים שנעשו בפך זה. שנמשחו בו כלי המקדש והמשכן, ובו נמשחו כל המלכים, וזה היה כד השמן של אליהו ועובדיה, ונגזר לדורות לעולם הבא.

נזדמן איזה יום (ע"פ מ"ד) **וַיַּעֲבֹר אֱלִישֶׁע אֶל-עִיר שׁוֹנָם [ו] וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה**

[ח] במעשים טובים והיא גדולה מעל נשות העולם (מלבי"ם) והיא אחותה של אבישג השונמית ואימו של עידו הנביא

(רד"ק) והיתה בעלת יראת שמים גדולה **וַתַּחֲזֹק בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי**

בְּיָדֶי עֲבָרָו מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלָאָה (מ"ד) יָסַר שָׁמָּה מַעֲצָמוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם לזכותה במצוה

זו (מלבי"ם): **וַתֹּאמֶר אֶל-אִישָׁהּ** ותאמר השונמית אל בעלה עידו הנביא **הִנֵּה-נָא**

יָדְעָתִי מכירה אני בו, כי האשה מכרת באורחים יותר מן האיש (מ"ד) **כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ**

הוא שלא ראתה זבוב על שולחנו וקרי בסדינו (מ"ד) **עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד [ט]** ואין זה מן הראוי

עיונים והארות

אצלה מצד מעשיה ומעלותיה הנזכרים.

ט. ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד - היתה צריכה לומר עובר אלינו ומהו עלינו? - נראה לפרש בס"ד חז"ל אמרו שכל אשה שהיתה מסתכלת באלישע הנביא - תמות. והשונמית היתה זהירה לא להסתכל בו לכן סר אליה ולא לאחרים. ולכן נראה לה שעובר למעלה מהם כי עיני התמיד היו למטה ולכן אמרה עד מתי זה יהיה שמא תטעה ותסתכל לכן נעשה לו עליית קיר קטנה וכו' והוא יכנס לשם ישר. לכן אמרה איש אלוקים מחמת עוצם קדושתו. ומנין ידעה? שלא ראתה זבוב על שולחנו. והזבובים תמיד נמצאים על השולחן כי דברי תורה על השולחן הן חיוב גדול. ולכן המלאך הממונה על הזבובים שולח אותם לשולחן לדעת אם עוסקים בתורה אם לא.

כי איש אלקים קדוש הוא - אמר רבי יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת

ז. ויעבר אלישע אל שתם - ר' יהושע בן קרחה אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות, בא וראה מאלישע בן שפט, שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות, והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה, והלך לשונם וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול, אחותה של אבישג השונמית, אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה, הנה איש האלקים הזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות, אלא נעשה נא עלית קיר קטנה, וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה (פדר"א ל"ג).

ח. ושם אשה גדולה - הצדקה וגמילות חסדים רמוזים באותיות ג'-ד' תורה שבכתב ושבע"פ ה'-ו' וידוע שאותה אשה היתה אחותה של אבישג השונמית והיתה בעלת צדקה וגמ"ח ובעלת תורה חכמנית ורבנית. ותחזק בו - ב-וא"ו היא תורה שבע"פ שהיא בסוד נו"ק - לאכול לחם לחמה של תורה. ולכן והיה מידי עבר ויסור שמה לאכול לחם כי היתה ראויה להתאחסן

שישב עמנו (ע"פ מ"ד): * נַעֲשֶׂה-נָא עֲלֵית-קִיר קִטְנָה וּן ומבקשת מבעלה נעשה לו

חצר יפה מעולה שבבתים בקומה עליונה (ע"פ ברכות י') שיהיה לו אויר טוב וְנָשִׁים לוֹ שָׁם מִטָּה

וְשִׁלְחָן וְכִפָּא וּמְנוּרָה ור"ת שלהם משכ"ן שהם כנגד ד' תיקוני השכינה (חומת אנך) וְהָיָה

בְּבֵאוֹ אֱלֵינוּ יְסוּר שָׁמָּה כדי שיוכל להתבודד במקום זה המיוחד לבדו (מ"ד): * יָא וְהָיָה

הַיּוֹם [יָא] הוא יום ר"ה יום הדין ולכן כתוב ויהי לשון צער (זוה"ק פר' פינחס) וַיָּבֵא שָׁמָּה לְבֵית

עיונים והארות

וְנָשִׁים לוֹ שָׁם מִטָּה וּשְׁלָחַן וְכִסֵּא וּמְנוּרָה, ראשי תיבות משכן מ'טה ש'ולחן כ'סא נ'ר, כמו שאמרו דורשי רשומות, והם ד' תקוני שכינה כמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"ב מד, א). וכבר אמרו רז"ל (ברכות י"ב) 'עובר עליו תמיד' (פסוק ט'), דחשוב כאילו הקריבו תמידין. ועתה ע"י ד' אלו, יעלה עלינו כאילו עשינו ד' תקוני שכינה, דהרי השכינה שורה בו ממש כמעט בפרהסיא, שכל אשה המסתכלת בו מתה (פרקי דר"א פל"ג).

יָא וְהָיָה הַיּוֹם - מובא בזהר הקדוש דיום טוב של ראש השנה היה, שנפקדו בו עקרות העולם, ונאמר ויהי שהוא לשון צער, כי ביום הזה שהוא ראש השנה, יש בו דין קשה (זוהר פנחס רלא). ויסר אל העליה, אלישע נהנה מן הבריות כדברי הגמרא (ברכות י'): הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי, שנאמר (שמואל"א ז', יז): "ותשובתו הרמתה כי שם ביתו". ואמר רבי יוחנן: לכל מקום שהלך שם ביתו עמו. ומובא בספר "מעם לועז" מלכיס"ב עמוד מ"ד. ומובא במשם רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל הטעם שקיבל אלישע מתנות מפני שכל אדם הנותן מתנה לתלמיד חכם בכוונה שתגיע אליו ברכה מצד המקבל שהוא

קדושים תהיו, ללמדך כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. ר' יהושע דסיכנין בש"ר לוי מיייתי לה מן השונמית, ותאמר אל אישה הנח נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, א"ר יוסי בר חנינא מכאן שאשה מכרת באורחין יותר מן האיש. מנא ידעה, רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זבוב על שלחנו, וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם. קדוש הוא - א"ר יוסי בר חנינא הוא קדוש ואין משרתו קדוש. עובר עלינו תמיד - א"ר יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקרו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידין (ויק"ר).

י. נַעֲשֶׂה נָא עֲלֵית קִיר קִטְנָה - סדין פרסה לו ולא ראתה קרי עליו וזמה הבינה קדושתו. קיר הפך אותיות קרי. נעשה ונשיא - היא ובעלה למרות שזו מלאכת האיש להכין לו.

עֲלִיָּה, מטה, שלחן, כסא, ומנורה - כנגד נפש רוח נשמה חיה יחידה. יסור שמ"ה = שם השם שיש בו 5 בחינות אלו.

וּלְמָה "קטנה"? ידעה שגיחזי אינו ראוי להיות שם ולכן עשתה קטנה שתספיק רק לאלישע.

השונמית וידע ברוח"ק שבגנו לו עליה ולכן כתוב **וַיִּסַּר אֶל-הָעֵלְיָה** שלבדו סר אל העליה שהכינו לו **וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה** [יב] כי זה מטה של השכינה: **וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרֹ קָרָא** לשונמית הזאת **וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו** החזיקה מעמד לעמוד לפניו ולא כשאר נשים (אלשיך): **וַיֹּאמֶר לּוֹ אֶמְרָנָא אֵלֶיָּה הִנֵּה חֲרָדְתָּ אֵלֵינוּ** את-כל-החרדה הזאת טרחת והתאמצת והשתדלת הרבה בשבילנו **מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ** מה הגמול שאוכל לעשות לך (רש"י) **הִישׁ לְדַבָּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ** העליון כי יום ר"ה היה (זוה"ק) [יג] **אִזּוֹ אֶל-שֵׁר הַצָּבָא** העליון להליץ עבורך **וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי** אנכי **יִשְׁבֶּת** [יד] בתוך בני משפחתי אני יושבת ואין מי עושה לו רעה (רש"י) ולכן אינני רוצה לפרוש

עיונים והארות

נהנה משל אחרים, היה משפיע להם מברכות באופן שלא היה מקבל רק משפיע ברכה, כדברי הגמרא (ברכות מב.): "תכף לתלמידי חכמים ברכה", שנאמר (בראשית ל, כז): "ויברכני ה' בגללך" או (בראשית לט, ה): "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. (ילקוט שבע).

יב. ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העליה וישכב שמה - שידע ברוח הקודש מה הכינו לו והלך ישר לשם.

יג. כ"ב בזוה"ק בכמה מקומות: ח"א דף סט/ב. קס/ב. ח"ב מד/ב. ועיין במלבי"ם.

יד. ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת - ישראל בתוך שמם יש "ראש" והיא היתה חשובה מן הראשים בישראל.

עובד ה', זה דומה לנותן מתנות כהונה לכהנים, ומותר לקבל בענין זה לשם נימוס ובתנאי שתהיה מתנה מועטת קטנה. ובאופן זה קיבלו הנביאים מתנות כמבואר במקומם. וזה שאמרו: הרוצה ליהנות יהנה כאלישע. הכוונה שהסכים לקבל עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו לפרנס מהם מאה אנשים מבני הנביאים, אבל סירב לקבל מנעמן (שר צבא מלך ארם שרפאהו אלישע מצרעתו) עשרים ככר כסף ומשא ארבעים גמלים מטוב דמשק, מחזאל ובן הדד, אבל אסור ליהנות מכבוד התורה לצורך עצמו, אבל מי שבוטח בה' וימנע מליהנות מאחרים, הקב"ה ישלח לו שפע מאוצרו הטוב ומיידו המלאה והרחבה ולא יצטרך לבריות. כמו שאמר דוד המלך (תהלים לב, י'): "והבוטח בה' חסד יסובבנו". ואומר המלבי"ם ז"ל: אלישע בהיותו

מִן הַכֹּל וּתְפִילַת הָרַבִּים (מלבי"ם): יד וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁעַ לְגַחְזִי וַיָּבֵה לַעֲשׂוֹת לָהּ נֶגֶד הַטּוֹבָה
 הַזֹּאת אִיזָה גְמוּלָה אֲשֶׁלֶם לָהּ (רש"י) וַיֹּאמֶר גִּיחְזִי אֲבֵל בֶּן אֵין-לָהּ שֶׁהִיא עֲקָרָה מִטְּבַעָה
 וַאֲיִשָּׁה זָקֵן [טו] אִ"כ בְּדֶרֶךְ הַטָּבֵעַ לֹא תֵלֵד (מלבי"ם) וְצִרִּיךְ נֶס בְּתוֹךְ נֶס: טו וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ
 לְאַחֵר שֶׁהִלְכָה אָמַר אֱלִישֶׁעַ לְגַחְזִי תִקְרָא לָהּ (רד"ק) וַיִּקְרָא-לָהּ כִּי רָצָה בַּעֲצֻמוֹ לֹמַר לָהּ הִנְבּוּאָה (רלב"ג)
 בְּלִשׁוֹן נֹכַח לְמַעַן יִתְקִיִּים (מלבי"ם) וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח כִּיּוֹן שֶׁרָאֲתָהּ שְׁאִינוּ מְדַבְּרִים עִימָהּ פְּנִים אֶל פְּנִים
 הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק וּעֲמָדָה בַּפֶּתַח (מ"ד): טז וּבִאֲוֹתָיו מַעֲמֵד שֶׁרָתָה עָלָיו הִנְבּוּאָה (עֵיין רד"ק) וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלִישֶׁעַ
 לְמוֹעֵד הַזֶּה כִּמוֹ שֶׁאֵת קִימַת הַיּוֹם וּשְׂמִחָהּ פָּעֵת חַיָּה לְשָׁנָה הַבָּאָה בַּעַת הַזֹּאת תִּהְיֶי רְאוּיָה
 לְהִיקָרָא חַיָּה שֶׁהִיא אִשָּׁה יוֹלֶדֶת אֶתִּי (אֶתִּי קָרִי) חֲבִבָּתָה בֶּן [טז] שֶׁרָק תַּחֲבִקִּי אוֹתָהּ בִּלְדוּתָהּ
 וְלֹא יִתְקִיִּים וַתֹּאמֶר אֶל-אֶדְנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתָךְ
 אֶל תִּשְׁמַחֲנִי בְּדַבֵּר שְׁאִינוּ מִתְקִיִּים (רש"י), וַיִּמָּשֶׁלָּה יֵהִיָּה הֵבֵן מִסֵּטְרָא דְנֻקָּה כִּפִּי שֶׁמִּצְאָנוּ בְּשִׁמּוּאֵל: יז וַתִּהְרֶה
 הָאִשָּׁה וַתֵּלֵד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה פָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהֵי
 אֱלִישֶׁעַ כְּלוֹמֵר עַל יְדֵי גְזִירַת הַצִּדִּיק (מלבי"ם): יח וַיִּגְדֵּל הַיֶּלֶד בְּבִרְיָאוֹת וְאֵין סִיבָה לְמִיִּתָּהּ

עיונים והארות

ויאמר למועד הזה - אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו, למועד אשוב אליך, אבל אלישע לא אמר אשוב, המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אליך, אבל אני שאני בשר ודם היום כאן ומחר בקבר, בין חי בין מת כעת חיה(ב"ר): אל תכזב - אמרה לו אדוני זקן מאוד וחדל ממני אורח נשים, אל תכזב בשפחתך (ילק"ש).

טו. ויאמר גיחזי אבל בן אין לה ואישה זקן - אומר לו אתה צריך לעשות שני ניסים לאשה העקרה ולבעלה הזקן.
טז. ויאמר למועד הזה כעת חיה את חובקת בן - כתיב "אתי" וקרינן "את" שני חיבוקין: אחד כשיוולד והשני כשימות ויחיה אותו אלישע בחיבוקו, לכן אמרה אל תכזב בשפחתך, אני לא רוצה שימות.

פתאומית וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְּצָרִים והשמש היתה קופחת על ראשו
 (מלבי"ם) וקִיבַל מִכַּת שֶׁמֶשׁ: יט וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי [יז] שְׁהִיה לֹו כִּאֲב רֹאשׁ
 חֶזֶק (מלבי"ם) וַיֹּאמֶר אֶל-הַנֶּעֱר שָׂאֵהוּ אֶל-אָמִו שבזכותה בא: כ וַיִּשְׂאֵהוּ
 וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אָמִו וַיֵּשֶׁב עַל-בְּרֵכֶיהָ לא עשתה לו שום תרופה ולא השכיבה אותו
 עַל הַמִּיטָה כִּי בַטְחָה בַּדְּבָרִי הַנְּבִיא (מלבי"ם) וְהוֹלֵךְ חִי עַד-הַצְּהָרִים שהוא זמן הדינים וַיָּמָת:
 כא וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים שבזכות הנביא יהיה בריא (ע"פ
 רלב"ג) כִּי הִשְׁכִּינָה שָׁם, וְלֹא סִיפְרָה לִּבְעֻלָּה שְׁמַת, בַּבְּטָחוֹנָה בַּנְּבִיא וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָו וַתֵּצֵא:
 כב וַתִּקְרָא אֶל-אִישָׁהּ בַּעֲלָה וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד מִן־
 הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתָנוֹת וְאֶרְוָצָה עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאֶשׁוּבָה
 וְלֹא אֶתְעַכֵּב שְׁלֹא תִדָּאג: כג וַיֹּאמֶר מְדוּעַ אֲתִי (אֵת קָרִי) הֲלָכְתִּי (הֲלָכְתָּ
 קָרִי) אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חֲדָשׁ וְלֹא שַׁבָּת כִּי דָרְכָם הִיָּה לַיְלָךְ בִּרְ"ח וּבִשְׁבָּתוֹת לִנְבִיא
 וּלְחֹכֶם (מ"ד) לְלִמּוּד מֵהֶם דֶּרֶךְ חַיִּים (מלבי"ם) וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם [יה] שְׁלוֹם לִנְעָר אֵל תִּדָּאג:

עיונים והארות

מדוע את הולכת אליו. ומובא במסכת סוכה (כז:)
 שנו רבותינו: מעשה ברבי אלעאי, שהלך
 להקביל פני רבי אליעזר בעיר לוד ברגל (בחג),
 אמר לו: אלעאי, אינך משובתי הרגל? כלומר,
 אינך מבין אלה היושבים בבתיהם בחג, שהיה רבי
 אליעזר אומר: משבח אני את העצלנים, שאינם
 יוצאים מבתיהם ברגל, שנאמר (דברים טז, יד):

י. ויאמר אל אביו ראשי ראשי - שאביו המשיך
 לו נפש מסטרא דנוק' ולכן מת. וחזר אלישע
 והמשיך לו נפש מסטרא דדכורא ונתקיים. וזה
 שאמר ראשי ראשי.

יח. ותאמר שלום - פתחה פיה במילת שלום -
 שהוא כינוי לזכר וכן לשון שילום. ז"א
 תשלומים אני צריכה להשלים לו תיקון חייו.

שאלות ברש"י על הפרשה

א. מי היא ארץ המוריה? מה מפרשים בעל הטורים ואונקלוס?

תשובה.....

ב. מה פירוש ויקח את "המאכלת" ומדוע נקראת כך?

תשובה.....

ג. מה פירוש ויעקוד?

תשובה.....

ד. מה פירוש ה' יראה אשר יראה היום?

תשובה.....

ה. מה פירוש לי ולניני ולנכדי?

תשובה.....

ו. למה כתוב אם תשקור לי ולא תשקר?

תשובה.....

ז. מה פירוש ימים רבים?

תשובה.....

ח. מה פירוש ויגמל ומה פירוש משתה גדול?

תשובה.....

ט. מה פירוש על אודות בנו?

תשובה.....

י. למה נתן אברהם להגר לחם וחמת מים בלבד ומה לא נתן?

י"א. מה פירוש ותלך ותתע?

תשובה.....

עיונים והארות

להקביל פני רבו? ואומרת הגמרא: אין פה שום קושיא, אם האדם הולך וחוזר באותו יום למקומו, יש לו להקביל פני רבו, ואם אינו חוזר באותו יום אינו חייב. ורבי אלעאי היה רחוק מלוד שהוא מקום מגוריו של רבי אליעזר.

"ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך..." ושואלת הגמרא: איני, והאמר רבי יצחק, מניין, שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים"ב, ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל שבחודש ובשבת מחוייב האדם

📖 חדש!!! 📖

ניתן לרכוש את החוברת כל שבוע
בחנוות הישיבה

"הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש"ח בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

